TR63 Bölge Planı (2014-2023) Analiz Çalışmaları

İçindekiler

Tablolar Listesi ii
Haritalar Listesi iii
GİRİŞ iv
1. ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ 1
1.1. Coğrafi Erişilebilirlik 2
1.1.1. Bölgesel Pazara Erişim 4
1.1.2. Ulaşım Türlerine Göre Erişim 8
1.1.3. En Yakın Hizmet Merkezine Erişim 16
1.1.4. Kırsal Alana Erişim 18
2. YOĞUNLAŞAN STRATEJİK SANAYİ SEKTÖRLERİ VE REKABET GÜCÜ ANALİZİ 22
2.1. Sanayi Sektörlerindeki Yığılmalar 22
2.2. İhracatta Sektörel Yoğunlaşma 27
2.3. Sektörel Yoğunlaşma İçin Genel Değerlendirme 32
3. DIŞ TİCARETTE YOĞUNLAŞMA ANALİZİ VE HERFİNDAHL ENDEKSİ 33
3.1. İhracat Yoğunlaşma Endeksi 33
3.2. İthalat Yoğunlaşma Endeksi 35
4. TEMEL BİLEŞENLER ANALİZİ 37
4.1. Temel Bileşenler Analizi Tekniği 39
4.2. Temel Bileşenler Analizinin Uygulaması 41
5. K-ORTALAMALAR KÜMELEME ANALİZİ 48
5.1. K-Ortalamalar Kümeleme Analizi Tekniği 48
5.2. K-Ortalamalar Kümeleme Analizinin Uygulanması 48
6. İLÇELERİN SOSYAL VE EKONOMİK FONKSİYONEL İLİŞKİ ANALİZİ 50
7. ALT BÖLGELEME ANALİZİ 55
7.1. TR63 Alt Bölgelerinin Oluşturulması 56
7.2. Alt Bölgeler 59
7.2.1. Hatay İl Merkezi, Samandağ, Altınözü, Yayladağı Alt Bölgesi 59
7.2.2. Kırıkhan, Hassa, Kumlu, Reyhanlı Alt Bölgesi 62
7.2.3. İskenderun, Belen, Dörtyol Alt Bölgesi 64
7.2.4. Osmaniye İl Merkezi, Toprakkale, Düziçi, Erzin, Bahçe, Hasanbeyli Alt Bölgesi 67
7.2.5. Kadirli, Sumbas, Andırın Alt Bölgesi 68
7.2.6. Pazarcık ve Çağlayancerit Alt Bölgesi 70
7.2.7. Kahramanmaraş İl Merkezi, Göksun, Türkoğlu Alt Bölgesi 72
7.2.8. Elbistan, Afşin, Ekinözü, Nurhak Alt Bölgesi 73
8. TR63 BÖLGESİ GZFT ANALİZLERİ 76
8.1. Tarım Sektörü 76
8.2. Turizm Sektörü 78
8.3. Sanayi Sektörü 80
8.4. Enerji Sektörü 82
8.5. Lojistik Sektörü 84
8.6. Kentsel Altyapı 86
8.7. Sosyal Altyapı 88

Tablolar Listesi

Tablo 1. Erişilebilirlik Alt Endeks Değerleri ve Türkiye Sıralaması 1
Tablo 2. TR63 Bölgesi İlçelerinin Coğrafi Erişilebilirlik Sıralaması..... 3
Tablo 3. TR63 Bölgesi İlçelerinin Yayılma Kapasitesi Bakımından Sıralaması..... 5
Tablo 4. TR63 Bölgesi İlçelerinin Cazibe Kapasitesi Bakımından Sıralaması..... 7
Tablo 5. TR63 Bölgesi İlçelerinin Havayoluna Erişim Sıralaması..... 9
Tablo 6. TR63 Bölgesi İlçelerinin Denizyoluna Erişim Sıralaması..... 11
Tablo 7. TR63 Bölgesi İlçelerinin Demiryoluna Erişim Sıralaması..... 13
Tablo 8. TR63 Bölgesi İlçelerinin Çok Modlu Erişim Sıralaması 15
Tablo 9. TR63 Bölgesi İlçelerinin En Yakın Hizmet Merkezine Erişim Sıralaması..... 17
Tablo 10. TR63 Bölgesi İlçelerinin İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim Sıralaması 19
Tablo 11. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim Sıralaması 21
Tablo 12. İmalat Sanayi Alt Sektörleri İçin RCA Değerleri..... 23
Tablo 13. Hatay İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları 24
Tablo 14. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları 25
Tablo 15. Osmaniye İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları 26
Tablo 16. Hatay İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları 28
Tablo 17. Kahramanmaraş İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları 29
Tablo 18. Osmaniye İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları 30
Tablo 19. TR63 Bölgesinin İhracatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)..... 33
Tablo 20. TR63 Bölgesinin İhracatında Sektörlere (ISIC Rev3-Düzey 4) Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) 34
Tablo 21. TR63 Bölgesinin İthalatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) 35
Tablo 22. TR63 Bölgesinin İthalatında Sektörlere (ISIC Rev3-Düzey 4) Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi) 36
Tablo 23. İlçeler Bazında SEGE Endeksi: Çalışmada Kullanılan Değişkenler 38
Tablo 24. KMO ve Bartlett Testi 41
Tablo 25. Açıklanan Toplam Varyans..... 42
Tablo 26. Bileşenler Matrisi..... 43
Tablo 27. Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları..... 44
Tablo 28. TR63 Bölgesi İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi, 2012 45

Haritalar Listesi

Harita 1. TR63 Bölgesi İlçelerinin Coğrafi Erişilebilirlik Haritası 3
Harita 2. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Pazara Erişim-Yayılma Haritası 5
Harita 3. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Pazara Erişim-Cazibe Haritası 7
Harita 4. TR63 Bölgesi İlçelerinin Havayoluna Erişim Haritası 9
Harita 5. TR63 Bölgesi İlçelerinin Denizyoluna Erişim Haritası 11
Harita 6. TR63 Bölgesi İlçelerinin Demiryoluna Erişim Haritası 13
Harita 7. TR63 Bölgesi İlçelerinin Çok Modlu Erişim Haritası 15
Harita 8. TR63 Bölgesi İlçelerinin En Yakın Hizmet Merkezine Erişim Haritası 17
Harita 9. TR63 Bölgesi İlçelerinin İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim Haritası 19
Harita 10. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim Haritası 21
Harita 11. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Demografi Endeksi, 2012 46
Harita 12. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Eğitim Endeksi, 2012 46
Harita 13. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Sağlık Endeksi, 2012 47
Harita 14. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Ekonomi Endeksi, 2012 47
Harita 15. TR63 Bölgesi İlçelerin Küme Haritası 49
Harita 16. TR63 Bölgesinde İlçelerin Ekonomik Alanda Fonksiyonel İlişki Haritası 51
Harita 17. TR63 Bölgesinde İlçelerin Sosyal Alanda Fonksiyonel İlişki Haritası 53
Harita 19. TR63 Bölgesinin Jeomorfolojik Yapısı 55
Harita 20. Orman-Tarım-Yerleşim Yeri Arazileri 56
Harita 21. Hatay İl Merkezi-Samandağ-Altınözü-Yayladağı Alt Bölge Haritası 60
Harita 22. Kırıkhan-Hassa-Kumlu-Reyhanlı Alt Bölge Haritası 63
Harita 23. İskenderun-Belen-Dörtyol Alt Bölge Haritası 65
Harita 24. Osmaniye İl Merkezi-Toprakkale-Düziçi-Erzin-Bahçe-Hasanbeyli Alt Bölge Haritası 67
Harita 25. Kadirli-Sumbas-Andırın Alt Bölge Haritası 69
Harita 26. Pazarcık-Çağlayancerit Alt Bölge Haritası 71
Harita 27. Kahramanmaraş İl Merkezi-Göksun-Türkoğlu Alt Bölge Haritası 72
Harita 28. Elbistan, Afşin, Ekinözü, Nurhak Alt Bölge Haritası 74

GİRİŞ

Kalkınma Ajanslarının kurulması ve kurumsallaşması ile Türkiye'de bölgesel gelişme ön plana çıkmış ve daha yönetilebilir hale gelmiştir. Ajansların Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu gibi organlarının yapısı kamuda "yönetimden yönetişime" geçiş isteğinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Yönetişim ise, katılımcı ve şeffaf karar alma süreçlerini gerektirmektedir. Bu noktada, farklı düzeylerde yapılan nesnel araştırma ve analizlerin kamu yönetim organlarının karar verme süreçlerine yön vermesi beklenmektedir.

Kuruluşundan kısa bir süre sonra bölgelerinde öncelikle hibe destekleriyle gündeme gelen Kalkınma Ajanslarının bölgesel planlama ve karar alma süreçlerine destek olacak araştırma ve analiz fonksiyonlarının geliştirilmesi, Ajansların koordinasyonundan sorumlu Kalkınma Bakanlığınca teşvik edilmektedir. Kuruluş Kanununda öngörülen amaçları gerçekleştirme hedefi çerçevesinde örgütlenen Ajanslar, bünyelerinde kurulan "Planlama - Analiz" birimleriyle yerel düzeyde katılımcı planlama ve karar alma süreçlerine çalışmalarıyla destek olmaktadır. İlk bölge planı hazırlama deneyimlerinden sonra Kalkınma Ajansları, Kalkınma Bakanlığının yetkilendirmesiyle 10. Ulusal Kalkınma Planına paralel olarak yerel ölçekte 2014-2023 yıllarını kapsayan bölge planı hazırlama süreçlerini yürütmekle yetkilendirilmiştir. Türkiye'nin 2023 vizyonuna yerel düzeyde eşgüdüm sağlayacak bölge planlarında alınacak kararın objektif gerekçelere dayandırılması için, Kalkınma Bakanı Sn. Cevdet YILMAZ tarafından 2012 yılı Kalkınma Ajanslarında "analiz yılı" olarak ifade edilmiştir.

10. Kalkınma Planı ve TR63 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı hazırlıkları kapsamında, Ajansımız tarafından Sektörel Destekler ve Programlama Birimince bir dizi araştırma ve analiz çalışması gerçekleştirilmiştir. "Analiz Çalışmaları" adıyla Bölge planına altlık teşkil eden analizlerin bir arada verildiği bu doküman, Bölgeye ilişkin ileri teknik analizlerin ortaya koyduğu değerlendirmeler ile ekonomik, sosyal ve mekânsal yapıya ilişkin araştırma ve analizleri içermektedir.

Sekiz adet analizden oluşan bu belgede; 1. bölümde "Erişilebilirlik Analizi" başlığı altındaki çalışma, TR63 Bölgesi ilçeleri bazında yürütülmüş ve analizde ilçelerin bağlı oldukları il merkezleri ile ilişkileri dikkate alınmıştır. Bu analizde insanların ve ticari faaliyetlerin istenilen mallara, tesislere ve aktivitelere ulaşabilmesi incelenerek, TR63 Bölgesindeki ilçelerin erişilebilirlik endeks değerleri ortaya koyulmuştur. 2. bölümde "Yoğunlaşan Stratejik Sanayi Sektörleri ve Rekabet Gücü Analizi" başlığı ile sektörel rekabet edebilirlik bağlamında bölgedeki sektörlerin analizi gerçekleştirilmektedir. Bölgenin dış ticaret yapısının incelendiği 3. Bölümde Türkiye ve TR63 Bölgesinde bulunan iller için Herfindahl Endeksi hesaplanmıştır. 4. bölümde, “Temel Bileşenler Analizi” ile ilçelerin sosyoekonomik açıdan sıralaması ortaya konmaktadır. 5. bölümde ise, “K-Ortalamalar Kümeleme Analizi” ile ilçelerin sosyoekonomik açıdan sınıflaması ortaya konmaktadır. İlçelerin sosyal ve ekonomik bakımdan hangi ilçelerle ilişki içerisinde bulunduğunu gösterebilmek için 6. bölümde “İlçelerin Sosyal ve Ekonomik Fonksiyonel İlişki Analizi” yapılmıştır. 4., 5. ve 6. Bölümlerde elde edilen sonuçlar doğrultusunda 7. Bölümde, mekânsal değerlendirilmelerin gerçekleştirildiği “Alt Bölgeleme Analizi” yapılmıştır. Alt Bölgeleme Analizi mekânsal stratejilerle ilişkilendirilerek Bölge Planı çalışmasına mekansal yaklaşım kazandırılmıştır. 8. Bölümde ise, Bölge Planı gelişme ekseninde yer alan müdahale alanlarının güçlü ve zayıf yönleri ile, bu alanlardaki fırsat ve tehditlere yönelik SWOT Analizleri yer almaktadır.

1. ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ

Erişilebilirlik, insanların ve ticari faaliyetlerin istenilen mallara, tesislere ve aktivitelere ulaşabilmesidir. Erişilebilirlik perspektifine göre ulaşım sistemi kullanıcısı, herhangi bir mal, hizmet ya da aktiviteye ulaşmak isteyen bütün bireyler ile ticari faaliyetlerdir. Erişilebilirlik, istenen hedeflere ulaşılması için ihtiyaç duyulan zaman, maliyet, konfor ve risk ölçütlerine göre değerlendirilmektedir.

Erişilebilirliğe etki eden faktörler; mobilite, ulaşım türleri, arazi kullanım faktörü, ekonomik ve coğrafik etkenlerdir.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu tarafından hazırlanan "İller arası Rekabetçilik Endeksi" Türkiye'nin 81 ilini kapsayan, 2007-2008, 2008-2009 ve 2009-2010 yıllarında 3 dönem için yapılmış olan çalışmadır. URAK tarafından düzenlenen bölgesel ve sektörel stratejilerin oluşturulması, illerin rekabetçiliğinin ölçülmesi amacıyla yapılan projede dört alt endeks oluşturulmuş olup bu alt endekslerden biri Erişilebilirlik olmuştur. Erişilebilirlik Alt Endeksinin oluşturulmasında 10 değişken kullanılmış olup bunlar;

- ✓ İlde kişi başına düşen ADSL abone sayısı
- ✓ İlde kişi başına düşen sabit telefon hattı sayısı
- ✓ İç hat uçak sefer sayısı
- ✓ Dış hat uçak sefer sayısı
- ✓ Haberleşme-ulaştırma alanında kamu yatırımları
- ✓ İlin otoyol ağı bağlantı durumu
- ✓ İlde kilometrekare başına düşen bölünmüş yol uzunluğu
- ✓ İlin demiryolu ağı bağlantı durumu
- ✓ İlde liman varlığı
- ✓ Kişi başına düşen araç sayısı verileridir.

Yapılan çalışma kapsamında TR63 Bölgesi illerine ait endeks değerleri ve illerin Türkiye içerisindeki sıralaması Tablo 38'deki gibidir. Erişilebilirlik alt endeksinde Hatay yıllar itibariyle sırasını korumuş, Kahramanmaraş ve Osmaniye'de gerileme meydana gelmiştir. Hatay'ın yıllar itibariyle sırasını koruması ilin tüm ulaşım modlarını bünyesinde barındırmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 1. Erişilebilirlik Alt Endeks Değerleri ve Türkiye Sıralaması

İl / Bölge	Endeks Değerleri			Türkiye Sıralaması		
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Hatay	66,04	66,65	67,34	5	5	5
K.Maraş	38,39	38,60	38,99	28	30	31
Osmaniye	34,55	34,76	35,00	37	38	42

Kaynak: URAK, İller arası Rekabetçilik Endeksi, 2009-2010

Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülen “Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2013-2023” çalışması ve URAK baz alınarak TR63 Bölgesinde “Erişilebilirlik” çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışma TR63 Bölgesi ilçeleri bazında yürütülmüş ve ilçelerin bağlı oldukları il merkezleri ile ilişkileri dikkate alınmıştır. Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye il merkezlerini ifade etmektedir. Coğrafi erişilebilirlik, ulusal pazara erişim, farklı ulaşım türlerine göre erişim alt başlıkları altında inceleme yapılmıştır. Erişilebilirlik analizinde yerleşimler arasındaki bağlantının mesafe cinsinden değeri kullanılmış olup mesafenin zaman bakımından değeri dikkate alınmıştır.

1.1. Coğrafi Erişilebilirlik

Coğrafi erişilebilirlik bir yerleşmenin diğer yerleşmelere olan uzaklıklarının toplamının, yerleşme sayısına bölümü olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi erişilebilirlik analizde yerleşmeler arası mesafe değişken olarak kullanılmıştır. İlçelerin coğrafi konumlarına bakıldığında merkezden çeperlere doğru gidildikçe coğrafi erişilebilirlik değeri düşmektedir. Buna göre TR63 Bölgesinde en erişilebilir ilçe Toprakkale’dir. Toprakkale’yi sırasıyla Osmaniye il merkezi ve Dörtyol ilçeleri takip etmektedir. En az erişilebilir ilçe ise Ekinözü’dür. Ekinözü’nden sonra sırasıyla Nurhak ve Elbistan gelmektedir. Toprakkale, Osmaniye ve Dörtyol’un bölgenin merkezinde konumlanmış olması itibariyle erişilebilirlik değerleri yüksek; Ekinözü, Nurhak ve Elbistan’ın bölgenin çeperinde yer alması ve diğer ilçelere daha uzak mesafede konumlanmış olmaları nedeniyle erişilebilirlik değerleri daha düşük çıkmıştır.

Tablo 2. TR63 Bölgesi İlçelerinin Coğrafi Erişilebilirlik Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Coğrafi Erişilebilirlik
Toprakkale	1	0
Osmaniye Merkez	2	3,35
Dörtyol	3	5,07
Bahçe	4	5,60
Erzin	5	6,12
Belen	6	7,05
Türkoğlu	7	7,40
Düziçi	8	7,82
İskenderun	9	8,55
Hasanbeyli	10	8,75
Hassa	11	13,37
Kırıkhan	12	14,17
Kahramanmaraş Merkez	13	16,17
Pazarcık	14	21,19
Kumlu	15	23,07
Kadirli	16	29,24
Hatay Merkez	17	29,47
Reyhanlı	18	34,47
Sumbas	19	39,54
Altınözü	20	43,14
Göksun	21	49,29
Samandağ	22	51,26
Andırın	23	51,69
Çağlayancerit	24	54,89
Yayladağı	25	56,61
Afşin	26	75,68
Elbistan	27	85,75
Nurhak	28	90,28
Ekinözü	29	100

Harita 1. TR63 Bölgesi İlçelerinin Coğrafi Erişilebilirlik Haritası

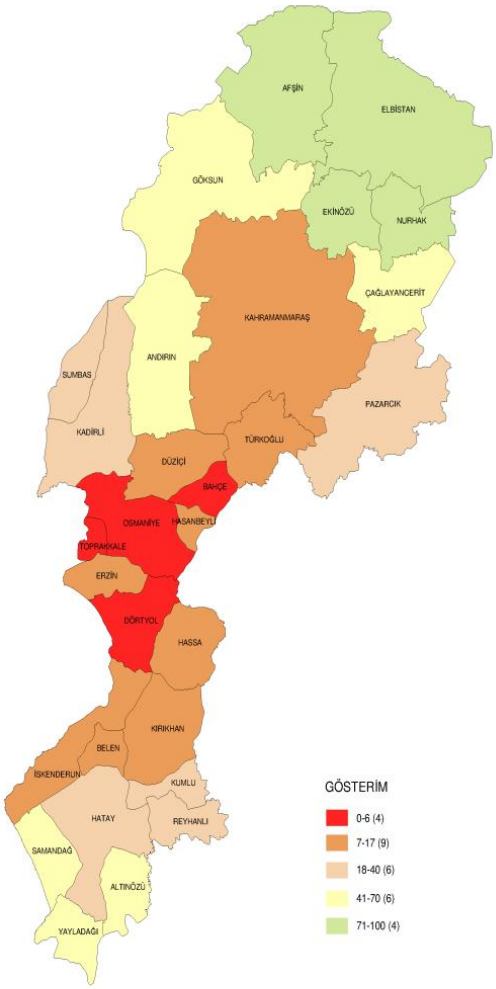

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.1. Bölgesel Pazara Erişim

Ülkemizde yük ve yolcu taşımacılığında ulaşım modları arasında en çok karayolu ağı kullanılmaktadır. Bu sebeple bölgesel pazara erişim analizinde yerleşim yerleri arası karayolu mesafesi ve ilçelerin nüfus verileri değişken olarak kullanılmıştır. Türkiye'de yerleşmelerin coğrafya üzerindeki dağılımı itibariyle bazı yerleşmeler daha merkezi konumda yer alarak daha erişilebilir iken bazı yerleşmelerde barındırdıkları nüfus bakımında Pazar avantajını kullanarak daha erişilebilir düzeydedir. Bölgesel pazara erişim kapasitesi bir yerleşimden uzaklaşma veya bir yerleşimden başka bir yerleşime yayılma ve bir yerleşimin çekim kapasitesi olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilebilir. Bölgesel pazara erişimde nüfusun yoğunluklu olduğu yerleşim yerlerinin daha erişilebilir olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

1.1.1.1. Yayılma

Yayılma bir yerleşmeden ayrılma kapasitesidir. TR63 Bölgesinde yayılma kapasitesi bakımından bölgesel pazara erişim değeri en yüksek olan yerleşim yeri Kahramanmaraş merkezidir. Kahramanmaraş'ı sırasıyla Hatay merkezi ve İskenderun takip etmektedir. Yayılma bakımından bölgesel pazara erişim değeri en düşük olan ilçe Hasanbeyli olup Hasanbeyli'yi sırasıyla Nurhak ve Ekinözü izlemektedir. Yayılma kapasitesi bakımından erişilebilirlik sıralamasında nüfus verilerinin değişken olarak kullanılması itibariyle nüfusun ağırlık kazandığı il merkezleri ve ilçelerin erişilebilirlik değeri yüksek; nüfusun düşük olduğu yerleşim yerlerinin erişilebilirlik değerleri daha düşük çıkmıştır.

Tablo 3. TR63 Bölgesi İlçelerinin Yayılma Kapasitesi Bakımından Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Yayılma
Kahramanmaraş Merkez	1	100
Hatay Merkez	2	84,17
İskenderun	3	56,77
Osmaniye Merkez	4	42,53
Dörtyol	5	26,66
Elbistan	6	24,34
Samandağ	7	22,34
Kadirli	8	20,28
Kırıkhan	9	18,46
Reyhanlı	10	15,27
Afşin	11	14,15
Düziçi	12	13,33
Pazarcık	13	12,23
Türkoğlu	14	11,26
Altınözü	15	9,88
Hassa	16	8,96
Göksun	17	8,66
Erzin	18	6,63
Andırın	19	5,69
Belen	20	4,67
Çağlayancerit	21	3,76
Yayladağı	22	3,09
Bahçe	23	2,94
Toprakkale	24	2,34
Sumbas	25	1,89
Kumlu	26	1,62
Ekinözü	27	1,59
Nurhak	28	1,55
Hasanbeyli	29	0

Harita 2. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Pazara Erişim-Yayılma Haritası

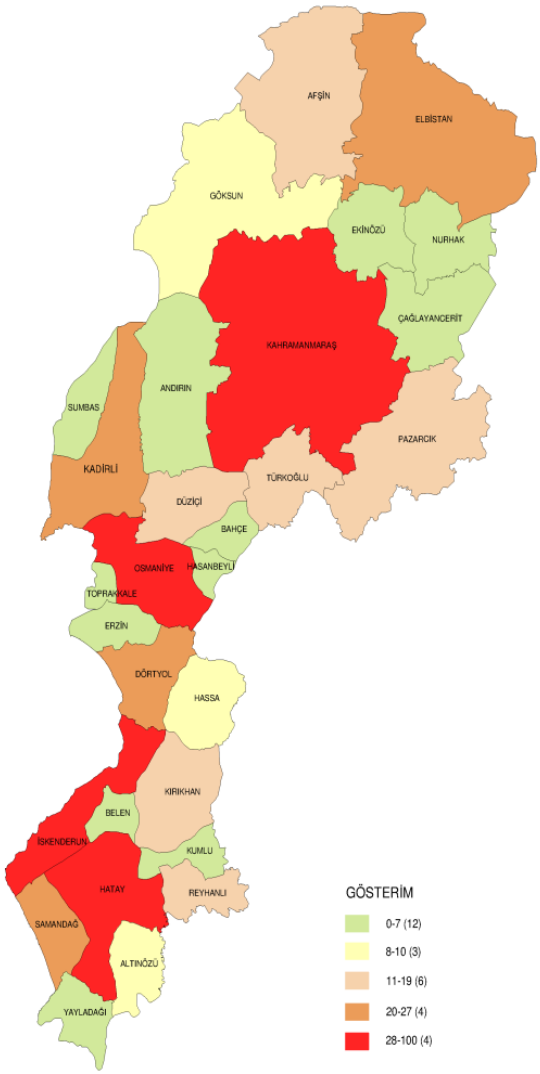

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.1.2. Cazibe

Cazibe bir yerleşime ulaşma kapasitesidir. TR63 Bölgesinde cazibe kapasitesi bakımından bölgesel pazara erişim değeri en yüksek olan yerleşim yeri Kahramanmaraş'tır. Kahramanmaraş'ı sırasıyla Hatay ve İskenderun takip etmektedir. Cazibe bakımından bölgesel pazara erişim değeri en düşük olan ilçe Hasanbeyli olup Hasanbeyli'yi sırasıyla Kumlu ve Toprakkale izlemektedir. Cazibe kapasitesi bakımından erişilebilirlik sıralamasında nüfus verilerinin değişken olarak kullanılması itibariyle nüfusun olduğu il merkezleri ve ilçelerin erişilebilirlik değeri yüksek; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu yerleşim yerlerinin erişilebilirlik değerleri daha düşük çıkmıştır.

Tablo 4. TR63 Bölgesi İlçelerinin Cazibe Kapasitesi Bakımından Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Cazibe
Kahramanmaraş Merkez	1	100
Hatay Merkez	2	80,58
İskenderun	3	48,50
Osmaniye Merkez	4	35,09
Elbistan	5	27,60
Samandağ	6	23,12
Dörtyol	7	22,84
Kadirli	8	20,87
Kırıkhan	9	16,40
Afşin	10	16,12
Reyhanlı	11	15,21
Pazarcık	12	12,65
Düziçi	13	12,18
Türkoğlu	14	10,70
Altınözü	15	10,28
Göksun	16	9,80
Hassa	17	8,88
Andırın	18	6,69
Erzin	19	5,59
Çağlayancerit	20	4,50
Belen	21	3,70
Yayladağı	22	3,43
Bahçe	23	2,57
Nurhak	24	2,23
Ekinözü	25	2,16
Sumbas	26	2,11
Toprakkale	27	1,64
Kumlu	28	1,36
Hasanbeyli	29	0

Harita 3. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Pazara Erişim-Cazibe Haritası

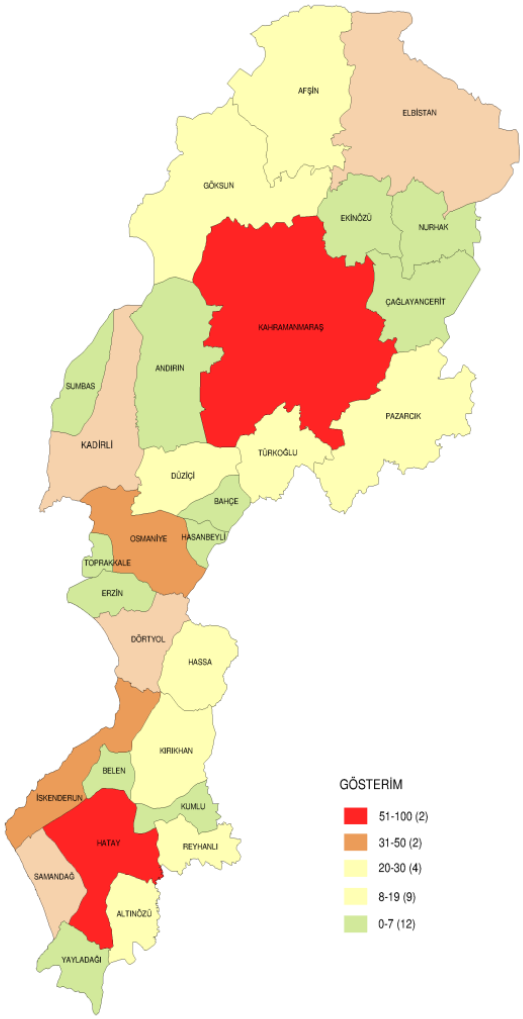

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.2. Ulaşım Türlerine Göre Erişim

1.1.2.1. Havayoluna Erişim

Havayolu ile erişilebilirlik analizinde yerleşmelerin en yakın havaalanına olan uzaklığı, havaalanının yurtiçinde yer alan diğer havaalanları ile bağlantısı ve havaalanının uçuş trafiği verileri değişken olarak kullanılmıştır. TR63 Bölgesinde havayoluna erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yeri Toprakkale'dir. Toprakkale'yi sırasıyla Osmaniye ve Kırıkhan takip etmektedir.

Havayoluna erişim değeri en düşük olan ilçe Ekinözü olup Ekinözü'nü sırasıyla Elbistan ve Nurhak izlemektedir. Havayolu ile erişim sıralamasında ilk iki sırayı Osmaniye ilinde havaalanı olmamasına rağmen Osmaniye il merkezi ve Osmaniye'nin ilçesi olan Toprakkale almıştır. Bu iki yerleşimin üst sırada yer almasının nedeni yerleşmelere en yakın havaalanı olan Adana Şakirpaşa Havaalanının kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Adana Şakirpaşa Havaalanı bölge içerisinde yer alan Hatay ve Kahramanmaraş Havaalanlarına kıyasla yurtiçinde yer alan diğer havaalanları ile bağlantı sayısı daha yüksek ve uçuş trafiği daha fazla olan havaalanıdır.

Ayrıca Osmaniye il merkezi ve Toprakkale ilçesinin Adana Şakirpaşa Havaalanına yakın mesafede olması da bu iki yerleşim yerini üst sıraya taşımıştır. Dörtyol ve Erzin ilçeleri Hatay il merkezine bağlı olmasına karşın her iki ilçenin de Hatay Havaalanına oranla Adana Şakirpaşa Havaalanına daha yakın mesafede olmaları itibariyle Adana Şakirpaşa Havaalanı ile olan mesafeleri göz önünde bulundurulmuştur.

Ekinözü, Elbistan ve Nurhak ilçelerinin gerek Kahramanmaraş Havaalanına uzak mesafede olması, gerekse Kahramanmaraş Havaalanının uçuş trafiğinin daha düşük seviyelerde olması nedeniyle havayolu erişilebilirlik değerleri daha düşük çıkmaktadır.

Tablo 5. TR63 Bölgesi İlçelerinin Havayoluna Erişim Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Havayoluna Erişim
Toprakkale	1	100
Osmaniye Merkez	2	86,96
Kırıkhan	3	72,33
Kumlu	4	66,33
Düziçi	5	66,09
Hatay Merkez	6	65,13
Bahçe	7	64,78
Belen	8	62,73
Kahramanmaraş Merkez	9	60
Hasanbeyli	10	59,57
Türkoğlu	11	53,45
Pazarcık	12	50,91
Erzin	13	49,60
İskenderun	14	47,13
Dörtyol	15	44,80
Kadirli	16	41,30
Sumbas	17	40
Reyhanlı	18	37,53
Altınözü	19	36,33
Çağlayancerit	20	36
Göksun	21	31,64
Hassa	22	27,93
Samandağ	23	24,33
Andırın	24	22,55
Afşin	25	14,91
Yayladağı	26	12,33
Nurhak	27	9,45
Elbistan	28	7,27
Ekinözü	29	0

Harita 4. TR63 Bölgesi İlçelerinin Havayoluna Erişim Haritası

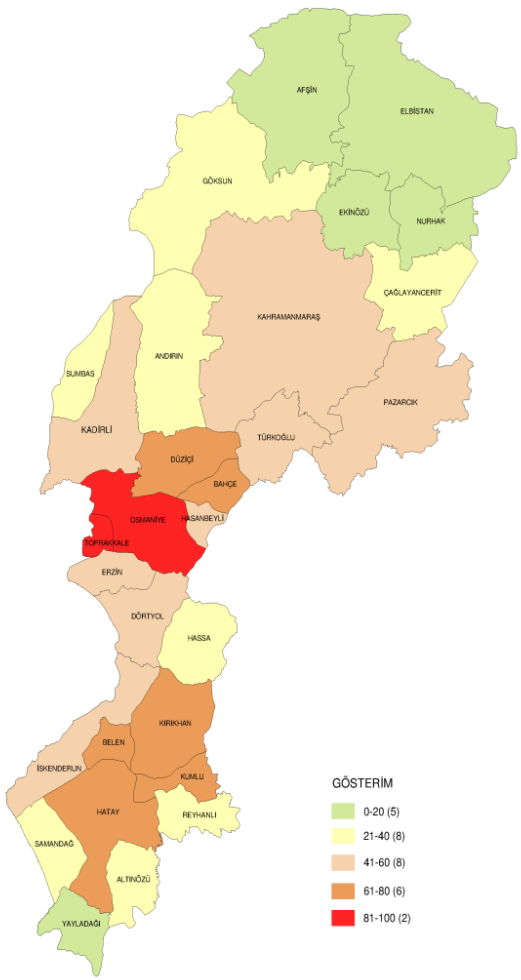

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.2.2. Denizyoluna Erişim

Denizyolu ile erişilebilirlik analizinde yerleşmelerin en yakın limana olan uzaklığı, limanın kapasitesi ve ürün çeşitliliğinin olduğu, konteyner taşımacılığının gerçekleştirildiği limanlar değişken olarak kullanılmıştır. TR63 Bölgesinde bu kriterleri karşılayan liman Limak Port (İskenderun Limanı)'tur. Bölgede denizyoluna erişimin tek noktadan, İskenderun ilçesinden sağlanabiliyor olması itibariyle İskenderun ilçesine yakın mesafede yer alan ilçelerin erişilebilirlik değerleri daha yüksek çıkmaktadır.

TR63 Bölgesinde iç kesimlerde kalan ve İskenderun ilçesine uzak mesafede kalan ilçelerde erişilebilirlik düzeyi daha düşük kalmaktadır. Denizyoluna erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yeri İskenderun'dur. İskenderun'u sırasıyla Belen ve Dörtyol takip etmektedir. Denizyoluna erişim değeri en düşük olan ilçe Ekinözü olup Ekinözü'nü sırasıyla Elbistan ve Afşin izlemektedir.

Tablo 6. TR63 Bölgesi İlçelerinin Denizyoluna Erişim Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Denizyoluna Erişim
İskenderun	1	0
Belen	2	5,59
Dörtyol	3	11,54
Kırıkhan	4	15,03
Erzin	5	16,78
Toprakkale	6	17,48
Osmaniye Merkez	7	20,63
Kumlu	8	22,03
Hatay Merkez	9	23,43
Bahçe	10	26,57
Düziçi	11	26,57
Reyhanlı	12	27,62
Hassa	13	28,32
Hasanbeyli	14	28,32
Altınözü	15	31,12
Samandağ	16	34,97
Türkoğlu	17	35,66
Yayladağı	18	38,46
Kadirli	19	38,46
Kahramanmaraş Merkez	20	44,06
Pazarcık	21	45,10
Sumbas	22	45,80
Andırın	23	63,29
Çağlayancerit	24	65,38
Göksun	25	69,93
Nurhak	26	84,97
Afşin	27	86,71
Elbistan	28	92,66
Ekinözü	29	100

Harita 5. TR63 Bölgesi İlçelerinin Denizyoluna Erişim Haritası

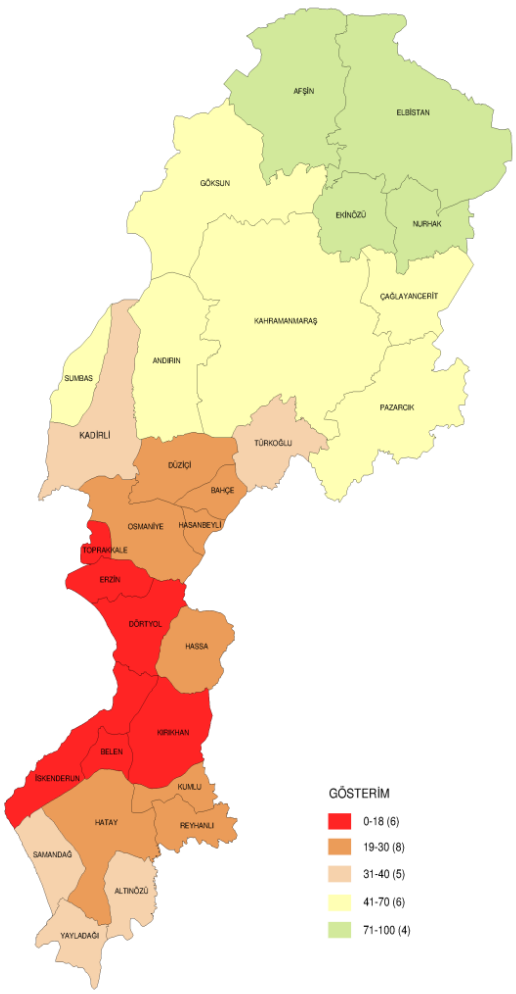

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.2.3. Demiryoluna Erişim

TR63 Bölgesi içerisinde üç ili kapsayan demiryolu ağı ve birçok istasyon bulunmaktadır. Demiryolu ile erişilebilirlik analizinde demiryolu istasyonlarının belirlenmesinde bölgede merkezi konumda yer alan ve yüksek sefer sayısı olan istasyonlar seçilmiştir. Bunlar; Dörtyol, İskenderun, Kahramanmaraş, Türkoğlu ve Osmaniye'dir.

Demiryolu ile erişilebilirlik kapasitesi ölçümünde yerleşmelerin belirlenen demiryolu istasyonlarına olan uzaklığı değişken olarak kullanılmıştır. İstasyonlara olan uzaklık belirlenirken yerleşmenin en yakın mesafede olduğu istasyon baz alınmıştır.

Demiryoluna erişim sıralaması bakımından beş adet ilçenin değerleri eş çıkmış olup bu ilçeler; Dörtyol, İskenderun, Kahramanmaraş, Türkoğlu ve Osmaniye'dir. Bu ilçelerin en erişilebilir çıkma sebebi bu ilçelerde yer alan istasyonların kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Demiryoluna erişim değeri en düşük olan ilçe Ekinözü olup Ekinözü'nü sırasıyla Nurhak ve Elbistan izlemektedir. Ekinözü, Nurhak ve Elbistan'ın demiryolu istasyonlarına uzak mesafede olmasından dolayı demiryolu erişilebilirlik değerleri daha düşük çıkmaktadır.

Tablo 7. TR63 Bölgesi İlçelerinin Demiryoluna Erişim Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Demiryoluna Erişim
Dörtyol	1	100
İskenderun	1	100
Kahramanmaraş Merkez	1	100
Türkoğlu	1	100
Osmaniye Merkez	1	100
Belen	2	90,91
Toprakkale	3	89,77
Erzin	4	84,66
Düziçi	5	78,41
Bahçe	6	77,84
Hasanbeyli	7	76,70
Kırıkhan	8	75,57
Pazarcık	9	72,73
Kumlu	10	64,20
Hatay Merkez	11	61,93
Kadirli	12	56,82
Çağlayancerit	13	56,25
Reyhanlı	14	55,11
Hassa	15	53,98
Altınözü	16	49,43
Göksun	17	48,86
Sumbas	18	45,45
Samandağ	19	43,18
Yayladağı	20	37,50
Andırın	21	34,09
Afşin	22	22,16
Elbistan	23	11,93
Nurhak	24	7,95
Ekinözü	25	0

Harita 6. TR63 Bölgesi İlçelerinin Demiryoluna Erişim Haritası

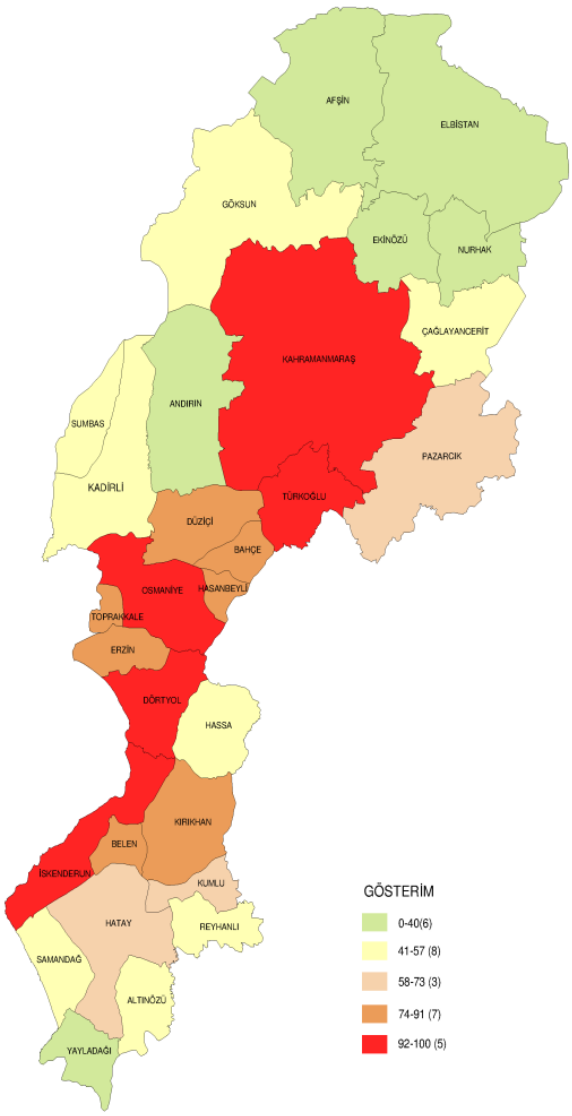

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.2.4. Çok Modlu Erişim

Çok modlu erişim analizinde yerleşim yerlerinin karayolu, havayolu, denizyolu ve demiryolu ağı bakımından erişilebilirlik endekslerinin tamamının eşit ağırlıklı olarak alınmasıyla hesaplanmıştır. Çok modlu erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yeri Toprakkale'dir. Toprakkale'yi sırasıyla Osmaniye ve Belen takip etmektedir. Çok modlu erişim değeri en düşük olan ilçe Ekinözü olup Ekinözü'nü sırasıyla Elbistan ve Nurhak izlemektedir.

Çok modlu erişim analizinde tüm ulaşım modlarının eşit ağırlıklı olarak alınması itibariyle havayolu, denizyolu ve demiryolu ağına yakın mesafede olan ve coğrafi erişilebilirlik endeks değerinin yüksek olduğu yerleşim yerleri üst sıralarda yer almıştır.

Tablo 8. TR63 Bölgesi İlçelerinin Çok Modlu Erişim Sıralaması

İlçe	Sıralama	Çok Modlu Erişim
Toprakkale	1	93
Osmaniye Merkez	2	90,74
Belen	3	85,25
İskenderun	4	84,65
Dörtyol	5	82,05
Kırıkhan	6	79,67
Erzin	7	77,84
Bahçe	8	77,61
Türkoğlu	9	77,60
Düziçi	10	77,52
Kahramanmaraş Merkez	11	74,94
Hasanbeyli	12	74,80
Kumlu	13	71,36
Hatay Merkez	14	68,54
Pazarcık	15	64,33
Hassa	16	60,05
Reyhanlı	17	57,64
Kadirli	18	57,60
Altınözü	19	52,88
Sumbas	20	50,03
Samandağ	21	45,32
Çağlayancerit	22	42,99
Göksun	23	40,32
Yayladağı	24	38,69
Andırın	25	35,42
Afşin	26	18,67
Nurhak	27	10,54
Elbistan	28	10,20
Ekinözü	29	0

Harita 7. TR63 Bölgesi İlçelerinin Çok Modlu Erişim Haritası

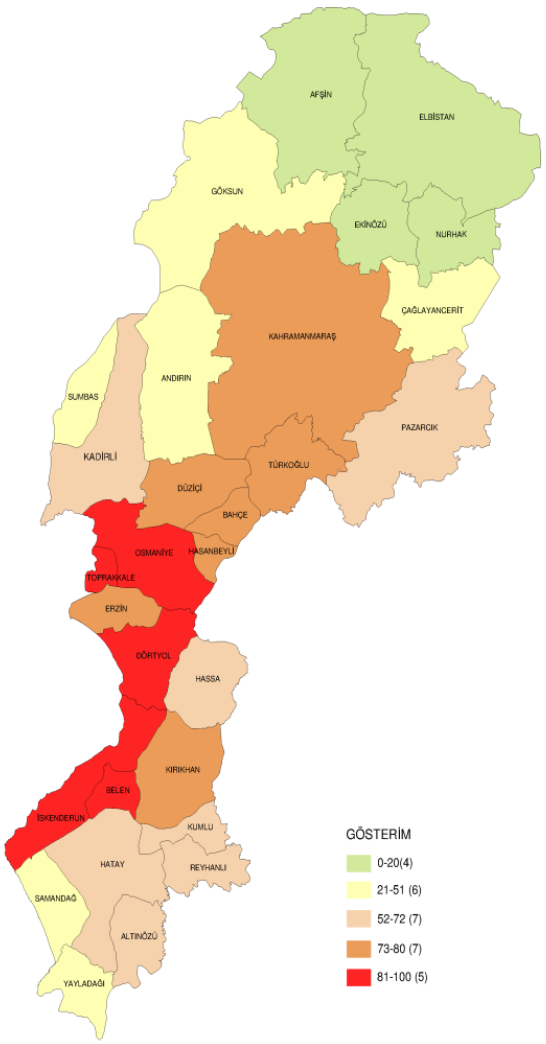

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.3. En Yakın Hizmet Merkezine Erişim

En yakın hizmet merkezine erişim analizinde yerleşim yerlerinin; ticaret, bankacılık, kamu hizmetleri, eğitim, sağlık, yükseköğretim gibi hizmet faaliyetlerini temin ettikleri en yakın hizmet merkezlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. En yakın hizmet merkezine erişim analizinde bahse konu hizmet faaliyetlerinin il merkezlerinden temin ediliyor olması itibariyle yerleşmelerin bağlı oldukları il merkezlerine olan uzaklığı değişken olarak kullanılmıştır. Bu sebeple yerleşmelerden il merkezlerine uzak mesafede olanların erişilebilirlik değeri daha düşük, il merkezlerine daha yakın mesafede olanların erişilebilirlik değeri daha yüksek çıkmıştır.

En yakın hizmet merkezine erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yerleri doğal olarak il merkezleridir. İl merkezlerinin ardından sırasıyla Toprakkale, Türkoğlu, Altınözü ve Düziçi gelmektedir.

Tablo 9. TR63 Bölgesi İlçelerinin En Yakın Hizmet Merkezine Erişim Sıralaması

	Sıralama	En Yakın Hizmet Merkezine Erişim
Hatay Merkez	1	0
Kahramanmaraş Merkez	1	0
Osmaniye Merkez	1	0
Toprakkale	2	10,23
Türkoğlu	3	17,61
Altınözü	4	21,59
Düziçi	5	21,59
Bahçe	6	22,16
Samandağ	7	23,30
Hasanbeyli	8	23,30
Kırıkhan	9	25,57
Kumlu	10	26,14
Pazarcık	11	27,27
Yayladağı	12	28,41
Reyhanlı	13	28,98
Belen	14	30,11
İskenderun	15	38,07
Kadirli	16	43,18
Çağlayancerit	17	43,75
Hassa	18	46,59
Dörtyol	19	48,86
Göksun	20	51,14
Sumbas	21	54,55
Erzin	22	55,11
Andırın	23	65,91
Afşin	24	77,84
Elbistan	25	88,07
Nurhak	26	92,05
Ekinözü	27	100

Harita 8. TR63 Bölgesi İlçelerinin En Yakın Hizmet Merkezine Erişim Haritası

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.4. Kırsal Alana Erişim

1.1.4.1. İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim

İlçe Bazlı Kırsal Alana erişim analizinde, yerleşmelere ait köy yolları envanteri kullanılmıştır. Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri İl Özel İdarelerinden ilçelere ait köy yolları envanteri çıkarılmış ve köy yollarının asfalt ya da beton olma durumu değişken olarak kullanılmıştır. İlçelerin asfalt köy yollarının toplamının, ilçelerin toplam köy yollarına oranı alınarak değerler hesaplanmıştır. İlçeler arasında toplam köy yolu uzunluğu fazla olan ve asfalt yol niteliğine sahip köy yollarının fazla olduğu yerleşimlerin değeri yüksek çıkmıştır.

Bu analizde, ilçelerin kendi içindeki durumu ele alınmış, diğer yerleşim yerlerine olan bağlantısı kullanılmamıştır. İlçe bazlı kırsal alana erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yeri Toprakkale'dir. Toprakkale'yi sırasıyla Osmaniye ve Samandağ takip etmektedir. İlçe bazlı kırsal alana erişim değeri en düşük olan ilçe Andırın olup Andırın'ı sırasıyla Ekinözü ve Çağlayancerit izlemektedir.

Tablo 10. TR63 Bölgesi İlçelerinin İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim Sıralaması

İlçeler	Sıralama	İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim
Toprakkale	1	76
Osmaniye Merkez	2	70,90
Samandağ	3	53,68
Hatay Merkez	4	50,58
Hassa	5	50,15
Kumlu	6	47,62
Kırıkhan	7	47,39
Hasanbeyli	8	47,37
Reyhanlı	9	43,80
Altınözü	10	42,02
Türkoğlu	11	41,95
Yayladağı	12	41,74
Pazarcık	13	40,83
Erzin	14	40,56
Bahçe	15	39,83
İskenderun	16	39,56
Sumbas	17	37,96
Düziçi	18	35,81
Afşin	19	35,08
Kahramanmaraş Merkez	20	34,56
Belen	21	33,33
Dörtyol	22	32,16
Kadirli	23	30,81
Elbistan	24	29,37
Göksun	25	29,30
Nurhak	26	26,43
Çağlayancerit	27	25,56
Ekinözü	28	20,15
Andırın	29	13

Harita 9. TR63 Bölgesi İlçelerinin İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim Haritası

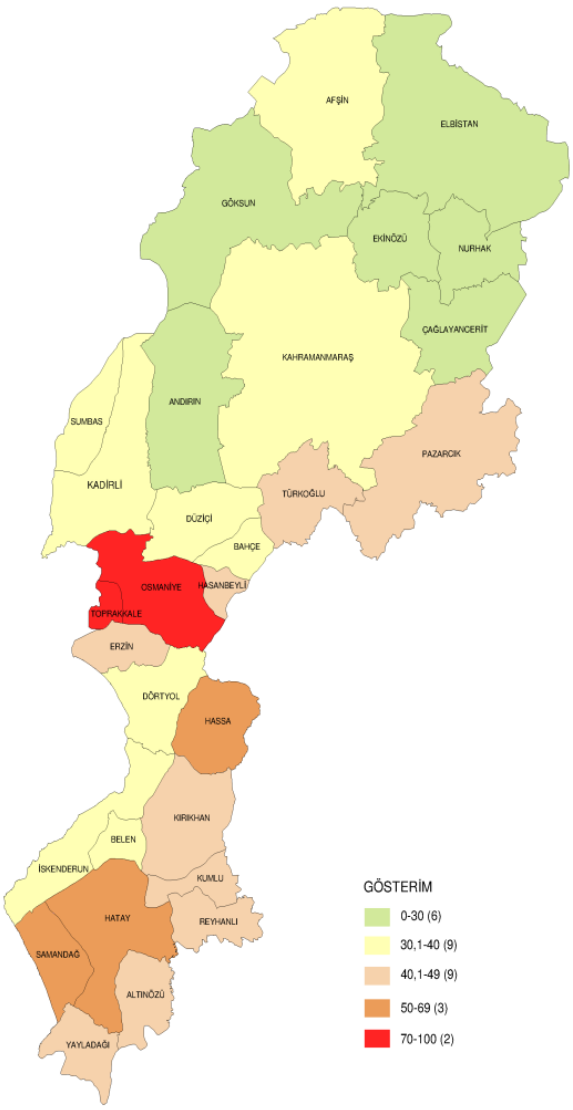

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

1.1.4.2. Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim

Bölgesel Bazlı Kırsal Alana erişim analizinde, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illeri İl Özel İdarelerinden ilçelere ait köy yolları envanteri çıkarılmış ve köy yollarının asfalt ya da beton olma durumu ve yerleşim yerleri arası mesafe (coğrafi erişilebilirlik analizi verileri) olmak üzere iki değişken kullanılmıştır.

Bu analizde, "İlçe Bazlı Kırsal Alana Erişim" analizinden farklı olarak ilçelerin diğer ilçelerle olan bağlantısı da ele alınarak bölge düzeyinde kırsal alana erişim verilerine ulaşılması hedeflenmiştir. İlçeler arasında toplam köy yolu uzunluğu fazla olan ve asfalt yol niteliğine sahip köy yollarının fazla olduğu yerleşimlerin ve coğrafi erişilebilirlik endeks değerlerinin üst sıralarda yer aldığı ilçelerin değeri yüksek çıkmıştır.

Bölgesel düzeyde kırsal alana erişim sıralaması bakımından değeri en yüksek olan yerleşim yeri Toprakkale'dir. Toprakkale'yi sırasıyla Osmaniye ve Hasanbeyli takip etmektedir. Bölgesel düzeyde kırsal alana erişim değeri en düşük olan ilçe Ekinözü olup Ekinözü'nü sırasıyla Nurhak ve Elbistan izlemektedir.

Tablo 11. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim Sıralaması

İlçeler	Sıralama	Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim
Toprakkale	1	86
Osmaniye Merkez	2	81,20
Hasanbeyli	3	64,92
Hassa	4	64,74
Kırıkhan	5	62,76
Türkoğlu	6	62,21
Erzin	7	61,89
Bahçe	8	61,66
İskenderun	9	60,32
Kumlu	10	59,34
Hatay Merkez	11	58,56
Düziçi	12	58,35
Dörtyol	13	57,27
Belen	14	57,18
Pazarcık	15	56,02
Kahramanmaraş Merkez	16	54,27
Reyhanlı	17	52,49
Samandağ	18	51,70
Altınözü	19	47,96
Sumbas	20	46,96
Kadirli	21	46,79
Yayladağı	22	42,40
Göksun	23	37,86
Çağlayancerit	24	33,38
Afşin	25	30,77
Andırın	26	27,37
Elbistan	27	23,32
Nurhak	28	19,75
Ekinözü	29	12

Harita 10. TR63 Bölgesi İlçelerinin Bölgesel Bazlı Kırsal Alana Erişim Haritası

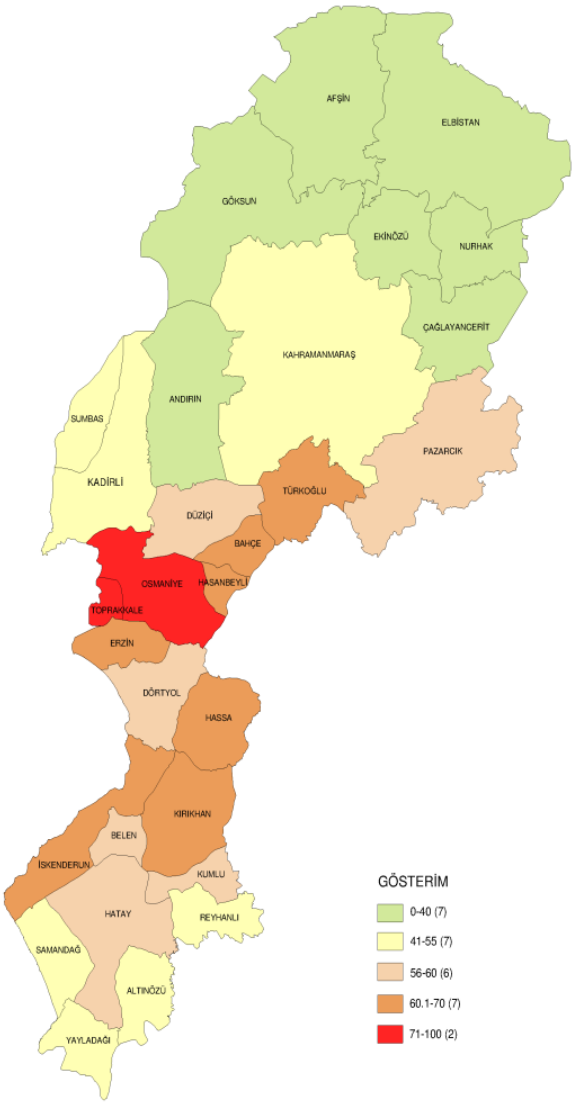

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

2. YOĞUNLAŞAN STRATEJİK SANAYİ SEKTÖRLERİ VE REKABET GÜCÜ ANALİZİ

Ekonomik yapı analizlerinde, bir sektörün "stratejik", "anahtar", "yükselen", "lokomotif", "yüksek nokta" veya "parlayan yıldız" olarak nitelenmesi için birkaç verinin birlikte kullanılması ve verilerin bazı modeller uygulanarak yorumlanması gerekmektedir. Bu analizde SGK verilerinin yanı sıra TÜİK dış ticaret verilerinden yararlanılmıştır.

2.1. Sanayi Sektörlerindeki Yığılmalar

SGK kayıtlı istihdam verisi öncelikle, kaç kişinin gelirinin o sektöre dayandığını görmek için önemlidir. Bu bağlamda yoğunlaşan stratejik sektörlerin incelenmesinde de SGK verilerinden yararlanılmıştır. Bunun dışında hangi sektörlerin büyüyüp küçüldüğü, sektörün ulusal ekonomiye katkısı ile ilişkili olarak yerele katkısı ulusal ölçekle karşılaştırmalı olarak yerel ekonomideki rekabet edebilirliğini açıklamak açısından önemlidir. Stratejik ve anahtar sektörlerin belirlenmesinde diğer bir değişken olarak, Yoğunlaşma Katsayısı (YK) (Location Quotients / Balassa Index) kullanılmaktadır. YK genelde bir sektörün belli bir bölgedeki yığılmasını ulusal referansla ölçmeye yaramaktadır.

e_i = i sektörünün bölgedeki SGK kayıtlı istihdam

e_t = bölgedeki toplam SGK kayıtlı istihdam

E_i = referans bölge ya da ulusta i sektöründeki SGK kayıtlı istihdam

E_t = referans bölge ya da ulusta toplam SGK kayıtlı istihdam

$YK_i = (e_i/e_t) / (E_i/E_t)$

Bir sektörün YK'sının 1'den büyük çıkması sektörün yerelde tüketilenden daha fazla ürettiğini ve bölge dışına ürettiği mal ve hizmetleri ihraç ettiği anlamına gelmektedir. YK ile ilgili dikkat edilmesi gereken bir nokta; bölgede YK'sı 1'den büyük çıkan her sektörün rekabetçi veya büyüyen sektörler olamayacağıdır. Bu, sektörün çok verimli olmayıp üretim için ulusal ortalamanın üstünde bir işgücüne ihtiyacı bulunduğu anlamına da gelebilir. Bu nedenle YK yanında işgücü başına katma değer, Değişim Payı Yaklaşımı (Shift-Share Analysis), işgücündeki değişim, bölgenin ekonomisindeki büyümeyi ve rekabetçiliği açıklama konusunda yardımcı olacaktır. Yoğunlaşma Katsayının zaman içindeki değişimine bakılarak sanayinin zaman içindeki yoğunlaşmasının azaldığı veya arttığı hakkında bilgi edinmek mümkün olacaktır (YK değerindeki değişim % = ((t1 zamanında i sektörünün YK değeri / t_0 zamanında i sektörünün YK değeri) -1) *100). Örneğin, herhangi bir sektörün gelişimini desteklemek için bölgede yoğunlaşmış ama azalan bir YK'ya sahip veya bölgede çok yoğunlaşmamış ama artan bir YK değerine sahip bir sektör desteklenebilir. Ancak yine de sektörlerin bölgedeki konumlarını ayrıca incelemek gerekebilir.[1]

2009 ve 2012 SGK verileri kullanılarak, TR63 Bölgesindeki illerin yoğunlaşma katsayıları bulunmuş, 2009 ve 2012 yılları arasındaki değişimleri incelenerek sektörel yoğunlaşmalar/ yığılmalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

[1] İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler, İZKA, 2009

RCA değerleri karşılaştırmalı üstünlük değerleri olarak adlandırılmaktadır. RCA değerlerinden hareketle TR63 Bölgesindeki sanayi sektörlerinin yoğunlaşma katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 12. İmalat Sanayi Alt Sektörleri İçin RCA Değerleri

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	İmalat Sanayi	RCA	İmalat Sanayi İçinde Sıralama
Giyim eşyalarının imalatı	14	**247**	1
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	6	**60**	2
Tütün ürünleri imalatı	14	**120**	3
Tekstil ürünlerinin imalatı	14	**119**	4
Gıda ürünlerinin imalatı	14	**102**	5
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	14	**36**	6
Mobilya imalatı	6	**36**	7
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	6	**71**	8
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	14	**48**	9
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	14	**19**	10
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	14	**10**	11
Elektrikli teçhizat imalatı	14	**-9**	12
Ana metal sanayii	6	**-16**	13
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	6	**-24**	14
Diğer imalatlar	14	**-12**	15
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	6	**-14**	16
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	14	**-41**	17
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	6	**-24**	18
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	6	**-30**	19
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	14	**-125**	20
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	14	**-200**	21
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	14	**-283**	22

Tablo 12'de Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2012 tarihli ''Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi''18, çalışmasında imalat sanayiinin her bir alt sektörü için hesaplanan, sektörlerin "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler" olarak adlandırılan RCA değerleri verilmiştir.

Tablo 13. Hatay İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK	YK Değişim (2009-2012)	SGK'lı Çalışan Oranı (2012)
Ana metal sanayii	7,41	5,37	-27,50%	5,70%
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	1,84	1,94	5,30%	2,10%
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	2,48	1,85	-25,40%	2,00%
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	1,82	1,65	-9,50%	1,70%
Mobilya imalatı	0,92	1,40	51,90%	1,50%
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	2,13	1,38	-35,10%	1,50%
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	0,87	1,36	56,60%	1,40%
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	0,63	0,86	37,00%	0,90%
Gıda ürünlerinin imalatı	0,78	0,79	0,50%	0,80%
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,58	0,68	17,60%	0,70%
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,62	0,66	7,20%	0,70%
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,59	0,60	2,00%	0,60%
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,36	0,56	56,30%	0,60%
Tekstil ürünlerinin imalatı	0,59	0,52	-12,90%	0,50%
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,48	0,46	-4,10%	0,50%
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	0,57	0,41	-28,40%	0,40%
Diğer imalatlar	0,10	0,30	203,90%	0,30%
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,43	0,25	-41,60%	0,30%
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,10	0,24	154,30%	0,30%
Elektrikli teçhizat imalatı	0,75	0,22	-70,40%	0,20%
İçeceklerin imalatı	0,07	0,11	67,20%	0,10%
Giyim eşyalarının imalatı	0,13	0,11	-15,80%	0,10%
Tütün ürünleri imalatı	4,96	0,00	-100,00%	0,00%
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	0,00	0,00	0,00%	0,00%

Hatay ilinde 2012 yılında YK değerleri 1'in üzerinde aynı zamanda yine 2012 yılında SGK kayıtlı istihdam oranı % 0,5'in üzerinde olan sektörlere değinilmektedir. 2012 yılında Hatay ilinde başat sanayi sektörleri kısıtlara göre değerlendirildiğinde; ağaç ürünleri imalat sektörü, kok kömürü ve petrol ürünleri imalat sektörü, ana metal sanayi sektörü, fabrikasyon metal ürünleri imalat sanayi, Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalat sektörü ve mobilya imalat sektörü yoğunlaşan sektörlerdir. Bu sektörler barındırdıkları istihdam ve mekânsal yığılmaları ile kümelenme ihtimali olan, belli bir tecrübenin ve ağ ilişkilerinin oluşmuş olma ihtimali olan sektörlerdir. Elbette ki kümelenmelerin tespit edilebilmesi için daha fazla bilgi ve analize ihtiyaç vardır. TR63 Bölgesi ve illerinde sektörlerin yoğunlaşmaları ve rekabet gücü yüksek, gelişme potansiyeli olan sektörler karşılaştırılmıştır.

Hatay ilinde yoğunlaşan sektörler değerlendiğinde yoğun teknoloji kullanılan ağır organize sanayinin ilde etkili olduğu görülmektedir. Başat sektörler arasından kömür ve petrol imalat sektörü, ana metal sanayi sektörü ve motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalat sektörünün 2009 yılına göre rekabet gücü düşmekte dolayısıyla bu sektörlerin dönüşüme ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Kahramanmaraş İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK	YK Değişim (2009-2012)	SGK'lı Çalışan Oranı (2012)
Tekstil ürünlerinin imalatı	4,70	4,42	-5,80%	5,40%
Diğer imalatlar	0,90	1,20	32,70%	1,50%
Gıda ürünlerinin imalatı	0,91	0,98	8,00%	1,20%
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	0,87	0,85	-1,30%	1,10%
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	0,81	0,71	-13,40%	0,90%
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	0,28	0,55	97,40%	0,70%
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,56	0,51	-8,10%	0,60%
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	0,13	0,51	294,80%	0,60%
Ana metal sanayii	0,49	0,49	0,80%	0,60%
Giyim eşyalarının imalatı	0,44	0,46	2,50%	0,60%
Mobilya imalatı	0,29	0,36	24,40%	0,40%
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	0,38	0,34	-10,60%	0,40%
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,06	0,24	308,40%	0,30%
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,26	0,22	-18,20%	0,30%
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,21	0,20	-3,90%	0,20%
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,07	0,11	61,20%	0,10%
Elektrikli teçhizat imalatı	0,53	0,09	-82,50%	0,10%
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	0,02	0,05	105,80%	0,10%
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,33	0,03	-90,10%	0,00%
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	0,00	0,01	-	0,00%
İçeceklerin imalatı	0,01	0,00	-100,00%	0,00%
Tütün ürünleri imalatı	0,00	0,00	0,00%	0,00%
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0,00	0,00	0,00%	0,00%
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,01	0,00	-100,00%	0,00%

Kahramanmaraş ilinde 2012 yılında YK değerleri 1'in üzerinde aynı zamanda yine 2012 yılında SGK kayıtlı istihdam oranı % 0,5'in üzerinde olan sektörlere değinilmektedir. 2012 yılında Kahramanmaraş ilinde başat sanayi sektörleri kısıtlara göre değerlendirildiğinde; tekstil ürünleri imalat sektörü yoğunlaşan tek sektördür. TR63 Bölgesi ve illerinde sektörlerin yoğunlaşmaları rekabet gücü yüksek, gelişme potansiyeli olan sektörler karşılaştırılmıştır.

Kahramanmaraş ilinde yoğunlaşan sektörler değerlendiğinde il ekonomisinin genelde sanayiye dayanan sektörlerden oluştuğu görülmektedir. Başat sektör olan tekstil, 2009 yılına göre yoğunlaşma katsayısı az da olsa düşüş yaşamıştır. Ancak yine de tekstil sektörünün rekabet gücü düştüğü söylenememektedir.

Tablo 15. Osmaniye İli İmalat Sanayi Sektörel Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK	YK Değişim (2009-2012)	SGK'lı Çalışan Oranı (2012)
İçeceklerin imalatı	3,76	3,20	-14,90%	1,80%
Ana metal sanayii	2,66	3,20	20,40%	1,80%
Tekstil ürünlerinin imalatı	1,63	1,57	-3,70%	0,90%
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	1,31	1,50	15,10%	0,80%
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,42	1,36	221,10%	0,80%
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	0,97	1,35	39,50%	0,80%
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	0,73	0,92	25,90%	0,50%
Gıda ürünlerinin imalatı	1,08	0,87	-19,10%	0,50%
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1,06	0,85	-19,90%	0,50%
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	1,12	0,77	-31,90%	0,40%
Mobilya imalatı	0,62	0,77	25,70%	0,40%
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,60	0,72	19,60%	0,40%
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	0,91	0,66	-27,50%	0,40%
Giyim eşyalarının imalatı	0,75	0,64	-14,50%	0,40%
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,81	0,53	-34,50%	0,30%
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,38	0,51	34,50%	0,30%
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	0,00	0,50	-	0,30%
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	0,80	0,39	-50,90%	0,20%
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,79	0,25	-69,00%	0,10%
Elektrikli teçhizat imalatı	0,50	0,21	-57,90%	0,10%
Diğer imalatlar	0,11	0,20	91,10%	0,10%
Tütün ürünleri imalatı	0,00	0,00	0,00%	0,00%
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,43	0,00	-100,00%	0,00%
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,04	0,00	-100,00%	0,00%

Osmaniye ilinde 2012 yılında YK değerleri 1'in üzerinde aynı zamanda yine 2012 yılında SGK kayıtlı istihdam oranı % 0,5'in üzerinde olan sektörlere değinilmektedir. 2012 yılında Osmaniye ilinde başat sanayi sektörleri kısıtlara göre değerlendirildiğinde; içecek imalat sektörü, tekstil sektörü, deri ürünleri imalat sektörü, kömür ve petrol ürünleri imalat sektörü ve ana metal sanayi sektörü yoğunlaşan sektörlerdir. TR63 Bölgesi ve illerinde sektörlerin yoğunlaşmaları rekabet gücü yüksek, gelişme potansiyeli olan sektörler karşılaştırılmıştır.

Osmaniye ilinde yoğunlaşan sektörler değerlendiğinde il ekonomisinin genelde ağır organize sanayiye dayanan sektörlerden oluştuğu görülmektedir. 2009 yılına göre başat sektörler arasından içecek imalat sektörü ile tekstil sektörünün rekabet gücünün düşmekte olduğu görülmektedir.

2.2. İhracatta Sektörel Yoğunlaşma

Bu bölümde TR63 Bölgesi ihracatında imalat sanayinin sektörel düzeyde yoğunlaşma düzeyinin incelenmesi hedeflenmektedir. Yoğunlaşma değerleri, ihracatta sektörel düzeyde çeşitlenme olup olmadığını göstermesi açısından, dış ticaret analizlerinde son derece önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

TÜİK tarafından açıklanan il bazında dış ticaret verilerin sınıflandırılması ISIC Rev. 3 bazındadır. Dış ticarette sektörel yoğunlaşma analizi gerçekleştirilirken yoğunlaşan stratejik sanayi sektörleri ve rekabet gücü bölümündeki sektörlerle paralelliği sağlamak için ISIC Rev. 3 sınıflandırmasına göre NACE Rev. 2 sınıflandırmasına uyumlaştırma çalışmasına gidilmiştir.

İl İhracat Yoğunlaşma Katsayısı (PECR); il sektör ihracatının il toplam ihracatındaki payının, sektörün ülke toplam ihracatındaki payına oranını ifade eden ihracat yoğunlaşma veya uzmanlaşma katsayısı, sektörün ülke ihracatındaki göreli üstünlüğünü ifade etmektedir ve şu formülle hesaplanmaktadır;

PECR = $(X_{ij} / X_i)/(X_j/X)$

X_{ij}: i ilinde j sektörünün ihracatı,

X_i: i ilinin toplam ihracatı,

X_j: Türkiye'deki j sektörünün toplam ihracatı,

X: Türkiye'nin toplam ihracatı[2]

[2] İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması, İZKA, 2012

Tablo 16. Hatay İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK
Ana metal sanayii	3,48	3,45
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	2,76	1,78
Gıda ürünlerinin imalatı	1,38	0,91
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	1,33	0,70
Mobilya imalatı	0,86	0,68
İçeceklerin imalatı	0,29	0,52
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1,05	0,41
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	0,55	0,41
Tekstil ürünlerinin imalatı	0,39	0,40
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0,07	0,39
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,37	0,37
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,35	0,23
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,30	0,22
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	0,43	0,20
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,13	0,12
Giyim eşyalarının imalatı	0,07	0,06
Elektrikli teçhizat imalatı	0,08	0,05
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	0,18	0,02
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,02	0,01
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,01	0,01
Diğer imalatlar	0,00	0,00
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,00	0,00
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	0,00	0,00
Tütün ürünleri imalatı	0,00	0,00

Yoğunlaşma katsayılarının tamamı için, 1'in üzerindeki değerler sektörün Hatay ilindeki göreli üstünlüğü/avantajını ifade etmektedir. Buna göre, 2009-2012 döneminde sırasıyla gıda ürünlerinin imalatı, ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, ana metal sanayii ve Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörlerinin il ihracatında uzmanlaşmış ve öne çıkan sektörler olduğu görülmektedir. 2009 yılına göre Hatay ilinin bu beş başat ihracatçı sektörleri 2012 yılında payı azalan sektörler olmaktadır. Özellikle gıda ürünlerinin imalatı, Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı ve Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörlerinde YK değerleri 1'in altına düşmektedir.

Tablo 17. Kahramanmaraş İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK
Tekstil ürünlerinin imalatı	7,31	8,23
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	1,50	1,09
Mobilya imalatı	0,58	0,80
Giyim eşyalarının imalatı	1,25	0,72
Gıda ürünlerinin imalatı	0,13	0,42
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,00	0,36
Ana metal sanayii	0,19	0,23
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,02	0,15
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	0,09	0,13
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,18	0,10
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	0,12	0,10
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,14	0,08
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	0,01	0,05
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0,00	0,02
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,00	0,01
İçeceklerin imalatı	0,00	0,00
Tütün ürünleri imalatı	0,00	0,00
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,00	0,00
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	0,04	0,00
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,00	0,00
Elektrikli teçhizat imalatı	0,00	0,00
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	0,00	0,00
Diğer imalatlar	0,00	0,00
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	0,00	0,00

Yoğunlaşma katsayılarının tamamı için, 1'in üzerindeki değerler sektörün Kahramanmaraş ilindeki göreli üstünlüğü/avantajını ifade etmektedir. Buna göre, 2009-2012 döneminde sırasıyla tekstil ürünleri imalatı, giyim eşyalarının imalatı ve Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) sektörlerinin il ihracatında uzmanlaşmış ve öne çıkan sektörler olduğu görülmektedir. 2009 yılına göre Kahramanmaraş ilinin bu üç başat ihracatçı sektörler arasından tekstil ürünleri ihracatında artış gerçekleşirken, giyim ürünlerinin imalatı ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) ihracatında düşüş meydana gelmiştir.

Tablo 18. Osmaniye İli Sektörlere Göre İhracat Yoğunlaşma Katsayıları

İktisadi Faaliyetler (NACE Rev.2) İmalat Sanayi Sektörleri	2009 YK	2012 YK
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	0,00	8,98
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	0,28	3,25
Ana metal sanayii	0,02	2,73
Tekstil ürünlerinin imalatı	5,22	1,35
Elektrikli teçhizat imalatı	0,01	0,65
Gıda ürünlerinin imalatı	1,51	0,39
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. imalatı	9,04	0,36
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	0,61	0,36
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	2,00	0,28
Mobilya imalatı	0,79	0,19
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	0,57	0,10
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	0,48	0,10
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler imalatı	0,47	0,10
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	0,29	0,09
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,07	0,08
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	0,00	0,01
İçeceklerin imalatı	0,00	0,00
Tütün ürünleri imalatı	0,00	0,00
Giyim eşyalarının imalatı	0,01	0,00
Ağaç ürünleri imalatı (mobilya hariç)	1,27	0,00
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	0,00	0,00
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,00	0,00
Diğer imalatlar	0,00	0,00
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	0,00	0,00

Yoğunlaşma katsayılarının tamamı için, 1'in üzerindeki değerler sektörün Osmaniye ilindeki göreli üstünlüğü/avantajını ifade etmektedir. Buna göre, 2009-2012 döneminde sırasıyla gıda ürünleri imalatı, tekstil ürünleri imalatı, temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı, ana metal sanayi, Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) ve Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörlerinin il ihracatında uzmanlaşmış ve öne çıkan sektörler olduğu görülmektedir. 2009 yılında Osmaniye ilinin beş başat ihracatçı sektörü varken 2012 yılında gıda ürünlerinin imalatı, Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı, Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı ve Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörleri ihracat paylarını kaybederek 2012 yılında başat ihracatçı sektör olamamışlardır. Ancak 2012 yılında Osmaniye ilinde tekstil ürünlerinin imalatının yanı sıra ana metal sanayi ve Fabrikasyon metal ürünleri imalat (makine ve teçhizat hariç) sektörleri başat sektörler olarak ortaya çıkmışlardır.

TR63 Bölgesi ihracatında öne çıkan sektörleri dış ticaretteki rekabet durumuna göre analiz etmek için; Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü tarafından yapılan 2012 tarihli ''Türkiye İmalat Sanayiinin Analizi''18, çalışmasında imalat sanayiinin her bir alt sektörü için hesaplanan, sektörlerin "Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler" olarak adlandırılan RCA değerlerine bakılmıştır.

Sektörlerin dış ticaretteki rekabet gücünü tespit etmek amacıyla hesaplanan RCA skorlarına göre, ortalama skor değeri 50 ve üzerinde olan sektörler (RCA>50) "Rekabet Gücü Yüksek", RCA skorları -50'den büyük, 50'den küçük olan sektörler (50>RCA>-50) "Rekabet Gücü Sınırda", RCA skorları -50'den küçük sektörler (-50>RCA) ise "Rekabet Gücü Düşük Sektörler" olarak belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada, 2005-2010 dönemi itibariyle İmalat Sanayiinin ortalama RCA değeri 14 olarak hesaplanmış olup, İmalat Sanayi bu değer ile "sınırda rekabet gücü" kategorisinde yer almaktadır.

Hatay ili ihracat yoğunlaşma katsayısı bakımından "Ana metal sanayii" ile "Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı" olmak üzere öne çıkan (başat) iki sektör bulunmaktadır. 2005-2010 dönemi için hesaplanan ortalama RCA değerleri sırasıyla -16 ve 10 olup, bu iki sektörün rekabet gücü sınırda kalmıştır.

Hatay ihracatında potansiyel ihracat sektörleri grubunda ve il ihracatında üçüncü sırada yer alan "Gıda ürünlerinin imalatı" sektörünün 2005-2010 dönemi için ortalama RCA değeri 102 olup, sektör bu ortalama endeks değeri ile yüksek bir rekabet gücüne sahiptir. İl ihracatında dördüncü ve beşinci sıralarda yer alan "Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı" ile "Mobilya imalatı" sektörlerinin, 2005-2010 dönemi itibariyle, ortalama RCA değerleri sırasıyla -24 ve 36 olup, her iki sektöründe rekabet gücü sınırdadır. Sektörlerin ortalama RCA değerleri, imalat sanayinin ortalama RCA (14) değerinin çok altındadır.

Kahramanmaraş ili ihracat yoğunlaşma katsayısı bakımından "Tekstil ürünlerinin imalatı" ile "Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)" olmak üzere öne çıkan (başat) iki sektör bulunmaktadır. 2005-2010 dönemi için hesaplanan ortalama RCA değerleri sırasıyla 119 ve 36 olup, tekstil sektörünün rekabet gücü yüksek iken metal eşya ürünleri imalatının rekabet gücü sınırda kalmıştır.

Kahramanmaraş ihracatında potansiyel ihracat sektörleri grubunda ve il ihracatında üçüncü sırada yer alan "Mobilya imalatı" sektörünün 2005-2010 dönemi için ortalama RCA değeri 36 olup, bu ortalama endeks değeri ile sektörün rekabet gücü sınırda kalmıştır. Ancak il ihracatında dördüncü sırada yer alan "Giyim eşyalarının imalatı" sektörü, 2005-2010 dönemi itibariyle, imalat sanayi içerisinde en yüksek ortalamayla RCA değeri 247 olup, sektörün rekabet gücü yüksektir.

Osmaniye ili ihracat yoğunlaşma katsayısı bakımından "Deri ve ilgili ürünlerin imalatı", "Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)", "Ana metal sanayii" ve "Tekstil ürünlerinin imalatı" olmak üzere öne çıkan (başat) dört sektör bulunmaktadır. 2005-2010 dönemi için hesaplanan ortalama RCA değerleri sırasıyla -14, 36, -16 ve 119 olup, tekstil sektörünün rekabet gücü yüksek iken diğer üç sektörün rekabet gücü sınırda kalmıştır.

Osmaniye ihracatında potansiyel ihracat sektörleri grubunda ve il ihracatında beşinci sırada yer alan "Elektrikli teçhizat imalatı" sektörünün 2005-2010 dönemi için ortalama RCA değeri -9 olup, bu

ortalama endeks değeri ile sektörün rekabet gücü sınırda kalmıştır. Osmaniye ihracatında sektörler, 2009 yılına göre değişim göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde ilde yoğun olarak "Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malz. İmalatı" ile "Tekstil ürünlerinin imalatında" ihracat gerçekleştirilirken 2012 yılında ihracat ekseni deri ve ana metal sanayi sektörlerine kaymıştır.

2.3. Sektörel Yoğunlaşma İçin Genel Değerlendirme

Özetlemek gerekirse, TR63 Bölgesinde imalat sanayi altındaki yoğunlaşan sektörlerin ihracatta da yoğunlaşmaya katkı sağladığı yoğunlaşma katsayılarından hareketle görülmektedir. Dolayısıyla bölgede ihracata yön veren belirli sektörler oluşmaktadır. Hatay ilinde imalat sanayide içerisinde ana metal sanayi sektörü ve ağaç ürünleri imalat sektörünün yoğunluğu ihracata da yansımaktadır. Hatay ilindeki sektörlerin genelde sınırda rekabetçi sektörlere sahip olduğu görülmektedir. 2009 yılına göre ildeki sektörlerin ihracatta rekabet gücü değerlendirildiğinde rekabet gücü yüksek olan gıda ürünleri imalat sektörünün ihracat yoğunlaşma katsayısının 2012 yılında düştüğü ve buna istinaden sektörün yeniden canlandırılması gerekmektedir. Ayrıca ildeki sektörlerin dünya paraleline uyum sağlayarak rekabet edebilmesi için yüksek rekabetçi sektörlere dönüşüm sağlanmalıdır.

Kahramanmaraş ilinde hem sektörel yığılma hem de sektöre ihracat yoğunlaşması bakımından tekstil sektörü başat sektör konumundadır. Ayrıca fabrikasyon metal ürünleri imalat (makine ve teçhizat hariç) sektörü ilde en büyük ikinci sektördür. Bu iki sektörün ayrıca gıda imalat sektörü ve metalik olmayan mineral ürünlerin imalat sektörünün de RCA değerleri 50'nin üzerinde olduğu için Kahramanmaraş ili genelinde yüksek rekabetçi sektörler bulunmaktadır. İlde diğer rekabetçi sektörlerin de gelişmesi desteklenmelidir.

Osmaniye ilinde 2009 yılı itibariyle hem sektörel yığılma hem de yoğunlaşan ihracat bakımından gelişen sektör, tekstil olarak istatistiklerde vurgulanırken yeni yatırımlar ilin sanayi yapısını değiştirmiş bugün itibariyle de ana metal sanayinin etkisi hissedilmektedir. Fabrikasyon metal ürünleri imalat (makine ve teçhizat hariç) sektörü rekabetçi sektör olmasıyla da Osmaniye ilinde ön çıkan sektörlerdendir. Deri ve ilgili ürünlerin imalat sektörü sınırda bir RCA değerine sahip olsa da Osmaniye ilinde yoğunlaşma gösteren bir diğer sektördür. İldeki diğer rekabetçi sektörler de gelişime özendirilmelidir.

3. DIŞ TİCARETTE YOĞUNLAŞMA ANALİZİ VE HERFİNDAHL ENDEKSİ

3.1. İhracat Yoğunlaşma Endeksi

Dışa açık, ihracata dayalı büyüme modeli çerçevesinde dünya ekonomisine entegre olan bir ekonomide, ihracat gelirleri az sayıda sektöre ve/veya ülkeye dayanıyorsa, bu malların fiyatlarında ortaya çıkabilecek dalgalanmalar ve dış talepteki meydana gelebilecek olası daralmalar ihracat gelirlerinde düşüşe ve istikrarsızlığa neden olabilecektir. Ancak, ihracat ürün çeşitlenmesine dayanıyor ve çok sayıda ülkeye yönelik yapılıyorsa, düşen fiyatlara ve belli ülkelerde meydana gelecek talep daralmasına rağmen ihracat gelirleri fazla düşmeyecektir.

TR63 Bölgesi için ihracattaki gerek ülkesel gerekse sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002-2012 dönemi için 2002 yılının temel yıl alındığı Herfindahl endeksinden (H-I) yararlanılmıştır:

$$H - I = \sum_{i=1}^{n} {P_i}^2$$

Formülde H-I: Herfindahl endeksini ve P_i ise sektör veya ülkenin payını göstermektedir.

Buna göre aşağıda sırasıyla Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ihracatı için hesaplanan yine sırasıyla ülkelere göre yoğunlaşma endeksi ve sektörlere göre yoğunlaşma endeksi tabloları verilmiştir.

Tablo 19. TR63 Bölgesinin İhracatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,0921	100	0,0933	100	0,3185	100	0,0570	100
2003	0,0770	83,6	0,1399	149,8	0,2957	92,8	0,0533	93,5
2004	0,0582	63,2	0,0987	105,7	0,2944	92,4	0,0501	87,9
2005	0,0618	67,2	0,1233	132,0	0,2334	73,3	0,0457	80,1
2006	0,0581	63,1	0,1277	136,8	0,2687	84,4	0,0418	73,2
2007	0,0584	63,5	0,1308	140,1	0,1500	47,1	0,0395	69,3
2008	0,0598	64,9	0,1092	117,0	0,0967	30,4	0,0342	60,0
2009	0,0650	70,6	0,0941	100,8	0,1279	40,2	0,0329	57,7
2010	0,0534	58,0	0,1029	110,2	0,2341	73,5	0,0340	59,7
2011	0,0597	64,9	0,0928	99,4	0,1274	40,0	0,0348	61,0
2012	0,0630	68,4	0,0874	93,6	0,1210	38,0	0,0351	61,5

Türkiye'de ülkelere göre yoğunlaşma oranları incelendiğinde endeks değeri yıllar itibariyle azalışa geçmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirdiği, ihracat yayılımının arttığı ve pazarın çeşitlendiği görülmektedir. TR63 Bölgesi ihracatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde ülkelere göre

ihracat yoğunlaşma endeksi istikrarlı bir şekilde düşüş eğiliminde olduğu, daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaygınlaştığı gözlenmektedir. Başka bir ifadeyle bu illerin ihracatında pazar çeşitlenmesine gidilerek ülke yoğunlaşma endeksi azalış kaydetmiştir. Osmaniye ili de zaman içerisinde azalış kaydetmesine rağmen yıllar itibariyle endeks değeri dalgalanmalara maruz kalmıştır. Osmaniye ilinde ihracatında dönem içerisinde ülke paylarının azalmasına rağmen ülke sayılarının artması, pazar riskinin son dönemde minimize edildiği ve il ihracatının pazar (ülke) çeşitlemesine gidebildiği bununla birlikte riskli yapıdan uzaklaştığı söylenebilir. Ancak TR63 Bölgesi yıllar itibariyle Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

Tablo 20. TR63 Bölgesinin İhracatında Sektörlere (ISIC Rev3-Düzey 4) Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,1614	100	0,2889	100	0,3141	100	0,0567	100
2003	0,1492	92,4	0,2854	98,8	0,3117	99,2	0,0535	94,3
2004	0,1877	116,3	0,2695	93,3	0,1405	44,7	0,0538	95,0
2005	0,1807	111,9	0,2741	94,9	0,1651	52,5	0,0478	84,3
2006	0,1750	108,4	0,2923	101,2	0,1614	51,4	0,0458	80,8
2007	0,1922	119,1	0,2830	97,9	0,0827	26,3	0,0459	80,9
2008	0,2732	169,3	0,2633	91,1	0,1451	46,2	0,0486	85,8
2009	0,1943	120,4	0,2756	95,4	0,2681	85,4	0,0393	69,3
2010	0,2509	155,5	0,2587	89,6	0,5942	189,2	0,0377	66,5
2011	0,2858	177,1	0,2803	97,0	0,4594	146,3	0,0366	64,6
2012	0,3075	190,5	0,2753	95,3	0,2250	71,6	0,0398	70,3

Türkiye'nin ve TR63 Bölgesinin ihracatında sektörlere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, Türkiye'de sektörlere göre ihracat yoğunlaşma endeksi yıllar itibariyle düşüş kaydederken ve Kahramanmaraş ilinin de benzer yapıyı koruduğu görülmektedir. Hatay ilinde yıllar itibariyle endeksin yukarı yönde hareketlenmesi sektörlerin çeşitlenmesinin azaldığı belirli sektörlerin hâkim olduğunu gösterirken 2010 yılında Osmaniye ilinde Demir-Çelik yatırımı sonucu oluşan demir-çelik sektörü, endeks değerinin yükselmesine sebep olurken ele alınan zaman kesitinde farklı sektörlerin oluşmasına temel oluşturmuştur. Ancak TR63 Bölgesinde bu sektörel yoğunlaşmalar Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

3.2. İthalat Yoğunlaşma Endeksi

TR63 Bölgesi ithalatında gerek tedarikçi ülke gerekse sektörel yoğunlaşmanın nasıl geliştiğini görmek amacıyla, 2002-2012 dönemi için Herfindahl endeksinden (H-I) yararlanılmıştır.

Tablo 21. TR63 Bölgesinin İthalatında Ülkelere Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,1252	100	0,2540	100	0,5590	100	0,0512	100
2003	0,0761	60,8	0,2538	99,9	0,2419	43,3	0,0506	98,8
2004	0,0877	70,0	0,2262	89,0	0,2993	53,5	0,0493	96,3
2005	0,0906	72,4	0,2541	100,0	0,2052	36,7	0,0492	96,1
2006	0,0809	64,6	0,1803	71,0	0,1748	31,3	0,0511	99,8
2007	0,0777	62,1	0,1832	72,1	0,1354	24,2	0,0527	103,0
2008	0,0962	76,9	0,2372	93,4	0,1859	33,3	0,0559	109,3
2009	0,0817	65,3	0,1618	63,7	0,2100	37,6	0,0535	104,6
2010	0,0940	75,1	0,1231	48,5	0,1146	20,5	0,0492	96,0
2011	0,1065	85,1	0,1545	60,8	0,1106	19,8	0,0463	90,5
2012	0,1098	87,8	0,0781	30,7	0,1070	19,1	0,0481	94,0

Türkiye'nin ithalatında ülkelere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, nispeten daha fazla ülkeye dayalı bir yoğunlaşmanın yaşandığı gözlenmektedir. Hatay ilinde ülkelere göre ithalat yoğunlaşması Kahramanmaraş ve Osmaniye illerine göre daha istikrarlı bir yolda ilerlerken endeks değeri 2003 yılından itibaren artmaktadır. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde endeks değeri ise zaman içinde hareketli bir dalgalanma etkisinde kalmıştır. Kahramanmaraş ilinde 2008 yılından itibaren küresel krizin etkisiyle endeks değeri incelendiğinde, 2012 yılında yaklaşık 60 puan azalmıştır. Osmaniye ilinde ise endeks değerinde hızlı bir düşüşün yaşandığı ve dolayısıyla ilde gerçekleştirilen ithalatta pazarın sürekli olarak çeşitlendiği görülmektedir. Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin gerçekleştirdiği ithalatta tedarikçi anlamında çeşitliliğin arttığı ve alternatif tedarikçi ülkelerden girdi temininde sorun yaşanmadığı söylenebilir. Bu durum uluslararası piyasalarda girdi fiyatlarında yaşanacak artışların etkisini en aza indirmede avantaj sağlamaktadır.

Tablo 22. TR63 Bölgesinin İthalatında Sektörlere (ISIC Rev3-Düzey 4) Göre Yoğunlaşma (Herfindahl Endeksi)

Yıllar	Hatay	Hatay Herfindahl Endeksi	K.Maraş	K.Maraş Herfindahl Endeksi	Osmaniye	Osmaniye Herfindahl Endeksi	Türkiye	Türkiye Herfindahl Endeksi
2002	0,2819	100	0,3495	100	0,2438	100	0,0363	100
2003	0,1472	52,2	0,3544	101,4	0,2471	101,4	0,0389	107,1
2004	0,1548	54,9	0,3470	99,3	0,5139	210,8	0,0381	105,0
2005	0,1708	60,6	0,3502	100,2	0,4678	191,9	0,0417	114,8
2006	0,1520	53,9	0,3340	95,6	0,5090	208,8	0,0456	125,5
2007	0,1690	59,9	0,2758	78,9	0,3290	135,0	0,0446	122,8
2008	0,2181	77,4	0,3526	100,9	0,2919	119,7	0,0524	144,3
2009	0,1645	58,3	0,3698	105,8	0,2816	115,5	0,0397	109,4
2010	0,1516	53,8	0,3607	103,2	0,6204	254,5	0,0410	112,7
2011	0,1754	62,2	0,2837	81,2	0,7443	305,3	0,0456	125,4
2012	0,1875	66,5	0,1926	55,1	0,6884	282,4	0,0526	144,8

TR63 Bölgesi ithalatında sektörlere göre yoğunlaşma oranları ve bu oranlardan hareketle türetilen endeks değerleri incelendiğinde, sektörlere göre ithalat yoğunlaşma endeksinin yine ülke yoğunlaşma endeksinde olduğu gibi 2012 yılına kadar istikrarlı bir yön seyretmiştir. 2012 yılında ise Türkiye için oluşturulan endeks değeri yükselirken Hatay ilinde nispeten daha az artış, Kahramanmaraş ilinde ise tam tersi bir durum olarak ciddi artış gerçekleşmiştir. Bunun anlamı Kahramanmaraş ilinin ithalatta sektörel farklılaşmaya gittiği gözlenmektedir. Osmaniye ilinde 2009 yılından sonra endeks değeri hızlı bir artışa katlayarak geçmiştir. Başka bir anlatımla, Osmaniye ilinin ithalatında zaman içerisinde daha az sektöre dayalı bir yoğunlaşma gözlenmektedir.

4. TEMEL BİLEŞENLER ANALİZİ

Bir bölgenin gelişmesi ya da kalkınması sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik özelliklerinin olumlu yönde ilerlemesiyle mümkün olduğundan dolayı gelişmenin pek çok farklı faktöre bağlı olduğu görülmektedir. Bu tanımdan yola çıkılarak gelişmeyi oluşturan yapının çok boyutlu olduğu görülmektedir.

İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi ve Sıralaması çalışması için ilçelerin gelişmişlik endeksini yansıtan ve tutarlı ve güvenilir olduğu değerlendirilip ilçe bazında temin edilebilen 26 değişken kullanılmıştır. Değişkenler belli bir dönem içindeki gelişmeleri değil, bir dönemdeki mevcudu yansıtmaktadır. Bu nedenle çalışmada kullanılan analiz kesitsel bir çalışma niteliğindedir. Ayrıca ilçelere ait rakamlar yalın değerlerde nicel olarak yüksek değerler içerdiği için, bu hali ile analize tabi tutulması durumunda bazı ilçelerin bu büyüklükten dolayı gelişmişlik endeksinde üst sıralarda yer almaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için, değişkenlere ait veriler standartlaştırılmıştır. Standartlaştırma her bir ilçeye ait değişken değerlerinin o değişkenin ortalamasında farkı alınarak standart sapmasına bölünmesiyle elde edilmektedir.

Değişkenlere ait verilerin istatistiksel açıdan daha tutarlı hale getirilmesi ve ilçelerin nüfus ve yüzölçümleri gibi büyüklüklerin etkisini ortadan kaldırmak için mevcut değerler yardımcı veriler aracılığıyla oranlanarak, değişken haline getirilmiştir.

Bu kapsamda verilerin büyük bir kısmı ilçe nüfuslarıyla veya bu etkiyi ortadan kaldıracak çeşitli büyüklüklere bölünerek, oransal hale getirilmiştir. Böylece, ilçelerin gelişmişliğinin, yüzölçümleri ya da nüfuslarıyla orantılı olarak değil, büyük ölçüde fert başına düşen refah payı olarak değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Kullanılan tüm değişkenlerin nüfusa oranlanıp, fert başına düşen değerler ölçeğinde kullanılması halinde, nüfusu oldukça fazla olan ilçeler aleyhinde bir durum ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle, göstergelerin duyarlılığını artırdığı durumlarda değişkenler; orantılı ya da fert başına düşen değerler olarak, bunun dışında ise ilçeler itibarıyla toplam mutlak büyüklükler olarak kullanılmış ve denge sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, bir taraftan, nüfusu fazla olan ilçelerin bu nedenle üst sıralarda yer almaları önlenirken, diğer taraftan bu ilçelerin aynı nedenle daha alt sıralarda yer almaları sakıncası giderilmiştir.

Endeksleme ve taksonomi teknikleri, değişkenler için somut ve objektif bir ağırlıklandırma getirememiş olmaları yanında, ağırlıklandırma ve sonuçlar üzerinde de araştırmacıya çok fazla insiyatif tanımaktadır. Bu nedenlerle, yerleşim birimlerinin gelişmişlik sıralamalarının yapıldığı araştırmalarda, söz konusu tekniklerin kullanılmasından vazgeçilmiştir. Bunların yerine, daha tutarlı sonuçlar verebilen, istatistiki anlamlılık testleri yapılabilen ve birçok ülkede değişik araştırmacılar tarafından benzer amaçlarla yaygın olarak kullanılan, temel bileşenler analizi (principal components analysis) tekniği kullanılmış ve kabul görmüştür.

Tablo 23. İlçeler Bazında SEGE Endeksi: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

	YIL	DEĞİŞKEN	KAYNAK	BİRİM
DEMOGRAFİK	2012	Toplam Nüfus	TÜİK	Kişi
	2012	Nüfus Yoğunluğu	TÜİK	Kişi
	2012	Nüfus Artış Hızı	TÜİK	Binde
	2012	Yaş Bağımlılık Oranı	TÜİK	Yüzde
	2012	Boşanma oranı(15+)	TÜİK	Yüzde
	2012	Şehirleşme Oranı	TÜİK	Yüzde
	2012	Faal Dernek Sayısı	Valilikler	Adet
EĞİTİM	2012	Okuma Yazma Bilmeme Oranı	TÜİK	Yüzde
	2012	6+Kadın Okuma Yazma Bilme Oranı	TÜİK	Yüzde
	2012	Yüksekokul ve Üzeri Mezun Oranı	TÜİK	Yüzde
	2012	Okul Öncesi Derslik Başına Öğrenci Sayısı	İl Milli Eğitim Müdürlükleri	Kişi
	2012	İlköğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	İl Milli Eğitim Müdürlükleri	Kişi
	2012	Ortaöğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	İl Milli Eğitim Müdürlükleri	Kişi
SAĞLIK	2012	On bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	İl Sağlık Müdürlükleri	Kişi
	2012	On Bin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	İl Sağlık Müdürlükleri	Kişi
	2012	Bebek Ölüm Hızı	İl Sağlık Müdürlükleri	Binde
EKONOMİ	2012	Banka Şube Sayısı	Türkiye Bankalar Birliği	Adet
	2009	Toplam Tarım Ekipmanı Sayısı	TÜİK	Adet
	2012	KSS İşyeri Sayısı	Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri	Adet
	2012	TSO'lara Kayıtlı İşyeri Sayısı	Ticaret ve Sanayi Odaları	Adet
	2012	SGK'ya Kayıtlı Çalışan Sayısı	SGK İl Müdürlükleri	Adet
	2012	Sanayi Siciline Kayıtlı İşyeri Sayısı	Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri	Adet
	2012	Ulusal Pazara Erişim Endeksi	DOĞAKA	Yüzde
	2012	Çok Modlu Erişim Endeksi	DOĞAKA	Yüzde

Temel bileşenler analizi, analiz konusu değişkenler arasında görülen istatistiki ilişkilerin, bir ya da birkaç temel faktörün etkisi sonucunda meydana geldiği varsayımı üzerine kurulmuş çok değişkenli istatistiksel bir tekniktir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin büyük bir bölümü ise tek bir temel faktörün etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Literatürde, söz konusu temel faktöre "genel nedensel faktör", "bileşen" veya "boyut" adları verilmektedir. Bu araştırmada, ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik seviyelerinin, kullanılan tüm değişkenlere etki eden ve birlikte değişimlerini sağlayan "genel nedensel faktör" olduğu kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, "genel nedensel faktör", ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlikleridir.

Temel bileşenler analizinde değişkenlere keyfi ağırlık verilmesinden kurtulunurken, çok sayıda değişkenden, bu değişkenlerin sahip oldukları bilginin büyük bir kısmını taşıyan daha az sayıda yeni değişkenler elde edilerek, değişkenler arası bağımlılık yapısı ortadan kaldırılmaktadır. Ayrıca, sonuçlar üzerinde istatistiki anlamlılık testleri de yapılabilmektedir.

4.1. Temel Bileşenler Analizi Tekniği

Temel bileşenler analizi çok değişkenli analizin en çok bilinen ve kullanılan bir tekniğidir. Çok değişkenli istatistiksel analizde n tane bireye (nesne) ilişkin p tane değişken (özellik) incelenmektedir. Bu değişkenlerden birçoğunun birbiriyle ilişkili ve değişken sayısının (p) çok büyük olması, çeşitli değerlendirmeler yapılmasını güçleştirmektedir. Böyle durumlarda temel bileşenler analizi başvurulan en önemli teknik olmaktadır. Genel olarak değişkenler arasındaki bağımlılık yapısının yok edilmesi ve/veya boyut indirgeme amacıyla kullanılan bu teknik başlı başına bir analiz olduğu gibi başka analizler için veri hazırlama tekniği olarak da kullanılmaktadır.

Temel bileşenler analizi; bir değişkenler setinin Varyans – kovaryans yapısını, bu değişkenlerin doğrusal birleşimleri vasıtasıyla açıklayarak, veri indirgenmesi ve yorumlanmasını sağlayan, çok değişkenli bir istatistik tekniğidir. Yöntemde, karşılıklı bağımlılık yapısı gösteren, ölçüm sayısı n olan p adet değişken; doğrusal, dikey ve birbirinden bağımsız olma özelliklerini taşıyan k ($k < p$) tane yeni değişkene dönüştürülmektedir. Her biri n ölçümünde p değişkenin oluşturduğu bir sistem düşünüldüğünde, sistemin toplam değişkenliği (varyansı) p değişkenin tümü tarafından açıklanmaktadır. Toplam değişkenliğin önemli bir kısmı, k ($k < p$) bileşen tarafından açıklanabildiği durumlarda, k bileşen orijinal p değişkenini temsil edebilmektedir. Bu durumda n ölçümdeki p değişken, önemli bir bilgi kaybı olmadan, n ölçümündeki k değişkene indirgenmektedir. Söz konusu k adet yeni değişken, orijinal değişkenlerin bazı kısıtlamalara bağlı kalınarak oluşturulmuş çeşitli doğrusal birleşimleridir.

Temel bileşen analizi ile ulaşılması istenilen ilk sonuç; $X_1,X_2,...,X_p$ gibi p tane değişkeni, önemli bir bilgi kaybına neden olmaksızın, bu değişkenleri temsil edebilen daha az sayıda değişkene indirgemek ve değişkenlere etki eden genel nedensel faktörleri elde etmektir. Daha sonra indirgenmiş yeni değişkenler ile çalışmanın amacı doğrultusunda çeşitli sonuçlara ulaşılabilmektedir.

$X_1,X_2,...,X_p$ vektörlerinin standartlaştırılmış hali olan $Z_1,Z_2,...,Z_p$ vektörlerinin p tane doğrusal birleşimi, ya da temel bileşeni;

$$Y_1 = (a_1)^t Z = a_{11} Z_1 + a_{21} Z_2 + ... + a_{p1} Z_p$$

$$Y_2 = (a_2)^t Z = a_{12} Z_1 + a_{22} Z_2 + ... + a_{p2} Z_p$$

$$Y_p (a_p)^t Z = a_{1p} Z_ı + a_{2p} Z_2 + ... + a_{pp} Z_p$$

Burada; $Z_1,Z_2,...,Z_p$ 'ler standartlaştırılmış veri matrisinin satır vektörleri (p değişkene ait p tane satır vektör), $Y_1,Y_2,...,Y_p$'ler temel bileşenler, a_{ij}'ler ise her bir temel bileşenin hangi değişkenle, hangi oranda ilişkilendirildiğini gösteren sabit sayılardır. a_j sabit sayıları temel bileşen yükleridir. Temel bileşen yükleri, temel bileşenlerin değişkenlere varyans katkısını gösteren ağırlıklardır ve temel bileşenleri, değişkenlerin hangi ağırlıklarla tanımladıklarını göstermektedir. Temel bileşenler birbirine dikey seçileceğinden, a_{ij} ağırlıkları değişkenler ile temel bileşenler arasındaki korelasyon katsayısıyla orantılıdır. a_{ij}= i'nci değişkenin j'inci temel bileşendeki ağırlığıdır.

$Y_1,Y_2,...,Y_p$ temel bileşenleri, orijinal değişkenlerin birbirinden bağımsız ve varyansları toplam sistem varyansını mümkün olabilecek en fazla bir biçimde açıklayan doğrusal birleşimleri olacak şekilde seçilecektir.

Bunun için izlenecek yol; birinci temel bileşen (Y_1), toplam varyansa katkısı maksimum olacak şekilde $Z_1,Z_2,...,Z_p$'lerin doğrusal birleşimleri olarak belirlenmektedir. İkinci temel bileşen (Y_2), birinci temel bileşenden bağımsız olarak, birinci temel bileşenin açıkladığı varyanstan sonra geriye kalan toplam varyansa katkısı maksimum olacak şekilde, aynı biçimde üçüncü ve daha sonraki temel bileşenler her birinin toplam varyansa katkısı maksimum olacak şekilde ve birbirinden bağımsız olarak belirlenir.

İ'nci temel bileşen maxVar($(a_i)^tZ$), $(a_i)^t.a_i=1$ ve k<i için $Cov(Y_i.Y_k)=0$ şartlarını sağlayan $(a_i)^tZ$ doğrusal bileşimidir. Amaç değişkenlerin doğrusal bileşenlerinin oluşmasını sağlayan a_{ij} (i=1,2,…….p ; j=1,2,3 ……p) katsayılarını, belirtilen şartlara bağlı kalarak tespit etmektir.

Temel bileşenler (Y_i) birbirinden bağımsızdır ve varyansları, her birine karşılık gelen korelasyon matrisinin öz değerine (λ_i) eşittir.

Orijinal sistemin toplam varyansı, temel bileşenlerin toplam varyansına eşittir.

$$s_1 + s_2 + \cdots + s_3 = \sum_{i=1}^{p} var(Z_i) = \lambda_1 + \lambda_2 + \cdots + \lambda_p = \sum_{i=1}^{p} var(Y_i)$$

Veri matrisinin toplam değişkenliği, temel bileşenlerin gösterdiği toplam değişkenliğe eşit olduğundan;

k'ncı temel bileşenin açıkladığı değişkenlik oranı = $\frac{\lambda_1}{\lambda_1+\lambda_2+\cdots+\lambda_p}$ k=1,2,…,p

Uygulamalarda birkaç temel bileşen, toplam değişkenin %80'inden büyük bir oranı açıklayabiliyorsa, bu bileşenler büyük bir bilgi kaybına neden olmaksızın orijinal p değişkeninin yerini alabilir.

Sosyal içerikli araştırmalarda bu oran daha düşük olmaktadır. Ayrıca değeri birden küçük olan öz değerlere karşılık gelen temel bileşenler, istatistiksel olarak önemsiz bilgi taşıdıklarından değerlendirme dışı bırakılır. Değişkenler ile temel bileşenler arasındaki korelasyon katsayıları;

$r_{Y_i,Z_k} = \frac{e_{ki}\sqrt{\lambda_i}}{\sqrt{s_k}}$ i ve k=1,2,…,p

Öz vektörler ($e_1,e_2,...,e_p$) değişkenler ile temel bileşenler arasındaki korelasyon katsayıları ile orantılıdır. her bir e_{ki}, K_2ıncı değişkenin i'nci temel bileşenin oluşumundaki oluşumunu gösterir.

Buraya kadar açıklanan temel bileşenler yöntemi kısaca özetlenecek olursa;

- n ölçümündeki p değişkene ait veri matrisi standartlaştırılmakta,
- Standartlaştırılmış veri matrisinin korelasyon matrisi bulunmakta,
- Korelasyon matrisinin öz değerleri ve standartlaştırılmış öz vektörleri hesaplanmakta,
- Öz değerlerden temel bileşenlerin toplam varyansı açıklama oranları elde edilmekte,
- Her bir öz vektörün devrik vektörü ile standartlaştırılmış veri matrisi çarpılarak temel

bileşen değerleri bulunmaktadır.

4.2. Temel Bileşenler Analizinin Uygulaması

Araştırmada, TR63 Bölgesinde yer alan Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin ilçelerine ait sosyoekonomik gelişmeleri gösteren 26 veri seti kullanılarak SPSS 15 paket programı yardımı ile Temel Bileşenler Analizi gerçekleştirilmiştir.

Analiz gerçekleştirilmeden önce bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir. Bu testlerden Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliğini gösteren bir test olup 0-1 arasında değer alır ve 1'e yaklaştıkça yeterlilik artar. KMO testi değeri 0,5'ten düşük ise faktör analizine devam edilmez. Çok değişkenli analizlerde sağlanması gereken küresellik varsayımı gereği, KMO ve Bartlett Testi kullanılarak değişkenlerin kendi içerisindeki ilişkileri inceleyen teste göre korelasyon matrisinin birim matrise eşit olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 24. KMO ve Bartlett Testi

Yeterlilik Testleri		Test İstatistiği
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçümü		0,552
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare	994,701
	Serbestlik derecesi	276
	P değeri	<0,05

KMO testi sonucu, ilçelerin bu göstergeleri için 0,55'dir ve bu da elde edilen gösterge setinin yeterliliğine işaret etmektedir. Bartlett testine göre p değeri %5'ten küçük olduğundan dolayı korelasyon matrisinin birim matrise eşit olmadığı görülmektedir.

Temel bileşenlerin öz değerleri ve açıklama oranları Tablo 25'te verilmiştir. Tabloda görüleceği gibi, elde edilen 26 temel bileşenden sadece 6 tanesinin varyansı birden büyüktür. Bu bileşenler, toplam değişkenliğin yüzde 82,424'ünü açıklamaktadır. Diğer taraftan, birinci temel bileşen toplam değişkenliğin veya veri setinin sahip olduğu bilginin önemli bir bölümüne sahiptir. Birinci temel bileşen, elde edilen 7 temel bileşen arasında, verideki toplam değişkenliğin yüzde 46'sını tek başına açıklayabilmiştir. Yüzde 46 açıklama oranı; araştırmanın, 24 adet değişkenle ilçe ölçeğinde yapılması ve ekonomik boyutu temsil eden göstergeler yanında sosyal göstergeleri de kapsaması dikkate alındığında, oldukça yüksek düzeyde bulunmaktadır. Birinci ve ikinci temel bileşenler beraberce toplam değişkenin yaklaşık olarak yüzde 58,84'ünü açıklamaktadır. İlk üç bileşen ise toplam değişkenin yüzde 65'ini açıklamaktadır. Özdeğeri birden büyük olan 6 bileşenin toplam değişkenin yaklaşık olarak yüzde 82,424'ünü açıkladığı görülmektedir.

Tablo 25. Açıklanan Toplam Varyans

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri		
	Toplam	Varyans'ın Yüzdesi	Kümülatif Varyans'ın Yüzdesi
1	11,019	45,911	45,911
2	3,105	12,937	58,848
3	1,715	7,146	65,994
4	1,561	6,502	72,496
5	1,258	5,244	77,739
6	1,124	4,684	82,424
7	0,917	3,822	86,246
8	0,666	2,773	89,020
9	0,655	2,731	91,750
10	0,587	2,446	94,196
11	0,417	1,736	95,932
12	0,349	1,453	97,385
13	0,226	0,941	98,326
14	0,144	0,602	98,928
15	0,108	0,450	99,378
16	0,058	0,244	99,622
17	0,037	0,155	99,777
18	0,028	0,118	99,895
19	0,014	0,060	99,955
20	0,005	0,021	99,976
21	0,003	0,014	99,989
22	0,002	0,007	99,996
23	0,001	0,003	100,000
24	0,000	0,000	100,000

Değişkenlerin her bir temel bileşende sahip oldukları ağırlıkları Tablo 26'da verilmiştir. Tabloda yer alan temel bileşen yükleri matrisi, önemli bir kavramsal içeriğe sahiptir. Matris, yatay ve dikey olmak üzere iki farklı şekilde incelenir. Dikey olarak her sütun, her bir değişkenin temel bileşenlerdeki ağırlıklarını, yatay olarak her satır, bir temel bileşende değişkenlerin sahip oldukları ağırlıkları ya da önem derecelerini ifade etmektedir. Tablonun birinci sütununda, ilçelerin genel gelişmişlik seviyelerinin tespitinde değişkenlerin, hangi ağırlıkta ve yönde etkili olduğu görülebilir.

Temel bileşen yükleri matrisi sadece değişkenlerin temel bileşenlerdeki ağırlıklarını vermekle kalmayıp, bununla birlikte bu ağırlıkların yönünü de belirtebilmektedir. Temel bileşen yükü negatif değer almış ise, zıt yönde bir ilişki; pozitif değer almış ise, aynı yönde bir ilişki mevcuttur. Söz konusu ilişki, kavramsal olarak, temel bileşenlerin açıkladığı boyut ile değişkenler arasında görülen istatistiksel bağıntı yapısıdır.

Tablo 26. Bileşenler Matrisi

DEĞİŞKEN	BİLEŞEN					
	1	2	3	4	5	6
Toplam Nüfus	0,983	0,092	-0,075	0,053	0,062	-0,084
Nüfus Yoğunluğu	0,739	-0,369	0,199	0,184	0,185	0,071
Nüfus Artış Hızı	0,425	-0,652	-0,124	0,107	-0,331	-0,109
Yaş Bağımlılık Oranı	-0,252	0,391	0,071	0,520	0,368	-0,257
Boşanma oranı(15+)	0,556	-0,213	0,401	-0,194	-0,191	-0,052
Şehirleşme Oranı	0,489	-0,333	0,307	-0,336	-0,374	0,204
Faal Dernek Sayısı	0,965	0,057	-0,075	-0,016	0,041	-0,048
Okuma Yazma Bilmeme Oranı	-0,095	0,768	-0,234	0,104	-0,409	0,035
6+Kadın Okuma Yazma Bilme Oranı	0,218	-0,668	-0,075	0,275	0,453	0,128
Yüksekokul ve Üzeri Mezun Oranı	0,475	-0,314	-0,279	-0,303	0,285	0,463
Okul Öncesi Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,397	-0,027	0,012	0,647	-0,033	0,228
İlköğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,049	0,528	0,315	-0,516	0,405	-0,117
Ortaöğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,290	0,184	0,557	0,432	-0,262	-0,029
On bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	0,912	0,218	0,036	0,023	-0,071	0,274
On Bin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	0,789	0,361	0,017	0,055	-0,159	0,347
Bebek Ölüm Hızı	0,080	0,259	0,736	-0,083	0,190	0,050
Banka Şube Sayısı	0,964	0,029	-0,030	0,008	0,054	-0,006
Toplam Tarım Ekipmanı Sayısı	0,651	0,325	0,165	0,085	0,180	0,346
KSS İşyeri Sayısı	0,934	0,094	-0,130	-0,027	0,023	-0,234
TSO'lara Kayıtlı İşyeri Sayısı	0,918	0,193	-0,173	-0,111	-0,022	-0,134
SGK'ya Kayıtlı Çalışan Sayısı	0,941	0,068	-0,154	-0,074	0,013	-0,244
Sanayi Siciline Kayıtlı İşyeri Sayısı	0,888	0,081	-0,165	-0,057	0,028	-0,349
Ulusal Pazara Erişim Endeksi	0,972	0,139	-0,108	0,047	0,064	-0,093
Çok Modlu Erişim Endeksi	0,331	-0,589	0,401	0,013	-0,046	-0,330

Araştırmada kullanılan her bir değişken ile sosyoekonomik gelişmişlik arasındaki neden-sonuç ilişkileri değerlendirilmiştir. Sosyoekonomik gelişmeyle bağlantıları bakımından birinci temel bileşen içerisinde; yaş bağımlılık oranı ve okuma yazma bilmeme oranı değişkenleri ters orantılı ya da negatif değerde, diğer 24 değişkenin ise doğru orantılı ya da pozitif değerde bir yapıya sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 27. Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları

DEĞİŞKEN	BİRİNCİ TEMEL BİLEŞENDE AĞIRLIKLAR
Toplam Nüfus	0,07220
Nüfus Yoğunluğu	0,05428
Nüfus Artış Hızı	0,03124
Yaş Bağımlılık Oranı	-0,01849
Boşanma oranı(15+)	0,04081
Şehirleşme Oranı	0,03587
Faal Dernek Sayısı	0,07088
Okuma Yazma Bilmeme Oranı	-0,00700
6+Kadın Okuma Yazma Bilme Oranı	0,01603
Yüksekokul ve Üzeri Mezun Oranı	0,03486
Okul Öncesi Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,02917
İlköğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,00360
Ortaöğretim Derslik Başına Öğrenci Sayısı	0,02131
On bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	0,06695
On Bin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	0,05792
Bebek Ölüm Hızı	0,00587
Banka Şube Sayısı	0,07076
Toplam Tarım Ekipmanı Sayısı	0,04780
KSS İşyeri Sayısı	0,06862
TSO'lara Kayıtlı İşyeri Sayısı	0,06738
SGK'ya Kayıtlı Çalışan Sayısı	0,06909
Sanayi Siciline Kayıtlı İşyeri Sayısı	0,06519
Ulusal Pazara Erişim Endeksi	0,07138
Çok Modlu Erişim Endeksi	0,02430

Tablo 27, sosyoekonomik gelişmişlik tanımının, ağırlıklı olarak hangi unsurlarla tanımlandığı görülmektedir. Endeksle yaş bağımlılık oranı ve okuma yazma bilmeme oranı arasında yük matrisinden ortaya çıkan negatif ilişkiler gelişmişliğin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Teknik modelin uygulamasından sonraki aşama, ilçelerin gelişmişlik sıralamasının elde edilmesi olmuştur. Bunun için, birinci temel bileşende, değişken ağırlıkları vektörünün devriği alınarak, standartlaştırılmış veri matrisiyle çarpılarak temel bileşen değerleri bulunmuştur. İlçelerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ve endeksi, ilçeler itibarıyla, temel bileşen değerlerinin büyüklük sırasına göre dizilmesiyle oluşturulmuştur.

Tablo 28. TR63 Bölgesi İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi, 2012

İlçe	Endeks	Sıra
Kahramanmaraş Merkez	3,12251	1
Hatay Merkez	2,62742	2
İskenderun	1,75838	3
Osmaniye Merkez	1,22233	4
Elbistan	0,43674	5
Dörtyol	0,37871	6
Kırıkhan	0,34237	7
Kadirli	0,32425	8
Reyhanlı	-0,01409	9
Samandağ	-0,09488	10
Düziçi	-0,17832	11
Belen	-0,24635	12
Pazarcık	-0,28384	13
Afşin	-0,29032	14
Erzin	-0,34374	15
Toprakkale	-0,38256	16
Göksun	-0,43503	17
Altınözü	-0,49537	18
Türkoğlu	-0,50731	19
Nurhak	-0,54452	20
Bahçe	-0,54892	21
Hassa	-0,57167	22
Andırın	-0,63617	23
Çağlayancerit	-0,67276	24
Hasanbeyli	-0,68226	25
Kumlu	-0,70643	26
Yayladağı	-0,75139	27
Sumbas	-0,88674	28
Ekinözü	-0,94005	29

İlçelerin Endeks Değerlerine Göre Gelişmişlik Grupları

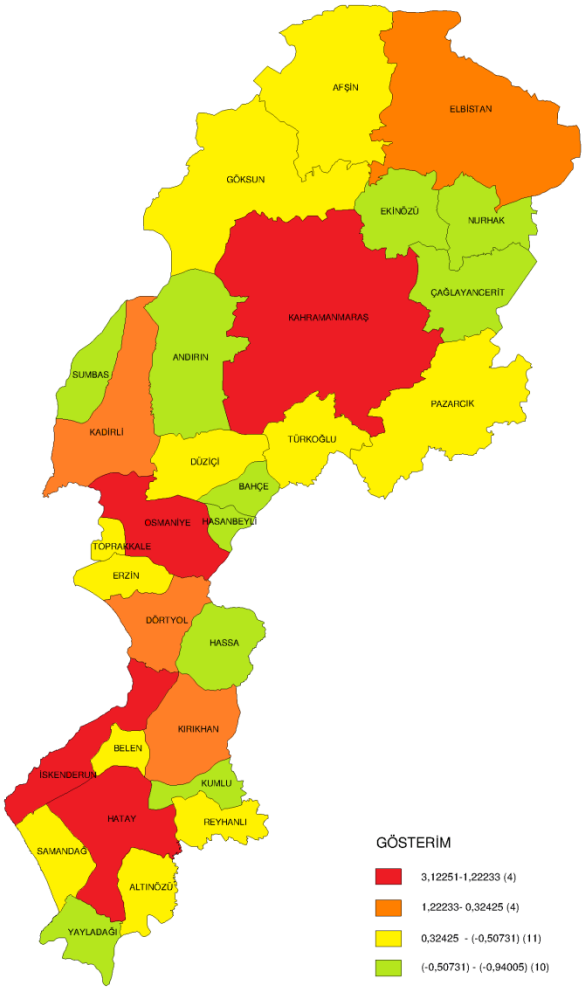

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Bölgenin gelişmiş ilçeleri Kahramanmaraş Merkez, Hatay Merkez, İskenderun ve Osmaniye Merkez olarak göze çarpmaktadır. Merkez dışı taşra ilçelere bakıldığında gelişmiş ilçeler Elbistan, Dörtyol, Kırıkhan ve Kadirli ilçeleridir. Nurhak, Bahçe, Hassa, Andırın, Çağlayancerit, Hasanbeyli, Kumlu, Yayladağı, Sumbas ve Ekinözü ilçeleri ise bölgede az gelişmiş ilçelerdir.

Temel Bileşenler analizinde kullanılan değişkenler açısından ilçelere göre mekânsal bir analiz gerçekleştirilerek sıralamalar yapılmaktadır. Bu kapsamda ilçelerin demografi, eğitim, sağlık ve ekonomi başlıklarında tematik özellikleri bakımından endeks değerleri haritalar üzerinden değerlendirilmektedir.

Harita 11. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Demografi Endeksi, 2012 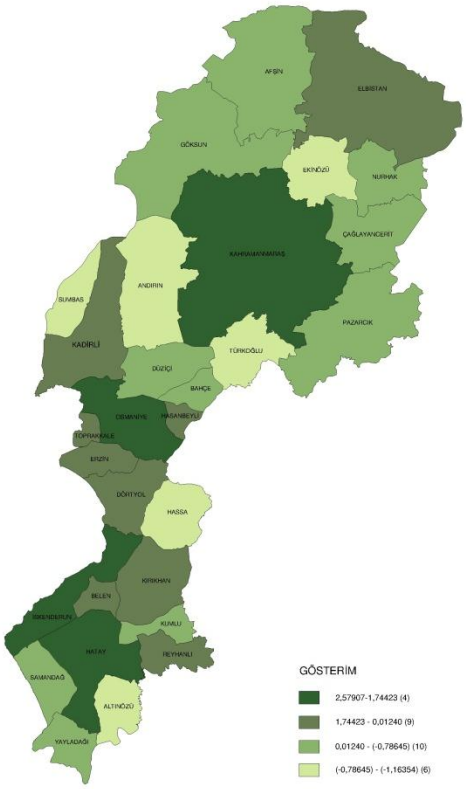 	TR63 Bölgesindeki ilçeler, demografik değişkenler bakımından endeks değerlerine göre sıralanıp gruplandığında, sırasıyla Hatay Merkez, Kahramanmaraş Merkez, İskenderun ve Osmaniye Merkez ilçeleri, bölge nüfusunun en fazla yoğunlaştığı ilçelerdir. Genel itibariyle değerlendirildiğinde Hatay ilçelerinin daha koyu renkte olması endeksin daha yüksek değer aldığı anlamına gelmektedir. Türkoğlu, Hassa, Sumbas, Altınözü, Ekinözü ve Andırın ilçelerinin demografik endeksi bakımından son grupta yer almaktadırlar. Endekste yer alan şehirleşme oranı değişkeni incelendiğinde, TR63 Bölgesinde kır/kent nüfus oranı genellikle 1'e yakın bir değer almaktadır. Dolayısıyla nüfusun dağınık yapıda olduğu görülmektedir.
Harita 12. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Eğitim Endeksi, 2012 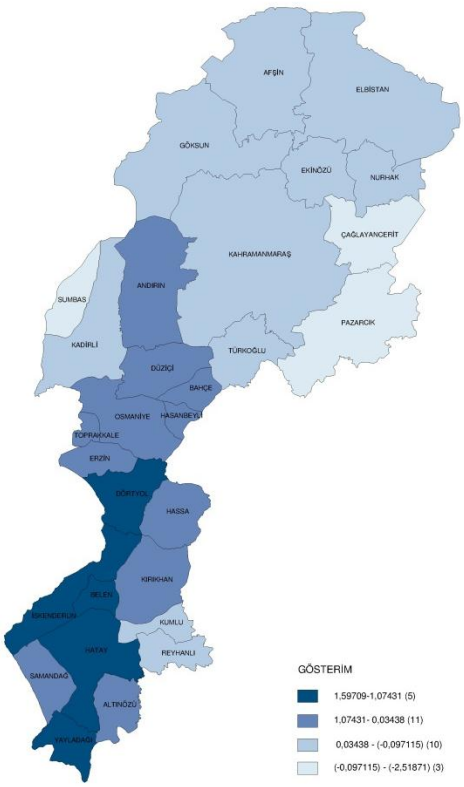 	Belen, İskenderun, Dörtyol, Yayladağı ve Hatay Merkez ilçelerinde eğitim gelişmişlik endeks değeri yüksek değer alırken Sumbas, Çağlayancerit ve Pazarcık ilçelerinde endeks değeri çok düşüktür. Nüfusu yüksek olan Osmaniye merkez ilçesi ve Kahramanmaraş merkez ilçesi eğitim gelişmişlik endeksinde sırasıyla 11. ve 21. sırada yer almaktadırlar.

Harita 13. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Sağlık Endeksi, 2012

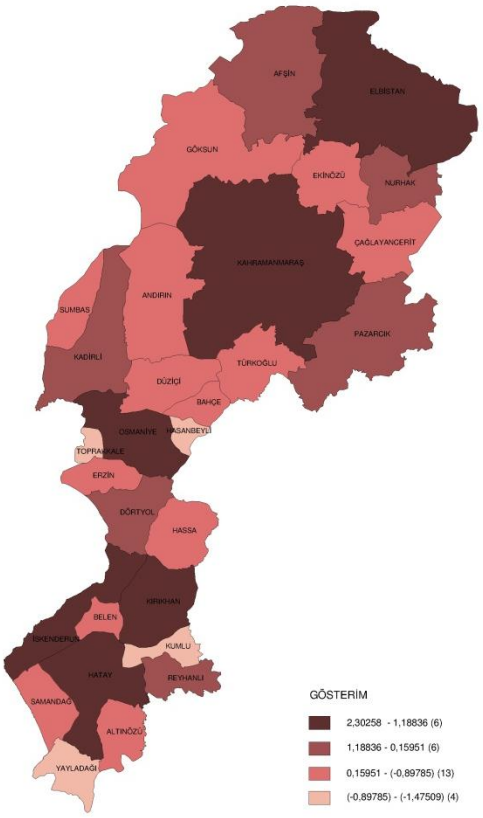

TR63 Bölgesinin her ilçesinde ilçe hastanesi bulunmamaktadır. Az nüfuslu veya hastanenin olmadığı ilçelerde halk, daha büyük ilçe veya il merkezlerinde sağlık ihtiyaçlarını gidermektedir. Bölgenin 7 ilçesinde hastane bulunmamaktadır. Coğrafi yakınlık ve nüfus göz önünde bulundurulduğunda Bölgedeki ilçelerin sağlık bakımından kendi içerisinde bir grup oluşumuna gidildiği görülmektedir. Kahramanmaraş Merkez, Hatay Merkez, Osmaniye Merkez, İskenderun ve Kırıkhan ilçesinde hastaneler nispeten daha büyük çaptadır. Dolayısıyla bu ilçelerde sağlık gelişmişlik endeksi yüksek değer alırken Kumlu, Yayladağı, Toprakkale ve Hasanbeyli ilçelerinde endeks değeri daha düşüktür.

Harita 14. Temel Bileşenler Analizi İlçelerin Ekonomi Endeksi, 2012

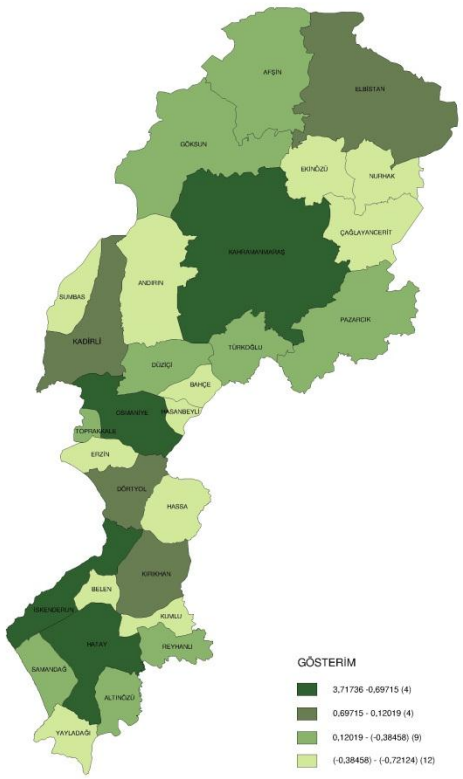

Bölgede ekonomik açıdan değişkenler ele alınarak endeks oluşturulduğunda Kahramanmaraş Merkez ilçesi ekonomik olarak en gelişmiş ilçeyken ardından sırasıyla Hatay Merkez, İskenderun Osmaniye Merkez gelmektedir. Ekonomik gelişmişlik endeksi bakımından Erzin, Andırın, Belen, Hassa, Bahçe, Kumlu, Sumbas, Çağlayancerit, Yayladağı, Hasanbeyli, Ekinözü ve Nurhak ilçeleri en geride kalmış 12 ilçe grubunda bulunmaktadırlar.

5. K-ORTALAMALAR KÜMELEME ANALİZİ

TR63 Bölgesi Akdeniz'in doğusunda yer alan üç ili kapsamaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi sosyal, coğrafi ve ekonomik açıdan kendi içerisinde farklılık göstermekte hatta bölgede yer alan ilçelerin karakteristikleri de farklıdır. Farklılıkların ortaya koyulması amacıyla ilçelerin sosyal ve ekonomik özellikteki değişkenleriyle çok değişkenli istatistik yöntemlerinden K-Ortalama Kümeleme Analizi kullanılarak ilçelerin kendi aralarında oluşturdukları kümelenmeler incelenmiştir.

5.1. K-Ortalamalar Kümeleme Analizi Tekniği

İlgili çalışmada uzaklık matrisinin belirlenmesinde sadece kareli öklit uzaklığı (squared euclidean distance), hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden K-Ortalama tekniği kullanılmıştır. Mac Quenn en yakın değerlere sahip her elemanı, kümlere ayırabilecek algoritmayı tanımlamak için K-Ortalama terimin ortaya atmıştır. Aşamalı olmayan kümeleme yöntemlerden biri olan K-Ortalama tekniği birimlerin uygun oldukları kümelerde toplanmalarını ve n birimin k kümeye parçalanmasını hedeflenmektedir. Bu teknik aşağıdaki adımları izler: (Norusis,1993; Atamer,1992).

1. Birimler K adet kümeye ayrılır. { İdeal K sayısı $k=(n/2)^{1/2}$ kabul edilebilir.}
2. Birimler, değer bakımından en yakın kümeye atanarak devam edilir. Uzaklık genellikle ''Euclidean uzaklık'' kullanılarak belirlenir. Daha sonra birimler hesaplanarak kümenin yeni değeri bulunur.
3. Adım 2 hiç atama yapılmayacak hale gelene kadar tekrarlanır

5.2. K-Ortalamalar Kümeleme Analizinin Uygulanması

TR63 Bölgesi ilçelerine ait değişkenlerden oluşturulan veri matrisine kümeleme yöntemlerinden K-ortalamalar yöntemi uygulanmıştır. İlçeler 3'lü, 4'lü ve 5'li kümelere ayrılmış, en anlamlı sonucun küme sayısının 4 olduğunda (K=4) ortaya çıktığı görülmüştür. K=3 için 29 ilçeyi 24 değişkene göre kümelediğimizde, merkez nokta olarak 2 ilçe belirlenmiştir.

Kümelere ait özetleyici istatistikler ve ilçelerin ait oldukları kümeler aşağıdaki haritada verilmiştir. 1. kümede 2 ilçe, 2. kümede 2 ilçe, 3. kümede 9 ve 4. kümede 16 ilçe bulunmaktadır. İlk kümede TR63 Bölgesinin en gelişmiş ilçeleri olan Hatay İl Merkezi ve Kahramanmaraş il Merkezi bulunmaktadır. İkinci kümede İskenderun ilçesi ile Osmaniye İl Merkezi bulunmaktadır. Üçüncü kümede Elbistan, Afşin, Kadirli, Düziçi, Pazarcık, Dörtyol, Kırıkhan, Samandağ ve Reyhanlı ilçeleri bulunmaktadır. Sınıflama tekniğinin kullanıldığı analize göre son kümede ise Göksun, Andırın, Ekinözü, Nurhak, Çağlayancerit, Sumbas, Türkoğlu, Bahçe, Hasanbeyli, Hassa, Belen, Kumlu, Altınözü ve Yayladağı ilçeleri bulunmaktadır.

Elbistan ilçesi 3. kümede yer almasına rağmen TR63 Bölgesi ana gelişim aksında yer alması ve potansiyel yatırımlarla 2023 vizyonunda önemli yerinin bulunmasından dolayı 2. kümede yer alması daha uygun görülmektedir.

Harita 15. TR63 Bölgesi İlçelerin Küme Haritası

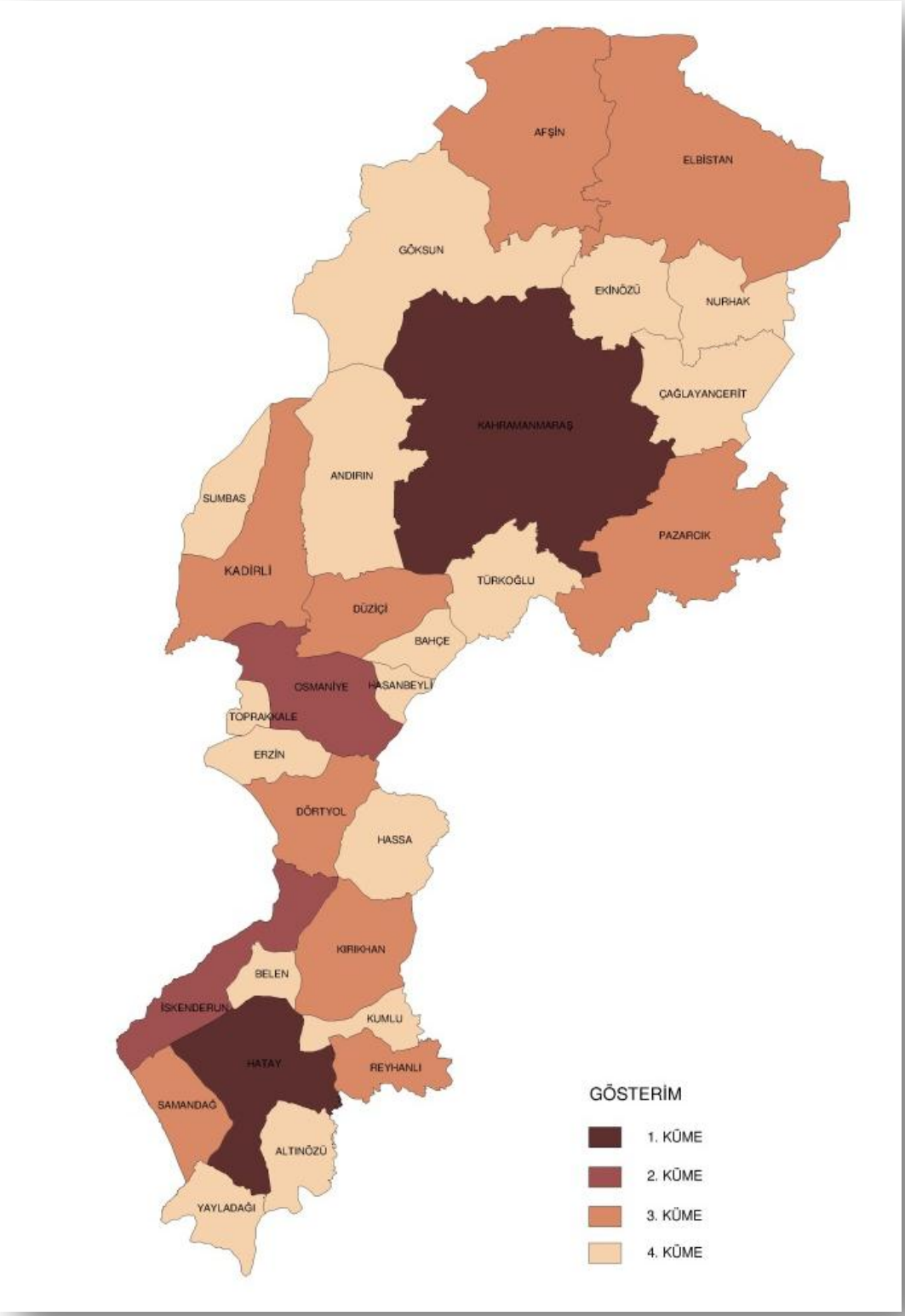

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

6. İLÇELERİN SOSYAL VE EKONOMİK FONKSİYONEL İLİŞKİ ANALİZİ

İl merkezleri hariç Hatay ilinde 11, Kahramanmaraş ilinde 9 ve Osmaniye ilinde 6 olmak üzere toplam 26 adet ilçenin yer aldığı TR63 Bölgesi'nde, tüm ilçelerin bağlı bulundukları illerin il merkezleri ile ekonomik ve sosyal ilişkilerinin yanı sıra çevrelerinde bulundukları ilçelerle de benzer etkileşimleri olmaktadır.

Nüfus büyüklüğü, ekonomik gelişmişlik, kamu hizmetleri altyapısı ve sosyal altyapı gibi göstergelerde öne çıkan ilçelerin, etraflarında bulunan diğer ilçeler için en az il merkezi kadar veya bazı ilçelerde il merkezinde de daha ileri seviyede cazibe merkezi olduğu görülmektedir.

Bu etkileşimin çerçevesini belirlemek ve plan dönemi için geliştirilecek hedef ve stratejilerde bu etkileşimin nitelikleri ortaya koyabilmek amacıyla İlçe Kaymakamlıkları ile işbirliği içerisinde bir çalışma yürütülmüştür. Söz konusu çalışmada; ticaret, bankacılık ve günlük alışveriş kriterleri ile ekonomik etkileşim ve ikamet, eğitim, sağlık, diğer kamu hizmetleri ve sosyal faaliyet kriterleri ile sosyal etkileşim ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre; ticaret, bankacılık ve günlük gıda ve giyecek alışverişin kriter olarak ele alındığı ekonomik etkileşimde, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye il merkezleri dışında, Hatay ilinde İskenderun, Dörtyol, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçeleri, Osmaniye ilinde Kadirli ve Bahçe ilçeleri, Kahramanmaraş ilinde ise Elbistan ve Pazarcık ilçeleri genellikle yakın ve çevre konumda bulunan diğer ilçeler için öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu noktada İskenderun ve Elbistan ilçelerinin il merkezlerine yakın ölçüdeki merkezi konumları dikkat çekmekte iken öne çıkan diğer ilçelerdeki merkez konumu daha vasat düzeylerdedir.

Hatay ilinde, İskenderun ilçesi; Belen ilçesi için ticaret, bankacılık ve günlük alışverişte en önemli merkez konumundadır. Ayrıca, bölge içerisinde görece gelişmiş bir ilçe olmasına rağmen Dörtyol ilçesi de ticaret ve günlük alışverişlerinde İskenderun ile bağlantılı haldedir. İskenderun ilçesine komşu olmamasına ve ulaşım olanakları bakımından il merkezi daha yakın konumda olmasına rağmen Hassa ve Reyhanlı ilçeleri günlük alışverişlerde, Kumlu ilçesi ticaret ve günlük alışverişlerde İskenderun ilçesi ile de etkileşim içerisindedir. Bu nokta İskenderun ilçesi, Hatay ili ve TR63 Bölgesi için il merkezlerinin ardından en önemli cazibe merkezlerinden biri olmaktadır.

İskenderun'un yanı sıra Dörtyol ilçesi, Erzin ilçesinin ticaret ve günlük alışveriş faaliyetlerinde, Kırıkhan ilçesi Kumlu ilçesinin ticaret, bankacılık ve günlük alışveriş faaliyetleri ile Kumlu ilçesinin ticaret ve bankacılık işlemlerinde, Reyhanlı ilçesi ise Kumlu ilçesinin ticaret ve günlük alışveriş işlemlerinde öne çıkmaktadır. Diğer ilçelerden farklı olarak Erzin ilçesi mülki bağımlılığının olduğu Hatay merkezi yerine Osmaniye il merkezi ile daha fazla etkileşim içerisindedir.

Bu ilçelerin dışında kalan Samandağ, Yayladağı ve Altınözü ilçelerindeki ekonomik faaliyetlerde Hatay il merkezi baskın durumdadır. Diğer ilçelere göre nispeten daha gelişmiş durumda olan Samandağ belli ölçülerde kendine yeterliği sağlayabilirken ticaret ve günlük alışverişlerde il merkezi ile etkileşim içerisindedir. Yayladağı ve Altınözü ilçeleri ise halihazırda sınırlı olan kapasitelerindeki açığı il merkezi ile kapatmaktadırlar.

Harita 16. TR63 Bölgesinde İlçelerin Ekonomik Alanda Fonksiyonel İlişki Haritası

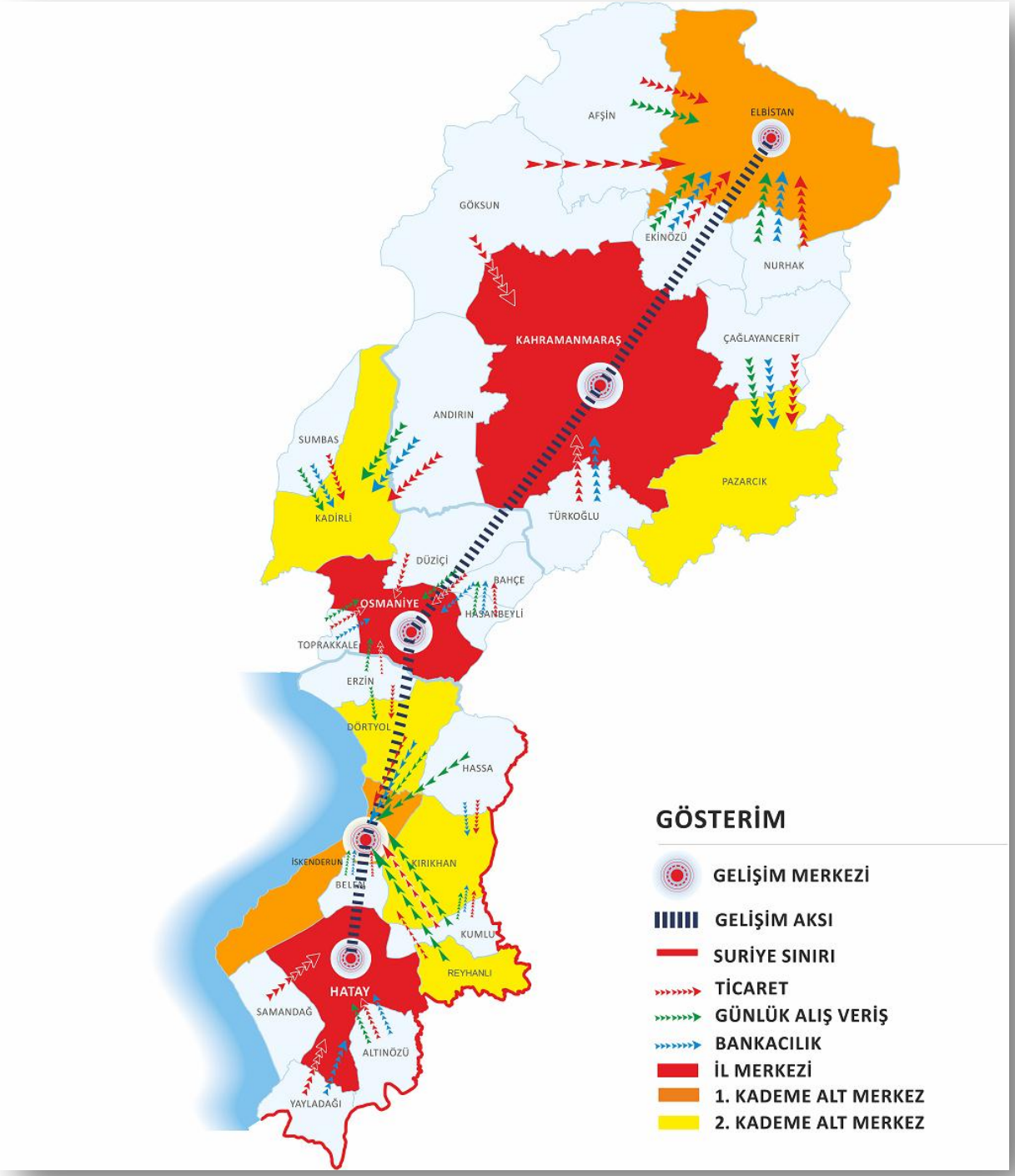

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş ilinde, Elbistan İlçesi; Nurhak ve Ekinözü ilçeleri için ticaret, bankacılık ve günlük alışverişlerde en önemli merkez konumundadır. Bunun yanı sıra Afşin ilçesi için ticaret ve günlük alışverişte, Göksun ilçesi için ise ticarette öne çıkmaktadır. Kahramanmaraş il merkezine olan uzaklık,

Elbistan ilçesini özellikle Nurhak ve Ekinözü ilçesi için merkez ilçeden daha merkezi bir konuma getirmiştir.

Bunun yanı sıra Çağlayancerit ilçesi için Pazarcık ilçesi ticaret, bankacılık ve günlük alışverişlerde il merkezine göre daha fazla ağırlık kazanmıştır. Diğer ilçelerden farklı olarak Andırın ilçesi ticaret, bankacılık ve günlük alışverişlerde il merkezi yerine Osmaniye'nin Kadirli ilçesi ile daha fazla etkileşim içerisindedir.

Bu ilçelerin dışında kalan Türkoğlu ilçesi için ekonomik faaliyetlerin tamamında Merkez ilçe baskın durumdadır. Ayrıca Pazarcık ilçesinin Gaziantep il merkezi ile etkileşimi önemli boyutlardadır.

Osmaniye ilinde ise Kadirli ilçesi; Sumbas ilçesi ile Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesi için ticaret, bankacılık ve günlük alışverişte önemli konumdadır. Ayrıca Hasanbeyli ilçesi il merkezi kadar olmasa da Bahçe ilçesi ile ekonomik faaliyetlerde etkileşim içerisindedir. Bu ilçeler dışında Toprakkale, Bahçe ve Düziçi ilçeleri için ekonomik faaliyetlerde il merkezi baskın konumdadır.

Ekonomik faaliyetlerde TR63 Bölgesi genel olarak değerlendirildiğinde; il merkezleri dışında İskenderun ve Elbistan ilçeleri diğer tüm ilçelere göre baskın bir karakter göstermekte ve il merkezlerinin ardından 1. kademe alt merkezleri olarak öne çıkmaktadır. Her iki ilçe de, ekonomik anlamda ilişkide oldukları ilçeler için, bu ilçelerin bağlı bulundukları il merkezlerinden daha merkezi bir konum arz etmektedir.

Hatay ilinde Kırıkhan ve Reyhanlı, Osmaniye ilinde Kadirli ve Kahramanmaraş ilinde Pazarcık ilçeleri ise etraflarında yer alan ilçeler bakımından cazibe merkezi olmakla birlikte kendileri de belirli ölçülerde il merkezlerine bağlı durumdadırlar. Bu ilçeler, il merkezleri ve İskenderun ve Elbistan ilçelerinin ardından 2. kademe alt merkezler olarak değerlendirilmektedir.

Eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, sosyal faaliyetler ve ikamet durumunun kriter olarak ele alındığı sosyal etkileşimde, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye il merkezleri dışında, Hatay ilinde İskenderun, Dörtyol ve Kırıkhan ilçeleri, Osmaniye ilinde Kadirli ve Bahçe ilçeleri, Kahramanmaraş ilinde ise Elbistan ve Pazarcık ilçeleri genellikle yakın ve çevre konumda bulunan diğer ilçeler için öne çıktığı tespit edilmiştir. İskenderun ve Elbistan ilçelerinin il merkezlerine yakın ölçüdeki merkezi konumları dikkat çekmekte iken öne çıkan diğer ilçelerdeki merkez konumu daha vasat düzeylerdedir. Sosyal etkileşim ile ekonomik etkileşimin aynı ilçeler üzerinde yoğunlaşması dikkat çekmektedir.

Hatay ilinde, İskenderun ilçesi; Belen ilçesi için tüm sosyal alanlarda en önemli merkez konumunda olup Belen ilçesi eğitim, sağlık, kamu hizmetleri ve sosyal faaliyet alanında ihtiyaçlarını İskenderun ilçesinden karşılamaktadır. Ayrıca Belen ilçesinde istihdam edilen kamu ve özel sektörde görevli kişilerin bir kısmı İskenderun ilçesinde ikamet etmektedir. Ayrıca Erzin ilçesi için bazı kamu hizmetlerinin karşılanmasında, Kumlu ilçesi için sağlık ve sosyal faaliyet alanlarında İskenderun ilçesi öne çıkmaktadır.

Ekonomik sektörlerde olduğu üzere Kumlu ve Hassa ilçeleri için Kırıkhan ilçesi sosyal sektörlerde de önemli bir merkez konundadır. Her iki ilçenin de bazı kamu hizmetleri Kırıkhan ilçesinden karşılanmakta olup bu ilçelerde çalışan kişilerin bir kısmının ikamet yeri de Kırıkhan ilçesidir. Reyhanlı ilçesi de bazı kamu hizmetlerini Kırıkhan ilçesinden karşılamaktadır. Yine ekonomik alanda olduğu üzere sosyal alanda da Erzin ilçesi Osmaniye il merkezi ile bağlı bulunduğu Hatay il merkezinden daha

yoğun ilişki içerisindedir. Bu ilçeler dışında Samandağ, Yayladağı ve Altınözü ilçeleri için gerek yasal bağlılık gerekse coğrafi yakınlık nedenleriyle Hatay Merkez ilçe ile daha baskın durumdadır.

Harita 17. TR63 Bölgesinde İlçelerin Sosyal Alanda Fonksiyonel İlişki Haritası

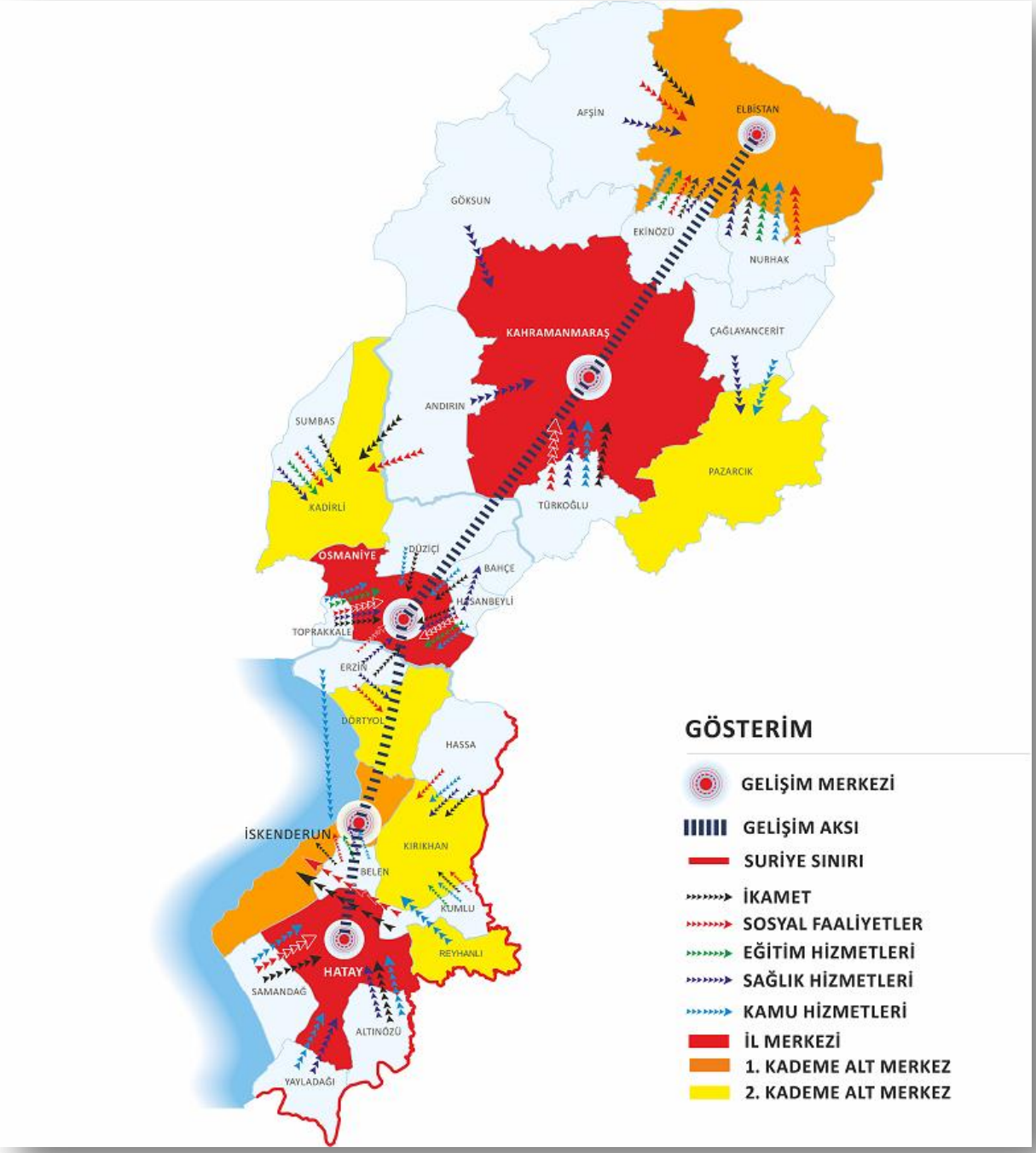

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş ilinde, Elbistan İlçesi; Nurhak ve Ekinözü ilçeleri için sosyal hayatın tüm alanlarında en önemli merkez konumundadır. Bunun yanı sıra Afşin ilçesi için sağlık ve sosyal faaliyet alanlarında öne çıkmaktadır. Ayrıca Afşin, Nurhak ve Ekinözü'nde çalışanların bir kısmı Elbistan ilçesinde ikamet

etmektedir. Ekonomik alanda olduğu üzere Kahramanmaraş il merkezine olan uzaklık, sosyal alanda da Elbistan ilçesini özellikle Nurhak ve Ekinözü ilçesi için merkez ilçeden daha merkezi bir konuma getirmiştir.

Bunun yanı sıra Çağlayancerit ilçesi için Pazarcık ilçesi ve Andırın ilçesi için Osmaniye'nin Kadirli ilçesi sosyal alanda da önemli bir yere sahiptir. Bu ilçelerin dışında kalan Türkoğlu ilçesi için sosyal faaliyetlerin tamamında Merkez ilçe baskın durumdadır. Ayrıca Pazarcık ilçesinin Gaziantep il merkezi ile etkileşimi önemli boyutlardadır.

Osmaniye ilinde Kadirli ilçesi; Sumbas ilçesi için sosyal alanların tamamında en önemli merkez olup ayrıca Kahramanmaraş'ın Andırın ilçesi için sosyal faaliyet konusunda önemli konumdadır. Sumbas ve Andırın ilçelerinde çalışanların bir kısmının ikamet yeri Kadirli ilçesidir. Ayrıca Hasanbeyli ilçesi il merkezi kadar olmasa da Bahçe ilçesi ile sosyal alanda etkileşim içerisindedir. Bu ilçeler dışında Toprakkale, Bahçe ve Düziçi ilçeleri için sosyal alanda il merkezi baskın konumdadır.

Sosyal alanda TR63 Bölgesi genel olarak değerlendirildiğinde; il merkezleri dışında İskenderun ve Elbistan ilçeleri diğer tüm ilçelere göre baskın bir karakter göstermekte ve il merkezlerinin ardından 1. kademe alt merkezleri olarak öne çıkmaktadır. Her iki ilçe de, sosyal anlamda ilişkide oldukları ilçeler için, bu ilçelerin bağlı bulundukları il merkezlerinden daha merkezi bir konum arz etmektedir.

Hatay ilinde Kırıkhan, Osmaniye ilinde Kadirli ve Kahramanmaraş ilinde Pazarcık ilçeleri ise etraflarında yer alan ilçeler bakımından cazibe merkezi olmakla birlikte kendileri de belirli ölçülerde il merkezlerine bağlı durumdadırlar. Bu ilçeler, il merkezleri ve İskenderun ve Elbistan ilçelerinin ardından 2. kademe alt merkezler olarak değerlendirilmektedir.

7. ALT BÖLGELEME ANALİZİ

TR63 Bölgesi coğrafya, nüfus ve üretim kaynakları açısından kendi içerisinde farklılık göstermektedir. Bölgede kalkınma planları yapılırken yatırımların dengeli bir şekilde dağılmasının sağlanması amacıyla bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik farklarının doğru bir analizle tespit edilmesi gerekmektedir. Bölgedeki bu farklılığı göstermek için TR63 Bölgesi ilçelerine göre bölge içerisinde alt bölgeleme çalışması yapılacaktır. Alt bölgelerin belirlenmesinde ilçe çalıştaylarında ortaya çıkan sonuçlar, coğrafi yakınlık ve bölgenin jeomorfolojik yapısı gibi nitel analizler kullanılacaktır. Ayrıca İlçelerin Sosyoekonomik Fonksiyonel İlişki Analizi kullanılmaktadır. Bununla birlikte nicel analiz olarak, ilçelerin sosyoekonomik açıdan gelişmişlik değerlerine göre sıralamayı sağlayan "Temel Bileşenler Analizi" ile "K-Ortalamalar Kümeleme Analizi" tekniği kullanılarak sosyoekonomik açıdan benzerlik gösteren ilçeler sınıflandırılarak tespit edilecektir. Son aşamada her bir alt bölgenin özelliklerini açıklayan ayrıntılı bir analiz gerçekleştirilecektir. Ayrıntılı analizlerde 2012 yılında yapılan ilçe çalıştaylarından faydalanılacaktır. Böylece nihai bölge içi alt bölgeleme gerçekleştirilecektir. Ayrıca alt bölgelerin belirlenmesinde coğrafi yakınlık ve bölgenin jeomorfolojik yapısı gibi nitel analizler kullanılmaktadır.

Harita 18. TR63 Bölgesinin Jeomorfolojik Yapısı

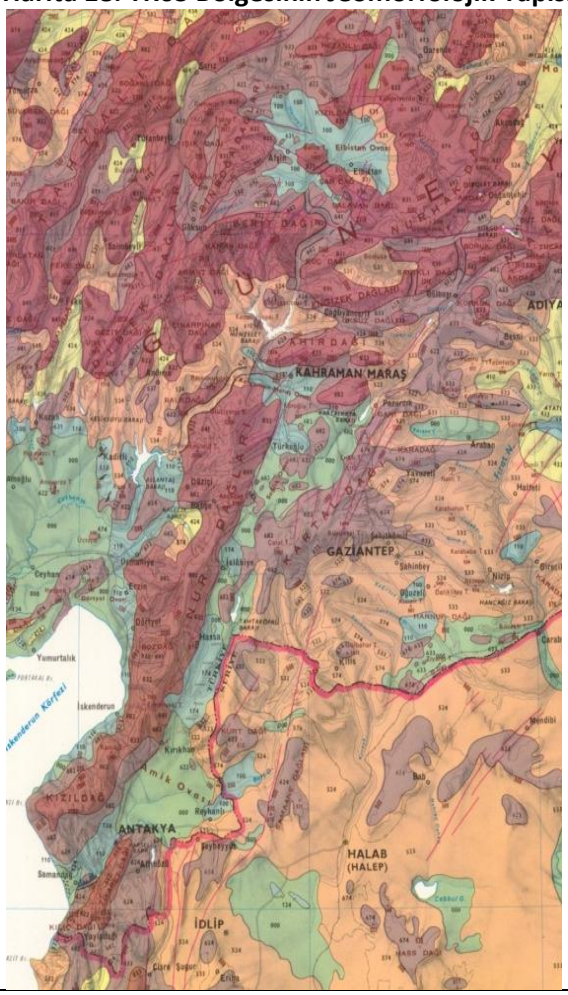

TR63 Bölgesi jeomorfolojik açıdan incelendiğinde dağların ve ovaların hâkim olduğu iki farklı oluşum göze çarpmaktadır. Bölgede Kuzey-güney doğrultusunda Amanoslar ve doğu-batı doğrultusunda Toroslar olmak üzere iki farklı dağ silsilesi yer almaktadır. Bu dağ silsilesinin doğusundan ise Hatay ilinden Kahramanmaraş'a kadar uzanan ovalar bulunmaktadır. Coğrafi yapı ilçeler arasında fonksiyonel ilişkinin kurulmasında ve alt bölgelerin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır.

Harita 19. Orman-Tarım-Yerleşim Yeri Arazileri	
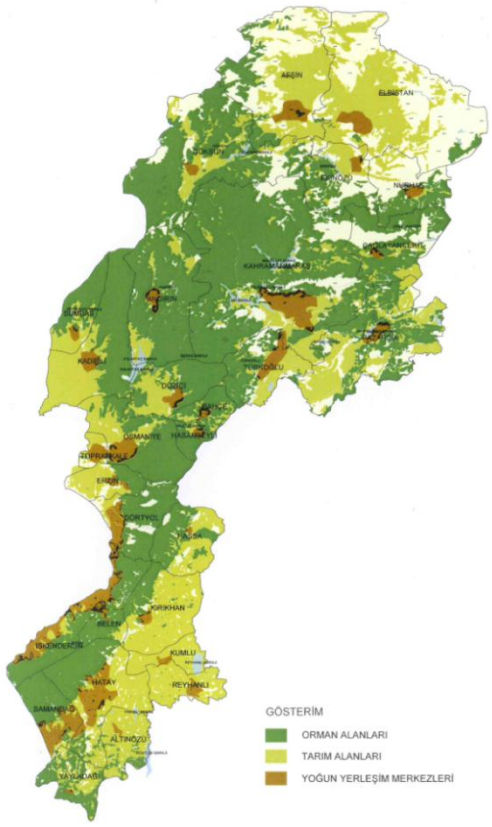	TR63 Bölgesinin morfolojik yapısı (Harita 18) gereği dağların genelde orman örtüsü kaplı olduğu Harita 19 üzerinde görülmektedir. Bölgede dağlık olmayan az bir bölüm olduğundan dolayı ve bulunduğu konum sayesinde orman arazisi hariç kalan pek çok arazi tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Engebenin az olduğu bölümlerde ovalara yakın arazilere ve dağların yamaçlarında ilçe ve şehir merkezleri konumlanmıştır. Harita 3, bölgede şehirleşmenin hangi yönde olacağı hakkında fikir vermekte dolayısıyla yapılacak planlara katkı sağlayacak yapıdadır.

7.1. TR63 Alt Bölgelerinin Oluşturulması

Temel Bileşenler Analizi, K-Ortalamalar Kümeleme Analizi ve Fonksiyonel İlişki Analizi sonucunda belirlenen gelişim merkezleri Şekil 1'de yer almaktadır. Bu analizlere göre 5 ana gelişim merkezi, 5 alt gelişim merkezi, 5 ikinci düzey alt gelişim merkezi ve 14 az gelişmiş merkez ortaya çıkmıştır.

Şekil 1. TR63 Bölgesi Gelişim Merkezleri

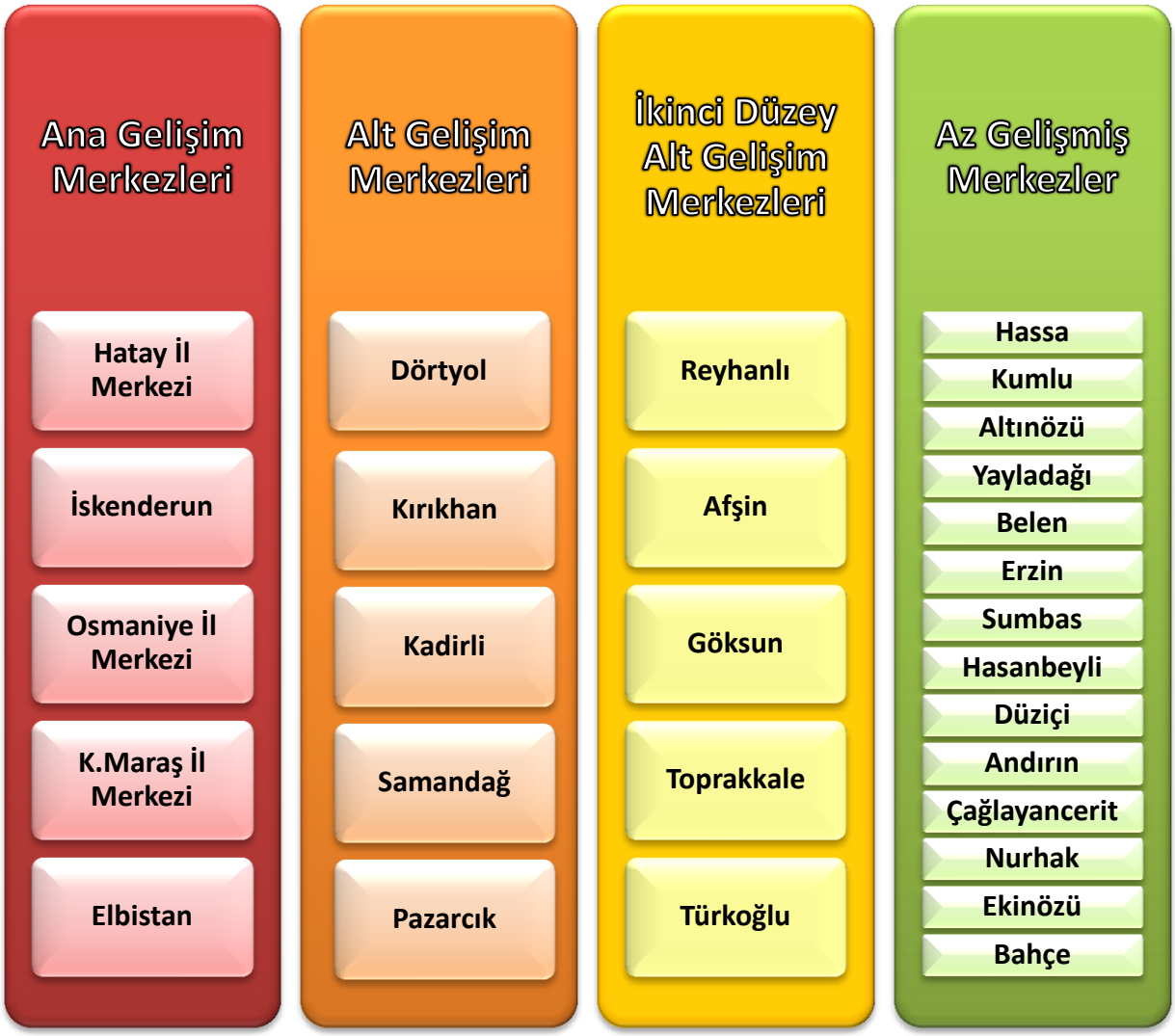

❖ **Ana Gelişim Merkezleri**

Ana gelişim merkezleri olarak belirlenen Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye il merkezleri ile İskenderun ve Elbistan ilçeleri Temel Bileşenler Analizine göre endeks değeri en yüksek 5 ilçedir. Bu merkezler bölgede yenilikçilik, iş kurma olanakları ve nitelikli işgücü gibi fırsatlara sahiptir. Ana Gelişim Merkezleri, fonksiyonel ilişki analizine göre ekonomik ve sosyal sektörlerde çevresinde yer alan ilçelerin ihtiyaçlarını karşılamakta ve bu anlamda çekim merkezleridir.

❖ **Alt Gelişim Merkezleri**

Alt Gelişim Merkezleri olarak belirlenen Dörtyol, Kırıkhan, Kadirli, Samandağ ve Pazarcık ilçeleri Temel Bileşenler Analizinde yer alan Demografi, Eğitim, Sağlık ve Ekonomi alanlarında yer alan göstergelere göre orta üstü değerlere sahip ilçelerdir. Bununla birlikte bu 5 ilçe K-Ortalamalar Kümeleme Analizine göre aynı grupta yer almaktadır.

- **İkinci Düzey Alt Gelişim Merkezleri**

Temel Bileşenler Analizi, K-Ortalamalar Kümeleme Analizi ve Fonksiyonel İlişki Analizine göre Reyhanlı, Afşin, Göksun, Toprakkale ve Türkoğlu alt gelişim merkezleri olma niteliği taşımamakla birlikte belirli gelişme düzeyi ve potansiyeli bulunan ilçelerdir. Bu yönüyle de az gelişmiş merkezlerden ayrılan ilçe merkezleridir.

- **Az Gelişmiş Merkezler**

Az gelişmiş merkezler olarak belirlenen 14 ilçenin, Temel Bileşenler Analizine göre endeks değeri düşük olup ekonomileri tarıma dayalıdır. Bu ilçeler ekonomik ve sosyal sektörlerde ihtiyaçlarını büyük ölçüde diğer merkezlerden karşılamaktadır.

K-Ortalamalar Kümeleme Analizinde yapılan ilçe sınıflandırması, Temel Bileşenler Analizi ile belirlenen ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması ve Fonksiyonel İlişki Analizinde ortaya çıkan ilçeler arası sosyoekonomik ilişkiler sonucunda TR63 Bölgesinde 8 alt bölge belirlenmiştir.

İlk alt bölge Hatay İl Merkezi, Altınözü, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinden oluşmaktadır. Samandağ ilçesi alt gelişim merkezi olması ve cazibe merkezi olma kapasitesine sahip olmasına rağmen yakın çevresinde alt bölge oluşturacak bir ilçe bulunmamakta, Hatay il merkezinden sonra en yakın ilçe olan Yayladağı ile arasında çok fazla sosyal ve ekonomik ilişki bulunmamaktadır. Hatay il merkezine en yakın ilçe olan Altınözü ile sınır kapısına sahip olan Yayladağı ilçeleri de sosyal ve ekonomik ilişkilerinde Hatay il merkezi ile etkileşim içindedir. Söz konusu 3 ilçenin birbirleri ile neredeyse yok denecek kadar az sosyal ve ekonomik ilişkisi olmasına rağmen Hatay il merkezine bağlılıkları ve etkileşimleri ortak noktaları olup aynı alt bölge içerisinde yer almaktadırlar.

İkinci alt bölge İskenderun, Belen ve Dörtyol ilçelerinden oluşmaktadır. Türkiye'deki birçok il merkezinden daha fazla nüfusa, sosyal ve ekonomik anlamda daha büyük gelişmişlik düzeyine sahip İskenderun çevresinde yer alan ilçeler için önemli bir merkezdir. Belen ile arasındaki 11 km'lik mesafe, ikamet, eğitim, ticaret, günlük alışveriş, sağlık vb. konularda bu ilçe tarafından tercih edilmesine sebep olmaktadır. Dörtyol sınırları içerisinde yer alan ve 6360 sayılı Kanun ile ilçe statüsü kazanan Payas ile İskenderun arasındaki mesafe yakın olmakla birlikte ekonomisi büyük ölçüde aynı sektöre (demir-çelik endüstrisi) dayanmaktadır. Osmaniye ile İskenderun'un tam ortasında yer alan Dörtyol ilçesi Temel Bileşenler Analizi sonucu ortaya çıkan ekonomik, demografik, sağlık ve eğitim endeks değerlerine göre bir alt bölge olma niteliği taşırken İskenderun'un yüksek cazibe merkezi olma kapasitesi sebebiyle bu ilçenin merkez olduğu alt bölge içerisinde yer almaktadır.

Üçüncü alt bölge Osmaniye, Bahçe, Düziçi, Erzin, Hasanbeyli ve Toprakkale ilçelerinden oluşmaktadır. Osmaniye'nin kuzeyinde kalan Düziçi, Hasanbeyli ve Toprakkale ilçelerinin ekonomisi büyük ölçüde birincil tarım faaliyetlerine dayanmakta; ekonomik ve sosyal sektörlerde Osmaniye il merkezi ile etkileşim içerisindedirler. Küçük bir ilçe olan Toprakkale yakın konumunun etkisiyle, eğitim, sağlık, ikamet ve günlük sosyo-ekonomik faaliyetlerde Osmaniye il merkezi ile etkileşim içerisindedir. Hatay iline bağlı ilçeler arasında merkeze en uzak mesafedeki (117 km) Erzin ilçesi ile Osmaniye il merkezi arasındaki mesafe 18 km'dir. Erzin sosyal ve ekonomik sektörlerde Dörtyol ve İskenderun ile de etkileşim halinde olmasına rağmen Osmaniye il merkezi bu ilçe tarafından coğrafi yakınlığının da etkisiyle daha fazla tercih edilmektedir.

Dördüncü alt bölge Kahramanmaraş il merkezi, Göksun ve Türkoğlu ilçelerinden oluşmaktadır. Kahramanmaraş ile Elbistan alt bölgeleri arasında kalan Göksun sosyal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanmasında Kahramanmaraş il merkezini tercih etmekte ve bu fonksiyonel ilişkinin de etkisiyle Kahramanmaraş il merkezli alt bölgede yer almaktadır. Kahramanmaraş il merkezine en yakın ilçe olan ve Kahramanmaraş il merkezinin sanayisinin genişleme alanında yer alan Türkoğlu ilçesine önemli tekstil yatırımları yapılmıştır. Bununla birlikte ilçe sınırları içerisinde kurulacak olan Organize Sanayi Bölgesi ile birlikte ilin ekonomisinde daha fazla rol oynayacaktır.

Beşinci alt bölge Elbistan, Afşin, Ekinözü ve Nurhak ilçelerinden oluşmaktadır. Kahramanmaraş il merkezinin kuzeyinde yer alan bölge aynı zamanda il merkezine en uzak ilçelerin yer aldığı bölgedir. Elbistan ilçesi gelişmiş sanayisi, eğitim, sağlık ve sosyal alanlardaki imkanları ile cazibe merkezi niteliği taşımakta ve çevresinde ilçeler tarafından ticaret, günlük alışveriş, bankacılık, ikamet, eğitim hizmetleri, kamu hizmetleri, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler gibi birçok alanda tercih edilmektedir.

Altıncı alt bölge Kırıkhan, Hassa, Kumlu ve Reyhanlı ilçelerinden oluşmaktadır. Kırıkhan özellikle Hassa ve Kumlu tarafından sağlık, eğitim, sosyal faaliyetler, ticaret, günlük alışveriş ve bankacılık gibi alanlarda tercih edilmektedir. Kırıkhan ilçesi, Reyhanlı ilçesi ile K-Ortalama Analizinde aynı grupta yer almasına rağmen, İlçelerin Sosyal ve Ekonomik İlişkilerinin Fonksiyonel Analizine göre daha merkezi konumda ve çevre ilçelerle daha fazla etkileşim içinde olması ve Temel Bileşenler Analizine göre sosyoekonomik açıdan daha gelişmiş olması sebebiyle Alt Bölgenin merkezi olarak öne çıkmaktadır.

Yedinci alt bölge Osmaniye ilçesine bağlı Kadirli ve Sumbas ilçeleri ile Kahramanmaraş iline bağlı Andırın ilçelerinden oluşmaktadır. Kadirli ilçesi Sumbas tarafından eğitim, sağlık, kamu hizmetleri, bankacılık, ticaret gibi sosyal ve ekonomik sektörlerin karşılanmasında tercih edilmektedir. Andırın ilçesi de günlük alışveriş, bankacılık, ticaret, ikamet ve sosyal faaliyetler gibi hizmetlerin karşılanmasında Kadirli ilçesini tercih etmektedir. Temel Bileşenler Analizine göre daha üst sırada yer alan ve alt bölge nüfusunun yaklaşık % 70'ine sahip Kadirli ilçesinde Organize Sanayi Bölgesi bulunmakta olup, bunun yanı sıra tarıma dayalı sanayi sektörü gelişmiştir. Bu özelliklere sahip olması Kadirli ilçesini alt bölgenin merkezi haline getirmektedir.

Son alt bölge Pazarcık ve Çağlayancerit ilçelerinden oluşmaktadır. Çağlayancerit ilçesi ticaret, günlük alışveriş, bankacılık, eğitim, ikamet gibi sosyal ve ekonomik hizmetlerin karşılanmasında Pazarcık ilçesini tercih etmektedir. TR63 Bölgesi meyve alanlarının % 15'ine sahip olan alt bölgenin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Temel Bileşenler Analizine göre daha üst sırada yer alan, ilçe ile Kahramanmaraş il merkezi arasında Organize Sanayi Bölgesi kurulması planlanan ve alt bölge nüfusunun % 74'üne sahip Pazarcık alt bölgenin merkezi konumundadır.

7.2. Alt Bölgeler

7.2.1. Hatay İl Merkezi, Samandağ, Altınözü, Yayladağı Alt Bölgesi

Hatay İl Merkezi, Samandağ, Altınözü ve Yayladağı ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 22,4'üne sahip alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölge ortalamasının üzerindedir. Sanayi, tarım ve turizm sektörleri alt bölge ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Hatay ilinin 6360 sayılı kanun ile büyükşehir statüsüne kavuşan Hatay il merkezi Antakya ve Defne olmak üzere iki ilçeye ayrılmıştır.

Harita 20. Hatay İl Merkezi-Samandağ-Altınözü-Yayladağı Alt Bölge Haritası

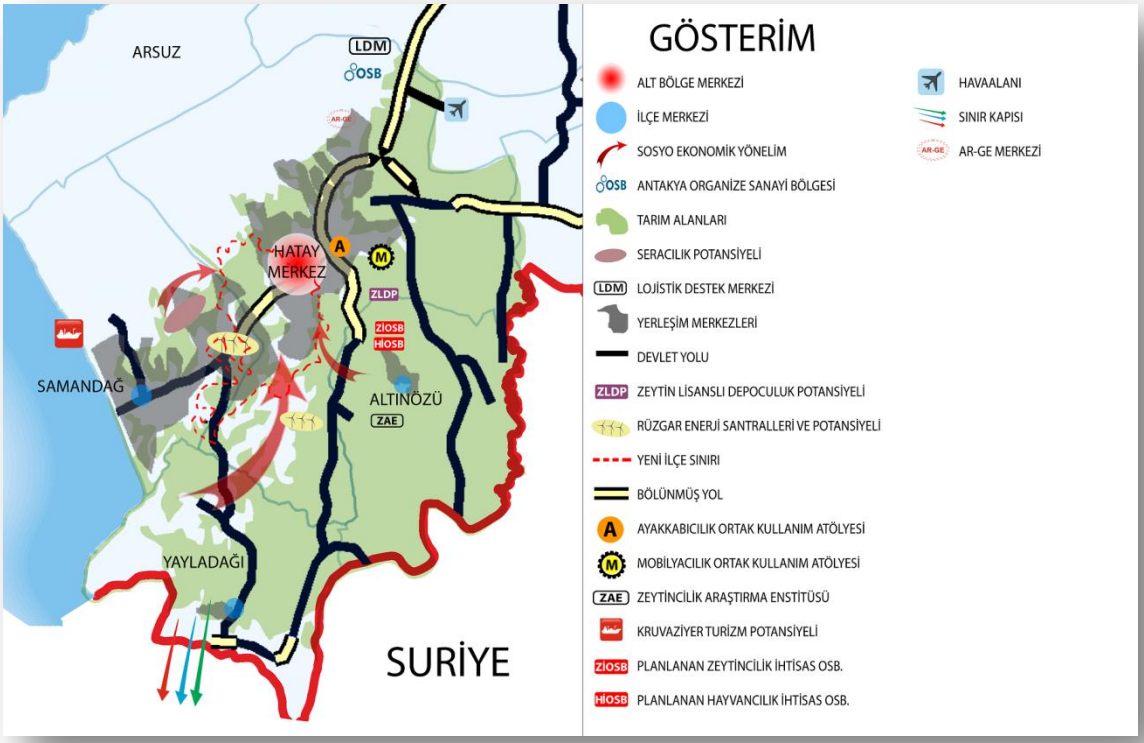

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

İl merkezinde 4.230, Altınözü ilçesinde 136, Samandağ ilçesinde 348 ve Yayladağı ilçesinde 53 firma olmak üzere alt bölgede Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı toplam 4.767 firma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra alt bölgede sanayi siciline kayıtlı firmaların da büyük bir bölümü il merkezinde yer almaktadır. TSO'lara kayıtlı üye ve sanayi siciline kayıtlı firma sayılarından da gördüğümüz üzere alt bölgenin sanayisi Hatay il merkezinde kümelenmiştir. Bölgede gıda imalatı, ayakkabıcılık ve mobilyacılık başlıca faaliyet gösterilen sanayi sektörleridir.

TR63 Bölgesi tarım alanlarının yaklaşık % 16'sı bulunan bölgede zeytin, mısır, buğday, domatesi ve pamuk en çok üretilen tarım ürünleridir. Hatay il merkezi ve Altınözü ilçelerinde zeytinyağı üretim tesisleri önemli bir ekonomik faaliyet alanı olarak önem taşımaktadır.

Turizm alt bölge ekonomisinin bir diğer önemli sektörüdür. Mozaik Müzesi, Habib-i Neccar Camii, St Pierre Kilisesi, Harbiye Şelaleleri gibi turistik pek çok tarihi eser ve tabiat varlıklarının bulunduğu alt bölge özellikle Ortadoğu'lu turistler için önemli bir cazibe merkezidir.

Alt bölgenin merkezi, aynı zamanda TR63 Bölge Planına (2014-2023) göre Ana Gelişim Aksında yer alan Hatay İl Merkezidir. Altınözü, Samandağ ve Yayladağı ilçeleri sağlık, eğitim, diğer sosyal ve ekonomik sektörlerde hizmetlerin karşılanması bakımından kendilerine yeterliliği sağlayamadıkları noktada Hatay il merkezini tercih etmektedir. Samandağ ilçesi Temel Bileşenler Analizinde Altınözü ve Yayladağı ilçelerine göre daha yüksek endeks değerine sahip olmasına rağmen baskın bir merkez olan Hatay İl Merkezine yakın olması, coğrafi olarak yakın olarak Yayladağı ilçesi ile arasında ekonomik ve sosyal sektörler açısından önemli bir ilişki olmaması gibi etkenlerle ayrı bir alt bölge merkezi olarak tercih edilmemiş ve Hatay İl Merkezinin yer aldığı alt bölge içerisinde değerlendirilmiştir. Hatay il

merkezi, nüfusu, sağlık altyapısı, sosyal ve ekonomik olanakları ile hem alt bölgede yer alan diğer ilçeler hem de TR63 Bölgesi için önemli bir cazibe merkezidir.

Hatay il merkezinde düşük teknoloji kullanılarak yapılan erkek ayakkabı üretimi hem bölge kalkınması ve istihdam için önemli hem de sorunlarına çözüm arayan bir sektördür. Ajansımız tarafından ayakkabıcılık sektörünün orta-ileri teknoloji seviyesine yükselmesi amacıyla mali ve teknik destekler sağlanmış, fizibilite çalışmaları yapılmış ve Avrupa Birliği Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programına Ayakkabıcılık Eğitim, Tasarım Merkezi ve Ortak Kullanım Atölyesi Projesi sunulmuş ve 5,1 milyon Euro bütçeli proje başarılı bulunarak desteklenmeye hak kazanmıştır. Söz konusu proje ile birlikte sektördeki firmaların teknoloji kullanımının artırılması, markalaşmanın sağlanması ve sektörün ihracat payının artırılması planlanmaktadır. Bölge ekonomisinde önemli bir yeri olan mobilyacılık sektöründe de ayakkabıcılık sektöründe yaşanan sorunlarla karşılaşılmaktadır. Geçmişte Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutan Hatay mobilyacılık sektörü düşük teknoloji kullanımı, yeni pazarlara erişememe ve markalaşamama gibi sorunlar sebebiyle pazar payında daralma yaşamıştır. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından AB'ne 6,8 milyon Euro bütçeli "Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi" sunulmuş ve başarılı bulunmuştur. Proje ile mobilyacılık sektöründe yer alan firmaların yüksek seviye teknoloji kullanmaları ve kalite standartlarının sağlanması hedeflenmektedir. Bu projenin yanı sıra DOĞAKA tarafından sektöre hibe destekleri sağlanmakta ve alt bölge ekonomisinde önemli bir yer tutan sektörün markalaşması ve Pazar payını artırması hedeflenmektedir. Alt bölgede yer alan tek Organize Sanayi Bölgesi (OSB) olan Antakya OSB % 100 doluluk oranı ile çalışmakta ve 2000 kişi istihdam edilmektedir. OSB'de başta tarıma dayalı sanayi olmak üzere plastik sanayi, makine imalatı gibi farklı sektörler yer almaktadır.

TR63 Bölgesi sebze ve meyve üretiminde payı yüksek olan alt bölgede tarım sektörü mevcut ekonomiye ve istihdama katkısının yanı sıra gelecek politikaları açısından da önem taşımaktadır. Altınözü ilçesinde yer alan ve düşük kapasite ve teknoloji kullanımına sahip zeytinyağı üretim tesislerinin teknoloji seviyelerinin yükseltilmesi, kalite standartlarının sağlanması ve tanıtımının yapılması sektörün Pazar payını artıracaktır. Samandağ ilçesinde tarım üretimi özellikle sebze ve meyve üretiminde ihtisaslaşmıştır. Birçok sebze ve meyvenin üretiminde Türkiye'de ilk 10 sıra içinde yer alan Hatay ilinde Samandağ ilçesi önemli bir rol oynamaktadır. Bu ilçede üretilen sebze ve meyveciliğin geliştirilmesi için seracılığın teşvik edilmesi ve pazarlamaya yönelik ortak platformların oluşturulması gerekmektedir. Yayladağı ilçesi geçmişte uzun yıllar geçim kaynağı olan tütün üretiminin kısıtlanmasıyla birlikte çilek, erik gibi getirisi daha yüksek ürünlerin üretimine başlamıştır. Ancak geleneksel üretim yöntemlerini benimseyen ilçeye tarım sektöründe danışmanlık ve birincil tarım desteğinin sağlanması önem taşımaktadır. Bilinçsiz tarım uygulamaları, tarım girdilerinin fiyatlarının yüksek olması ve ürün fiyatlarının aracılar tarafından belirlenmesi bölge genelinde önemli bir sorun iken üretici birlikleri, teknik destek yardımları, alternatif ürün yetiştiriciliği gibi konularda sağlanacak destekler ile Altınözü ilçesinde kurulması planlanan Tarıma Dayalı İhtisas ve Hayvancılık OSB'lerin süreçlerinin hızlandırılması Hatay il merkezi haricinde ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan Altınözü, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinin ekonomik gelişimine katkı sağlayacaktır.

Tarih, kültür ve inanç, termal turizm ve yayla turizmi varlıkları; deniz turizmi alanları ve gastronomi turizmi bakımından zengin kaynaklara sahip olan alt bölge iç turizmin yanı sıra akrabalık bağlarının ve sınır kapıları bulunmasının da olumlu etkileriyle Ortadoğulu turistler için de önemli bir cazibe merkezidir. Turizm kaynaklarının alt yapısının ve kent içi ulaşımın geliştirilmesi, tanıtım/pazarlama ve ülkelere yönelik stratejilerin geliştirilmesi sektörün gelişmesi için önem taşımaktadır. Dalış turizmi,

kruvaziyer turizmi, sörf ve yelken turizmi gibi alternatif turizm faaliyetlerine yönelik alt yapı çalışmalarının ve promosyon çalışmalarının yapılması bölge turizmine katma değer sağlayacak önemli fırsatlardır.

Sanayi, tarım ve turizm sektörlerinde birikime sahip alt bölge enerji ve lojistik sektörlerinde önemli bir gelişim potansiyeli taşımaktadır. Türkiye ortalamasının üzerinde rüzgar potansiyeline sahip olan Samandağ ve Hatay il merkezi rüzgar enerjisinin cazibe merkezi olup etkin tanıtım/pazarlama stratejileri ile halihazırda 115 Mw olan kapasitesini yatırımlarla artırabilecek niteliktedir. DOĞAKA tarafından hazırlanan Lojistik Mastır Planında Antakya'da öngörülen Lojistik Destek Merkezi'nin kurulması ve Yayladağı sınır kapısının fiziki alt yapısının iyileştirilmesi ile gümrük işlemlerinin hızlandırılması Türkiye çapında etkinliğe sahip tır filosu bulunan alt bölgenin dış ticaretine katkı sağlayacaktır.

7.2.2. Kırıkhan, Hassa, Kumlu, Reyhanlı Alt Bölgesi

Kırıkhan, Reyhanlı, Hassa ve Kumlu ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 8,6'sına sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölgesi ortalamasıyla paralellik göstermektedir. TR63 Bölgesi tarım alanlarının % 13,1'ine sahip olan Alt Bölgenin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Alt bölgede tarım arazileri büyük parçalar halindedir ve Hatay ilinde yer alan 200 dekar ve üzeri tarım arazilerinin % 76'sı bu bölgede yer almaktadır. Bölgede termal su potansiyeli bulunmakta ve buna yönelik Reyhanlı Hamamat Tesisleri hizmet vermektedir.

Alt Bölge, Hatay il merkezi, İskenderun, Osmaniye merkez veya Kahramanmaraş il merkezi gibi baskın bir alt bölge merkezine sahip değildir. Ancak Kırıkhan ilçesinin, Alt Bölge içinde en fazla nüfusa ve nüfus artış hızına, SGK'ya kayıtlı en fazla çalışana, Ticaret ve Sanayi Odalarına (TSO) kayıtlı en fazla üyeye sahip olması, sağlık, eğitim gibi altyapı olanakları en gelişmiş ilçe olması gibi göstergeler ilçeyi bu alt bölgenin merkezi olarak öne çıkarmaktadır. Hassa ve Kumlu ilçeleri ticari faaliyetler, bankacılık, kamu hizmetleri, sosyal faaliyetler ve sağlık hizmetlerinin karşılanması bakımından kendilerine yeterliliği sağlayamadıkları noktada Kırıkhan ilçesini tercih etmektedir. Kırıkhan ilçesi, Reyhanlı ilçesi ile K-Ortalama Analizinde aynı grupta yer almasına rağmen, İlçelerin Sosyal ve Ekonomik İlişkilerinin Fonksiyonel Analizine göre daha merkezi konumda ve çevre ilçelerle daha fazla etkileşim içinde olması ve Temel Bileşenler Analizine göre sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş olması sebebiyle Alt Bölgenin merkezi olarak öne çıkmaktadır. Kırıkhan tarıma dayalı sanayisi, toplam nüfusu, sağlık altyapısı gibi göstergelerle bir taraftan Ana Gelişim Merkezlerini besleyebilecek nitelikte bir alt gelişim merkezi iken, diğer taraftan Hassa ve Kumlu gibi az gelişmiş merkezler için cazibe merkezi oluşturma kapasitesine sahiptir.

Hatay ilindeki alt bölgeler arasında en fazla tarım alanına sahip alt bölgede üzüm, zeytin, kuru soğan ve havuç üretimi öne çıkmaktadır. Bölgenin hakim sektörünün ve başlıca geçim kaynağının tarım ve tarıma dayalı sanayi olmasına rağmen, Reyhanlı ilçesinin sınır ilçesi olması burada sınır ticaretinin ve taşımacılık sektörlerinin gelişmesine sebep olmuştur. En fazla sanayi siciline kayıtlı firmanın Kırıkhan ilçesinde olduğu Alt Bölgede, çırçır fabrikaları ve zeytinyağı üretim tesisleri dışında gelişmiş sanayi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Reyhanlı ilçesinde çırçır fabrikalarının yanı sıra ithalat-ihracat ve taşımacılık firmaları ön plana çıkmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi bulunmayan Alt Bölgede, Kırıkhan Küçük Sanayi Sitesi'nde 200 işletmede, 475 kişi istihdam edilmektedir.

Harita 21. Kırıkhan-Hassa-Kumlu-Reyhanlı Alt Bölge Haritası

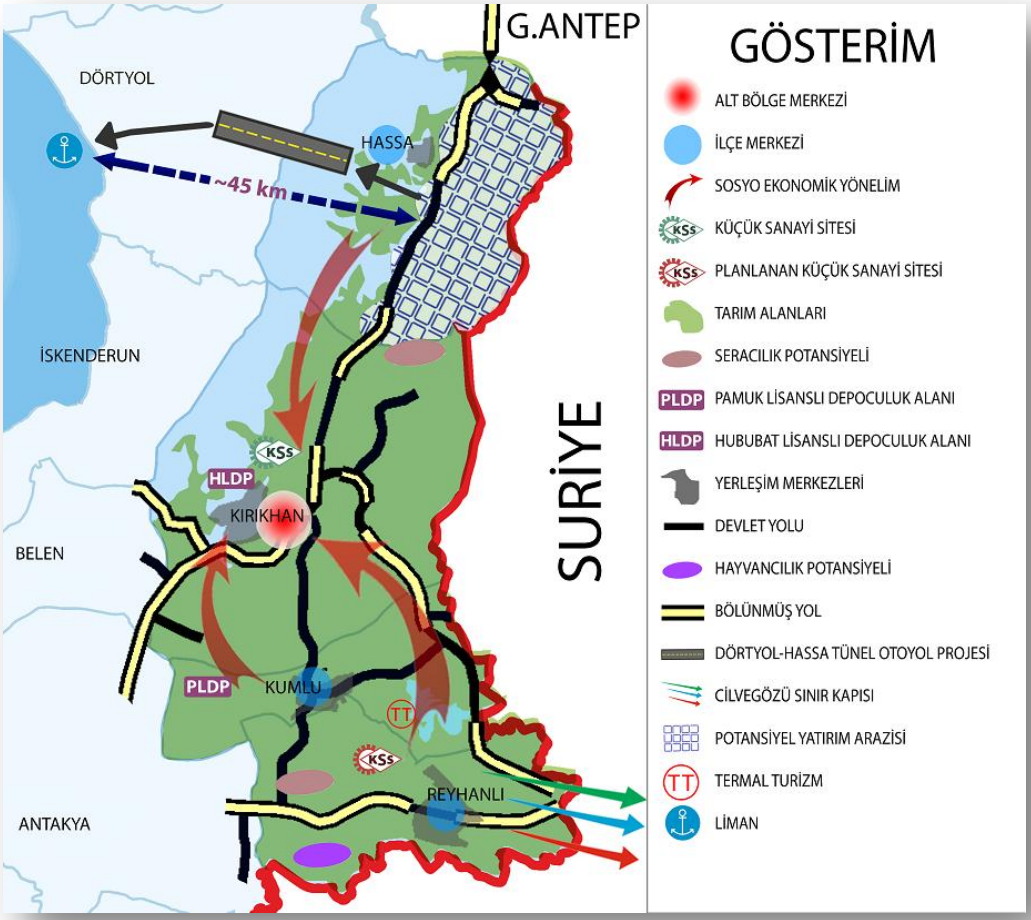

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

GAP Bölgesi ve TR63 Bölgesi açısından önemli bir proje olan Dörtyol-Hassa Tünel Projesi ile Hassa ilçesinde önemli bir gelişme potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Tünel projesi ile Kahramanmaraş ilinin ve GAP Bölgesi illerinin İskenderun Limanına erişim altyapısı iyileştirilecek, mesafe olarak kısalacak ve ihracat yakın zamanda özelleştirilen İskenderun Limanı üzerinden yapılabilecektir. Proje ile Hassa ilçesinin yatırım cazibesi artmış ve bu yatırım potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik araştırma ve fizibilite çalışmaları başlatılmıştır. Dörtyol-Hassa Tünel Projesinin hayata geçmesi ve fizibilite sonuçlarına göre Hassa'da yapılabilecek yatırımlarla Alt Bölgede sanayi sektörünün ağırlığı artacaktır. Kırıkhan, Reyhanlı, Hassa, Kumlu Alt Bölgesi ana gelişim aksından bağımsız, ikinci düzey alt gelişim bölgesi olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, Hatay ilindeki OSB doluluk oranının % 100'e ulaştığını ve 8.600 dekarlık yatırımcı talebinin karşılanamadığı ve Dörtyol-Hassa Tünel Projesi sonrasında limana erişim olanaklarının iyileşeceği ve Hassa'nın yatırım potansiyelinin artacağı da düşünüldüğünde, Alt Bölge, önemli bir Alt Gelişim Merkezi olabilecek niteliktedir.

Alt Bölgede yer alan her bir ilçede çalıştaylar yapılmış ve bu çalıştaylarda sorunlar ve çözüm önerilerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Alt Bölgede bilinçsiz tarım uygulamaları, sosyal faaliyet alanlarının yetersizliği, işsizlik, tarım ürünlerinin maliyetinin karşılanmasında yaşanan güçlükler ve ürün fiyatlarının aracılar tarafından belirlemesi, alternatif ürün üretiminin olmaması genel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerinde çarpık kentleşme,

Suriye'den göç sebebiyle kira fiyatlarının yükselmesi ve Ortadoğu'da yaşanan siyasi gelişmeler sebebiyle sınır ticaretinin ve uluslararası nakliye sektörünün durma noktasına gelmesi, önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Alt Bölgenin TR63 Bölgesi içindeki rolü büyük ölçüde tarım sektörüne dayalı olduğundan, başta seracılık olmak üzere verimi ve ihracat imkanı olan sebze ve meyvelerin üretimine yönelik birincil tarım desteğinin sağlanması önem taşımaktadır. Kırıkhan ilçesinde kurulum aşamasında olan Lisanslı Depoculuk ve Hassa ilçesinin tropikal ürün yetiştirmeye imkan tanıyan iklimi, tarımsal gelişim potansiyelini destekleyici niteliktedir. Hakim sektör olan tarımın yanı sıra, özellikle Reyhanlı ilçesinde altyapısı bulunan sınır ticareti ve taşımacılık sektörleri, yukarıda değinildiği gibi, Ortadoğu'da son dönemde yaşanan siyasi gelişmelerden olumsuz etkilenmiştir. Bu sektörlere yönelik yeni pazarların araştırılması, ortak sosyokültürel bağlar sahip Körfez Ülkelerinde birikmiş sermayenin bölge işadamları ile buluşturulması, gerileyen ticaret ve taşımacılık sektörlerinin tekrar gelişmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ülkelerinde yaşanan karışıklıkların normale dönmesi Alt Bölge için başta ticaret ve işgücü olmak üzere önemli fırsatları da beraberinde getirecektir.

Alt bölgede yapılan çalıştaylarda çıkan sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, sermaye birikiminin yeterli olmadığı ve özel sektör girişimlerinin az olması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, Girişim Sermayesi, Melek Yatırımcı gibi yeni sermaye olanaklarının bölgeye çekilmesi ve kamu kurumlarının teşvik ve desteği ile özel sektörün geliştirilmesi amacıyla üretici birlik ve kooperatiflerinin oluşturulması bölge ekonomisini geliştirecektir. Bunun yanı sıra, Reyhanlı ilçesinde Küçük Sanayi Sitesinin kurulması ve küçük işletmelerin bir araya getirilmesi kentsel altyapının iyileştirilmesine katkı sağlayacaktır. Termal potansiyele sahip bölgede yer alan Hamamat Tesislerinin konaklama altyapısı ve tanıtım/pazarlamasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve bölgeye yeni termal tesislerin kazandırılması ekonomik çeşitlilik açısından önem taşımaktadır. Önümüzdeki dönemde sera alanlarının ve tarıma dayalı modern işletme sayısının artırılması, Dörtyol-Hassa Projesinden doğacak fırsatları değerlendirerek Hassa ilçesinde yer alan Hazine arazilerine sanayi yatırımlarının çekilmesi, Reyhanlı ilçesinde sınır ticaretinin ve taşımacılık sektörlerinin ivme kazanmasına yönelik pazar ve sermaye olanaklarının oluşturulması Alt Bölgenin sosyo-ekonomik gelişimine yönelik fırsatlar arasında yer almaktadır.

7.2.3. İskenderun, Belen, Dörtyol Alt Bölgesi

İskenderun, Belen ve Dörtyol ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 16,5'ine sahip alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölge ortalamasının üzerindedir. Sanayi, tarım, ticaret ve turizm alt bölge ekonomisinde birincil önem taşırken enerji ve lojistik potansiyeli olan ve gelişen sektörlerdir. önemli bir yer tutmaktadır. İskenderun sınırları içerisinde yer alan Arsuz ve Dörtyol sınırları içerisinde yer alan Payas 6360 sayılı kanun ile birlikte yeni ilçeler olarak kurulmuştur.

Alt bölgede İskenderun'da 2 ve Payas'ta 1 adet OSB bulunmaktadır. % 100 doluluk oranı sahip bu 3 OSB'de yer alan firmaların büyük bir bölümü demir-çelik sektöründe veya demir-çeliği girdi olarak kullanan sektörlerde faaliyet göstermektedir. 1975'de İskenderun Demir-Çelik Tesislerinin kuruluşundan bugüne demir-çelik sektörü alt bölgede her geçen gün gelişmiş ve günümüzde Türkiye'nin en önemli üretim merkezi haline gelmiştir. İskenderun Limak Limanı başta olmak üzere bölgede 10 adet liman bulunmakta ve özellikle demir-çelik dış ticaretine katkı sağlamaktadır.

Harita 22. İskenderun-Belen-Dörtyol Alt Bölge Haritası

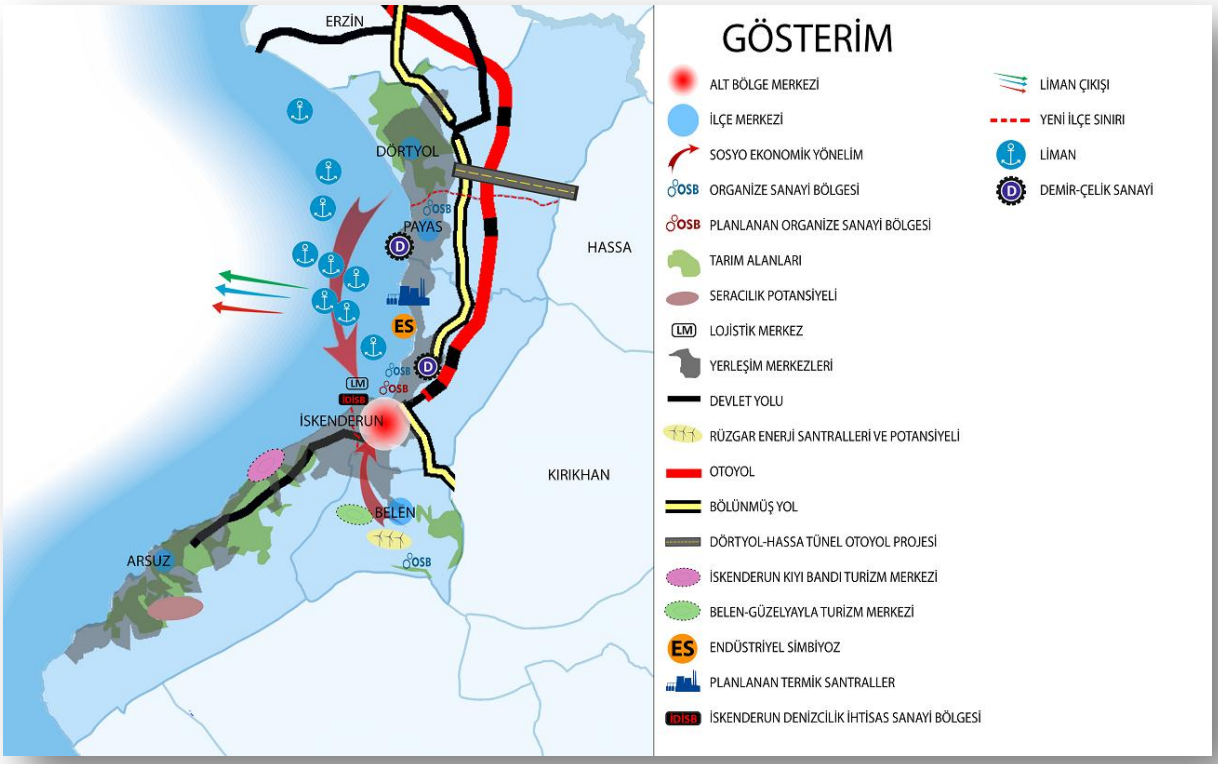

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

İskenderun ve Payas'ta kümelenen demir-çelik endüstrisi TR63 Bölgesi dış ticaretinin % 21'ini, Hatay ili dış ticaretinin % 29'unu karşılamasının yanı sıra alt bölgede tarım sektörü de hem ekonomiye hem de istihdama katkı sağlamaktadır. Dörtyol başta olmak üzere alt bölgede önemli bir turunçgiller üretimi bulunmaktadır. Türkiye yaş meyve sebze ihracatının % 25'ini yapan Hatay iline alt bölgenin üretimi önemli katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra İskenderun-Arsuz bölgesinde meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır.

Alt bölgede birçok tarih, kültür ve inanç turizmi varlıkları bulunmakla birlikte, Belen ilçesi yayla, Arsuz da deniz turizmi açısından önemli bir varış noktasıdır. Arsuz otelleri, pansiyonları ve yazlık siteleri ile başta İskenderun ve Antakya ilçeleri olmak üzere hem il içi hem de yurtiçi turizm için önem taşımaktadır.

Karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşım modlarına sahip ve havaalanına yakın mesafede yer alan alt bölgede ticaret sektörü de gelişmiştir. Sanayi ve tarım sektörlerinde üretilen ürünlerin pazarlamasında ve ihracatında limanın da varlığı önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Alt bölgenin merkezi, TR63 Bölge Planına (2014-2023) göre Ana Gelişim Aksında yer alan İskenderun ilçesidir. Temel Bileşenler Analizinde Belen ve Dörtyol ilçelerinden daha üst sırada yer alan İskenderun ilçesi aynı zamanda eğitim, sağlık, ticari faaliyetler, kamu hizmetleri başta olmak üzere ekonomik ve sosyal sektörlerde bu iki ilçe tarafından hizmetlerinin karşılanması bakımından kendilerine yeterliliği sağlayamadıkları noktada tercih edilmektedir. Belen ilçesine en yakın ilçe

konumundaki İskenderun; limanı, sanayisi ve ticareti ile ekonomik olarak önemli fırsatlar barındırması, sosyal imkânları ve sahil kenti olması gibi etkenlerle önemli bir cazibe merkezidir.

Alt bölgenin hakim sektörü sanayi olmakla birlikte tarım, ticaret ve turizm, enerji, lojistik gibi sektörlerle ekonomik çeşitliliğe sahiptir. Alt bölge sanayisinin başat gücü olan demir-Çelik sektörünün uluslararası rekabet gücünün artırılması, yüksek maliyet nedeniyle ikinci planda tutulan AR-GE ve yenilikçilik faaliyetlerinin daha az maliyet ile yapılması, tedarik, pazarlama vb. alanlarda ortak kaynak kullanımı ile maliyet avantajının sağlanması, ürün kalitesi ve verimliliğin artırılması önem taşımaktadır. Demir-çelik sektörünün ilişkili olduğu beyaz eşya, otomotiv ve metal mutfak eşyası gibi sektörlerin ihtiyaç duyduğu demir-çelik ürünlerinin bölgeden karşılanmasına yönelik organizasyonlar yapılması sektörün katma değerini artıracaktır. DOĞAKA tarafından hazırlanan Lojistik Mastır Planı kapsamında planlanan İskenderun Lojistik Köy'ün kurulması; limanların varlığı, Dörtyol-Hassa Tünel Projesi, demir-çelik sektöründeki bilgi birikimi gibi avantajlar ile birlikte etkin bir şekilde tanıtılarak bölgeye stratejik yatırımların çekilmesi hem alt bölge hem de TR63 Bölgesi ekonomisine ve istihdamına katkı sağlayacaktır. Ayrıca alt bölgede kurulması planlanan İskenderun Denizcilik İhtisas Sanayi Bölgesi (İDİSB) ile gemilerin bakım, onarım ve havuzlama ihtiyaçlarının karşılanması, terminal ve enerji santralleri gibi sanayi tesislerinin deniz yapılarının inşaatında ve işletilmesinde, teknik ve lojistik destek sağlanabilecektir. GAP ve Doğu Anadolu Bölgesi illeri ile İskenderun Limanı arasında hem otoyol altyapısı iyileştirilecek hem de mesafeyi kısaltacak olan Dörtyol-Hassa Tünel Projesinin hayata geçirilmesi lojistik ve ticaret sektörlerini olumlu etkileyecektir.

Alt bölgenin sürdürülebilir üretim kapasitesinin zamanla artacağı öngörülen ve enerji ihtiyacı karşılanamayan sanayi sektörünün enerji gereksiniminin giderilebilmesi için termik santraller yapım aşamasındadır. Ayrıca Türkiye ortalamasının üzerinde rüzgar potansiyeline sahip olan Belen ilçesinde rüzgar enerjisine yönelik kapasite artırımı için RES yatırımları devam etmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesine yönelik fizibilite, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yapılarak bölge kaynaklarının değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Yeni plan döneminde alt bölgede endüstriyel simbiyoz uygulamalarının yaygınlaştırılması için destek programı oluşturulmalıdır. Alt bölgede sanayinin yoğun olması avantaj olup diğer taraftan çevre sorunu oluşturmaktadır. Alt bölgede sanayileşmenin sonucunda kara, deniz ve hava kirliliği gibi birtakım çevre sorunlarıyla birlikte çarpık kentleşme sorunu olup alt bölgenin doğal yapısı bozulmaktadır. Bu kapsamda hem temiz sanayi teşvik edilmeli hem de sürdürülebilir çevre temizliğine önem verilmelidir. Çarpık kentleşmenin önüne geçilerek alt bölgenin doğal yapısıyla uyumlu şehirleşmenin önemi vurgulanmalıdır.

Sebze ve meyve üretiminde Türkiye çapında önemli rol oynayan alt bölgede kooperatifleşmenin yetersizliği, tarım ürünlerinin maliyetinin karşılanmasında yaşanan güçlükler ve ürün fiyatlarının aracılar tarafından belirlemesi, alternatif ürün üretiminin olmaması tarım sektörünün önemli sorunlarıdır. Bu sorunların aşılması amacıyla Belen'de birincil tarım faaliyetlerinin, İskenderun'da seracılık faaliyetlerinin desteklenmesi, tarımda ar-ge, ürün geliştirme, tohumculuk faaliyetlerine destek verilmesi önem taşımaktadır.

İskenderun-Arsuz kıyı şeridinde deniz turizminin geliştirilmesine yönelik alt yapı yatırımları yapılmalı, sörf ve yelken gibi alternatif turizm faaliyetleri geliştirilmelidir. Bununla birlikte yaylacılık alanında gelişmiş olan Belen'i cazip kılacak teleferik projesi gibi önemli projeler hayata geçirilmeli, kırsal ve doğa turizmi teşvik edilmelidir.

7.2.4. Osmaniye İl Merkezi, Toprakkale, Düziçi, Erzin, Bahçe, Hasanbeyli Alt Bölgesi

Osmaniye il merkezi, Toprakkale, Düziçi, Erzin, Bahçe ve Hasanbeyli ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 13,2'sine sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu, TR63 Bölgesi ortalamasının üzerindedir. Toprakkale ilçesi sınırları içinde bulunan ve 11 bin kişinin çalıştığı Organize Sanayi Bölgesinde haricinde alt bölgenin ekonomisi tarım ve tarıma dayalı sanayiye dayanmaktadır.

Alt bölgede kurulan Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi; Ekonomi Bakanlığı teşvikleri, ana ulaşım arterleri üzerinde bulunması gibi avantajlarla gelişmektedir. Osmaniye il merkezinde faaliyet gösteren işletmeler ve Bahçe ilçesinde yer alan içme tesislerinin yanı sıra tarıma dayalı sanayi alt bölge ekonomisinin başlıca kaynaklarından birisidir. Turunçgiller, buğday, mısır ve yerfıstığı üretiminin önemli rol oynadığı tarım sektöründe son dönemlerde zeytin ağacı dikimi artmış ve zeytin üretimi gelişme kaydetmektedir. OSB ve tarıma dayalı sanayi ile Osmaniye il merkezinde yer alan küçük imalat işletmeleri dışında alt bölgenin ekonomisi genel itibariyle birincil tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

Harita 23. Osmaniye İl Merkezi-Toprakkale-Düziçi-Erzin-Bahçe-Hasanbeyli Alt Bölge Haritası

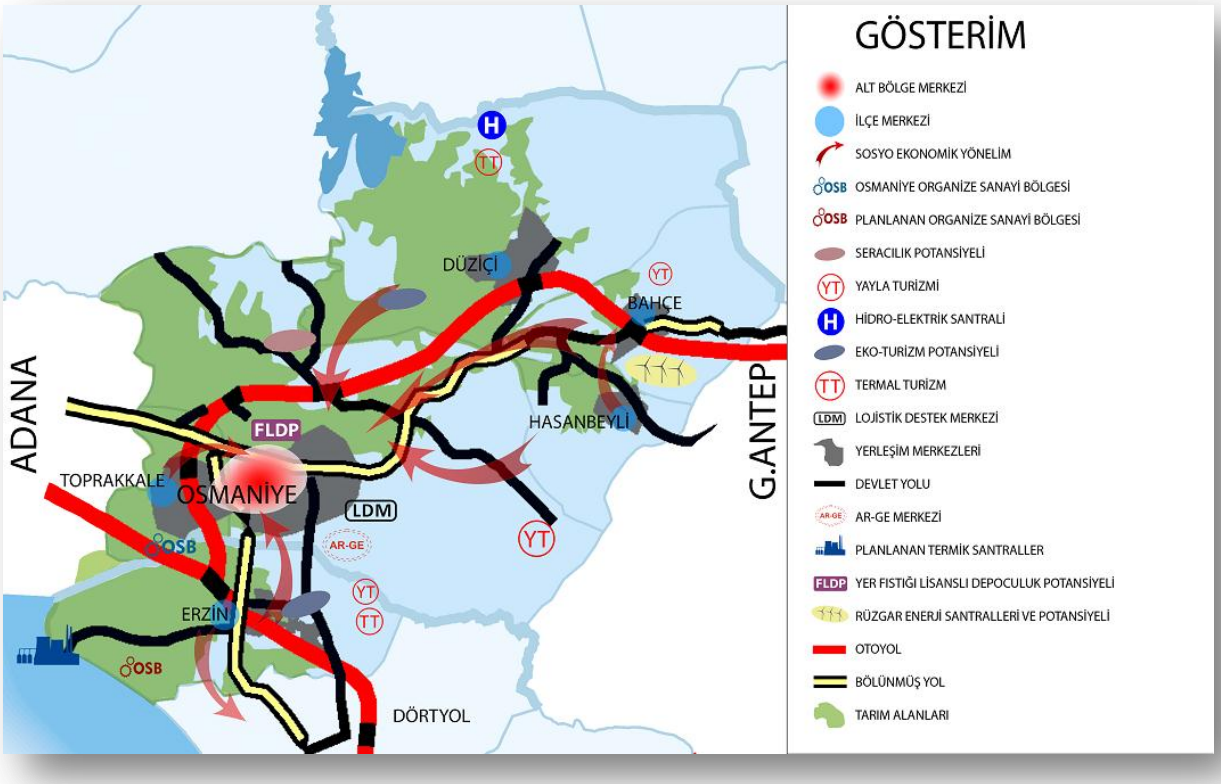

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Alt bölgenin merkezi, TR63 Bölge Planına (2014-2023) göre Ana Gelişim Ekseninde yer alan Osmaniye il merkezidir. Bahçe, Erzin, Düziçi, Hasanbeyli ve Toprakkale ilçeleri bankacılık, kamu hizmetleri, sağlık hizmetleri, günlük alışveriş gibi sosyal ve ekonomik hizmetlerin karşılanması bakımından kendilerine yetemedikleri noktada ihtiyaçlarını Osmaniye il merkezinden karşılamaktadırlar. Hatay ilinin bir ilçesi olan Erzin; hizmetlerin karşılanmasında İskenderun ve Dörtyol ilçelerini de tercih etmekle birlikte coğrafi yakınlığın da etkisiyle en çok Osmaniye il merkezi ile etkileşim halinde olduğundan bu alt bölge içerisinde yer almıştır. Toprakkale ilçesi Osmaniye ilinin sanayisinin konuşlandığı ilçe olması

bakımından alt bölge merkezinin genişleme alanı içerisinde yer almaktadır. Nüfusu, sağlık, eğitim gibi alanlardaki gelişmiş altyapısı, sosyal ve ekonomik sektörlerde sunduğu fırsatlar Osmaniye il merkezini bölgenin alt merkezi haline getirmiştir.

Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı üye firmaların büyük bir bölümünün Osmaniye il merkezinden olduğu alt bölgede başta demir-çelik olmak üzere imalat sanayi gelişmektedir. Çevresinde bulunan Adana, Hatay, Gaziantep gibi sanayi bölgelerinin kavşağında bulunan alt bölge uygun yatırım olanaklarına sahiptir. Bu yatırım fırsatlarının konferans, işbirliği etkinlikleri, fuarlara katılım gibi organizasyonlarla tanıtılması/pazarlanması bölgenin ekonomik kalkınması için önemli bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarıma dayalı sanayi yine il merkezinde ve Toprakkale ilçesinde gelişmiştir.

Türkiye yer fıstığı üretiminde önemli rol oynayan alt bölgede bu üretime dayalı gıda sanayisi gelişmektedir. Erzin ilçesinde yapılan turunçgiller üretimi ve ticareti ile son yıllarda artan zeytincilik faaliyetleri de alt bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır. Alt bölgede tarıma dayalı sanayi sektöründe soğuk hava depolarına, ar-ge yatırımlarına, üretici birlikleri, kooperatifler ve tanıtım/pazarlama platformlarına destek sağlanması önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra Osmaniye il merkezi hariç diğer ilçelerin tamamında birincil tarım uygulamaları desteklenmeli ve çiftçiler alternatif ürün yetiştiriciliği, doğru üretim ve sulama teknikleri gibi konularda bilinçlendirilmelidir. Gelişen zeytincilik sektöründe markalaşma, ürün standardizasyonunun sağlanması ve Pazar araştırması konularında mali ve teknik destekler sağlanmalıdır. Hayvancılık sektörünün önemli bir geçim kaynağı olduğu Osmaniye il merkezi, Düziçi ve Toprakkale ilçelerinde entegre hayvancılık tesislerinin kurulması sağlanmalıdır.

DOĞAKA tarafından hazırlanan Lojistik Mastır Planında Osmaniye il merkezinde kurulması öngörülen Lojistik Destek Merkezinin; Organize Sanayi Bölgesi ile ulaşım alt yapısı ve gümrük ofisi ile birlikte tamamlanarak faaliyete geçirilmesi alt bölgenin dış ticaretinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Önemli bir enerji üretim potansiyeli olan alt bölgede yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yatırımların çekilmesi amacıyla tanıtım/pazarlama stratejileri hazırlanmalıdır. Alt bölgede turizm sektörü gelişmemiş olmakla birlikte kaleleri, doğal ve termal turizm varlıkları ve yaylaları ile potansiyel barındırmaktadır. Bahçe ve Hasanbeyli ilçelerinde öne çıkan eko-turizm faaliyetlerinin, Düziçi ilçesinde yer alan Haruniye termal turizm merkezi ve Erzin içmecelerinin altyapı olanaklarının iyileştirilmesi ve Kaleler ile birlikte etkin bir tanıtım stratejisinin geliştirilmesi turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

7.2.5. Kadirli, Sumbas, Andırın Alt Bölgesi

Kadirli, Sumbas ve Andırın ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 5,6'sına sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölge ortalamasının altında kalmaktadır. Alt bölgede sanayi siciline kayıtlı firmaların büyük bir bölümüne sahip Kadirli ilçesinde aynı zamanda Organize Sanayi Bölgesi ve Ticaret ve Sanayi Odası da bulunmaktadır.

Alt bölgenin merkezi, en fazla nüfusa, SGK'ya kayıtlı en fazla çalışana, Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı en fazla üyeye, en gelişmiş sağlık ve eğitim olanaklarına sahip Kadirli ilçesidir. Temel Bileşenler Analizine göre alt bölgenin sosyoekonomik açıdan en gelişmiş ilçesi olan Kadirli, İlçelerin Sosyal ve Ekonomik İlişkilerinin Fonksiyonel Analizine göre de daha merkezi konumda ve çevre ilçelerle daha fazla etkileşim içerisindedir. Sumbas ve Andırın ilçeleri ticari faaliyetler, bankacılık, kamu hizmetleri, sosyal faaliyetler ve sağlık hizmetlerinin karşılanması bakımından kendilerine yeterliliği sağlayamadıkları noktada Kadirli alt gelişim merkezini tercih etmektedir. Kadirli, Adana metropoliten

alanına yakınlığından dolayı genel itibariyle Adana ile sosyoekonomik fonksiyonel ilişkilerde de bulunmaktadır. Andırın ilçesi ise Kahramanmaraş ilinin bir ilçesi olmasına rağmen fonksiyonel ilişki analizine göre sosyoekonomik açıdan Kadirli ilçesine bağımlıdır.

Alt bölgede genel itibariyle hakim sektör tarım ve hayvancılıktır. Ancak Kadirli ilçesi alt bölge içerisinde ekonomik çeşitliliği ve sanayi gelişimiyle diğer ilçelere göre daha iyi durumdadır. Kadirli Organize Sanayi Bölgesinde 39 parselde 21 firma üretim yapmakta ve bu firmalarda toplam 681 kişi istihdam edilmektedir. Alt bölgede sanayi siciline kayıtlı 38 firma bulunup, bunların 4 adedi Andırın, 3 adedi Sumbas ve 31 adedi de Kadirli ilçesinde bulunmaktadır. Bu rakamlar göz önünde bulundurulduğunda Kadirli ilçesi tarım ve hayvancılığın yanı sıra sanayi altyapısıyla gelişmekte olan ilçelerden birisidir.

Harita 24. Kadirli-Sumbas-Andırın Alt Bölge Haritası

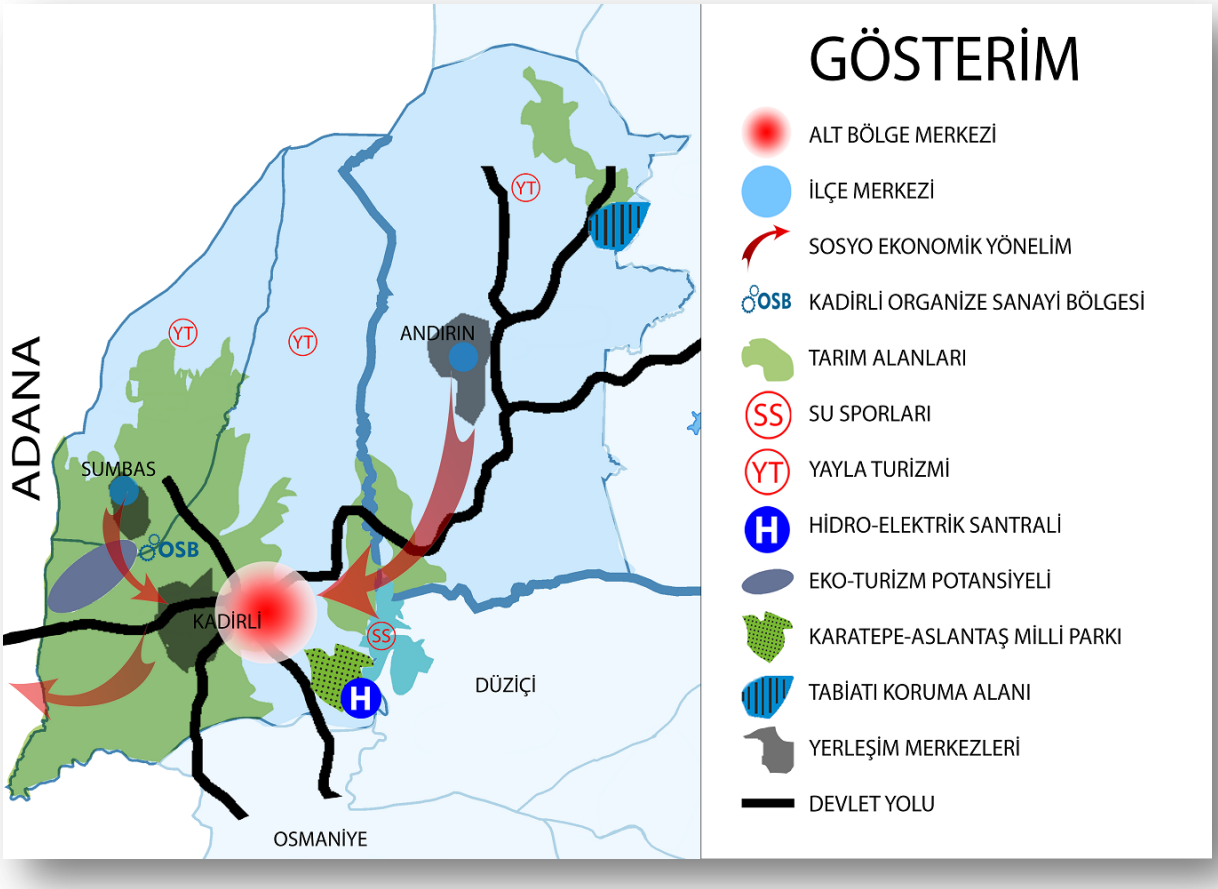

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Kadirli ve Sumbas ilçeleri benzer iklime sahip olduklarından dolayı mısır, turp, zeytin ve portakal üretimi bu ilçelerde benzerlik göstermektedir. Andırın ilçesinde de mısır önemli tarımsal ürün iken son yıllarda getirdiği katma değer dolayısıyla kiraz üretimine önem verilmektedir. Andırın ilçesi güneş tarlaları kurulabilme potansiyeli olarak önemli ilçelerden birisi olmasını yanı sıra son dönemde kirazı kullanarak Meyve Soğutma, Depolama ve Paketleme Tesisi ile bölgede hem sektör oluşmakta hem de işsizliği azaltarak göçü önleyecek proje faaliyete geçmiştir. Alt bölgenin hayvancılık rakamlarına değinildiğinde 2011 yılı TÜİK verilerine göre alt bölgede yaklaşık 70 bin küçükbaş hayvan ve 44 bin büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu rakamlara bağlı olarak Sumbas ilçesinde birincil tarım ve

hayvancılık faaliyetleri gerçekleştirilmekte ve genel anlamda alt bölge merkezini destekleyecek nitelikte bir ilçedir. Bunlara ek olarak alt bölge, birçok doğa sporuna müsait bir arazi yapısına sahip olup, Kadirli ilçesindeki Karatepe-Aslantaş Milli Parkı çekici turizm merkezidir.

Alt bölgedeki sorunların başında eğitim ve ulaşım altyapısının eksikliği gelmektedir. Vatandaşların ürünlerini pazarlayacağı ve ihtiyaç duyulan malları alabileceği pazar ve alışveriş yerleri olmadığından Sumbas ve bağlı köyler, ticari ilişkilerini Kadirli ile yürütmektedirler. İlçedeki konut sıkıntısı nedeniyle devlet memurlarının hemen hemen tamamı Kadirli ilçesinde ikamet etmekte ve ilçe olmanın getirilerinden yeterince yararlanılamamaktadır. Sosyal faaliyet alanlarının yetersizliği, tarım ürünlerinin maliyetinin karşılanmasında yaşanan güçlükler ve ürün fiyatlarının aracılar tarafından belirlemesi, alternatif ürün üretiminin olmaması genel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bölgede işsizlik sorunu beraberinde göçü de getirmektedir.

TR63 Bölgesindeki kamu kurumlarının teşvik ve desteği ile özel sektörün geliştirilmesi amacıyla üretici birlik ve kooperatiflerinin oluşturulması bölge ekonomisini geliştirecektir. Hakim sektör olan tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla Sumbas ve Andırın ilçelerinde birincil tarım desteğinin sağlanması, Kadirli ilçesinde tarıma dayalı sanayiye yönelik yatırımların desteklenmesi önem taşımaktadır. Ayrıca Kadirli ilçesinde Aslantaş-Karatepe Milli Parkı'nın tanıtım ve konaklama altyapısının geliştirilmesi bölge turizmine katkı sağlayacaktır. İlçede doğa ve kırsal turizm faaliyetleri geliştirilmesi bölge turizmine katkı sağlayacaktır.

7.2.6. Pazarcık ve Çağlayancerit Alt Bölgesi

Pazarcık ve Çağlayancerit ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 3,2'sine sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölge ortalamasının altında kalmaktadır. TR63 Bölgesi tarım alanlarının % 8'ine sahip olan alt bölgenin ekonomisi Pazarcık'ta kurulu sanayinin yanı sıra tarımsal faaliyetlere de dayanmaktadır.

Alt bölge, il merkezi gibi baskın bir ana gelişim merkezine sahip olmamasına rağmen Pazarcık ilçesi, alt bölge içinde en fazla nüfusa ve nüfus artış hızına ve eğitim gibi altyapı gibi göstergelerle bir taraftan Ana Gelişim Merkezlerini besleyebilecek nitelikte bir alt bölge merkezi olup, diğer taraftan Çağlayancerit için cazibe merkezi oluşturma kapasitesine sahiptir. Temel Bileşenler Analizi ve K-Ortalamalar Kümeleme Analizine göre sosyoekonomik açıdan Pazarcık ilçesinin Çağlayancerit ilçesine göre daha gelişmiş bir ilçe olduğu ortaya çıkmaktadır. Çağlayancerit, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını büyük ölçüde Pazarcık ilçesinden karşılarken Gaziantep ve Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesi ile de etkileşim içindedir. Kahramanmaraş il merkezi ile karayolu bağlantısını Pazarcık ilçesi üzerinden gerçekleştiren Çağlayancerit, bu iki ilçeye göç vermektedir.

Pazarcık ilçesinde TSO'ya kayıtlı 910 firma bulunurken Çağlayancerit ilçesinde sadece 63 adet firma bulunması Pazarcık ilçesinin ekonomik faaliyetler bakımından daha gelişmiş olduğunu göstermektedir. TR63 Bölgesi tarım alanlarının % 8,6'sına sahip alt bölgede tarım alanlarının büyük bir bölümü Pazarcık ilçesinde yer almaktadır. Alt bölge, Kahramanmaraş, Göksun, Türkoğlu alt bölgesi ile birlikte Kahramanmaraş ilinde en fazla meyvecilik yapılan alt bölge olup, en çok üretilen ürünler üzüm, buğday ve mısırdır. TR63 Bölgesinde en yoğun küçükbaş hayvancılık bu alt bölgede yapılmaktadır.

Harita 25. Pazarcık-Çağlayancerit Alt Bölge Haritası

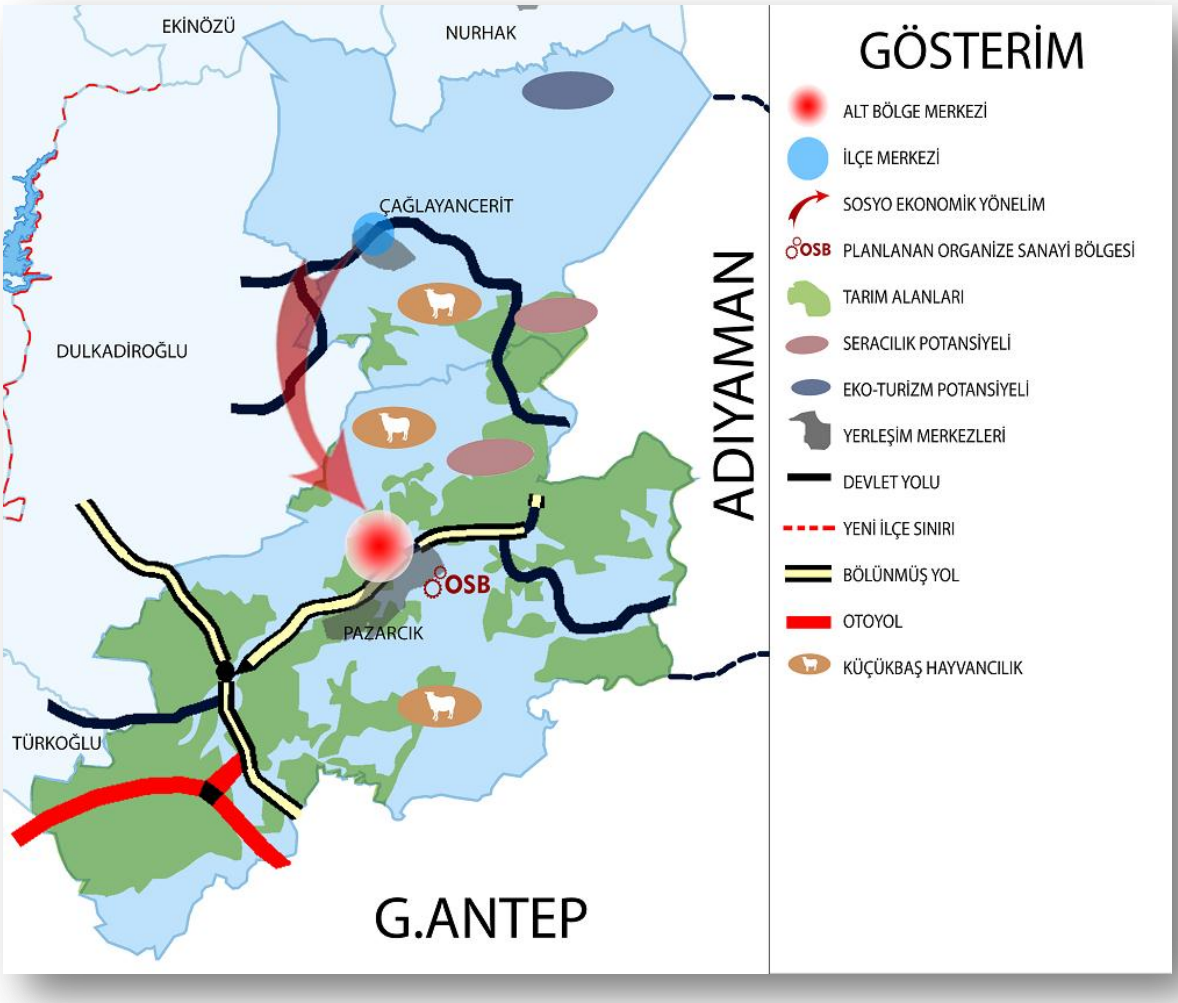

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Alt bölgedeki sorunların başında eğitim ve ulaşım altyapısının eksikliği gelmektedir. Alt bölgede, sosyal faaliyet alanlarının yetersizliği, işsizlik, bilinçsiz tarım, tarım ürünlerinin maliyetinin karşılanmasında yaşanan güçlükler, alternatif ürün üretiminin olmaması, mevcut ürünlerin pazar sorunu genel sorunlar olarak ilçe çalıştaylarında ortaya çıkmaktadır. Pazarcık, Kahramanmaraş ilindeki diğer ilçelere göre nispeten daha gelişmiş sanayiye sahip olmasına rağmen ilçede organize sanayinin kurulamaması bir başka sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Çağlayancerit ilçesinde konut sıkıntısı nedeniyle devlet memurları Pazarcık'ta ikamet etmekte ve ilçe olmanın getirilerinden yeterince yararlanılamamaktadır.

Pazarcık ilçesinde sanayinin gelişiminin hız kazanmasıyla organize sanayi bölgesinin kurulumu hem ilçe hem il hem de bölge için önemli bir gelişim sağlayacaktır. Sanayinin yanı sıra son yıllarda meyvecilik alanında gelişen Çağlayancerit ilçesinde birincil tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin desteklenmesi bölge gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Çağlayancerit ilçesinde doğa ve kırsal turizm faaliyetlerinin desteklenmesi bölge turizmine katkı sağlayacaktır.

7.2.7. Kahramanmaraş İl Merkezi, Göksun, Türkoğlu Alt Bölgesi

Kahramanmaraş İl Merkezi, Göksun ve Türkoğlu ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi toplam nüfusunun % 22'sine sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölgesi ortalamalarına paralellik göstermektedir. TR63 Bölgesi tarım alanlarının % 17'sine sahip alt bölgede üzüm, buğday ve kuru soğan en çok üretimi yapılan tarımsal ürünler arasındadır. Alt bölge için bir diğer önemli sektör turizmdir. Kahramanmaraş il merkezi kültür, inanç, gastronomi turizmi varlıkları ve yeni keşfedilen Germanicia Antik Kenti ile özellikle yerli turistler için önemli bir turizm destinasyonuna sahiptir. Tarım ve turizmin ekonomik katkısının önemli olduğu alt bölgenin hâkim sektörleri ise tekstil ve gıda sanayiidir.

Harita 26. Kahramanmaraş İl Merkezi-Göksun-Türkoğlu Alt Bölge Haritası

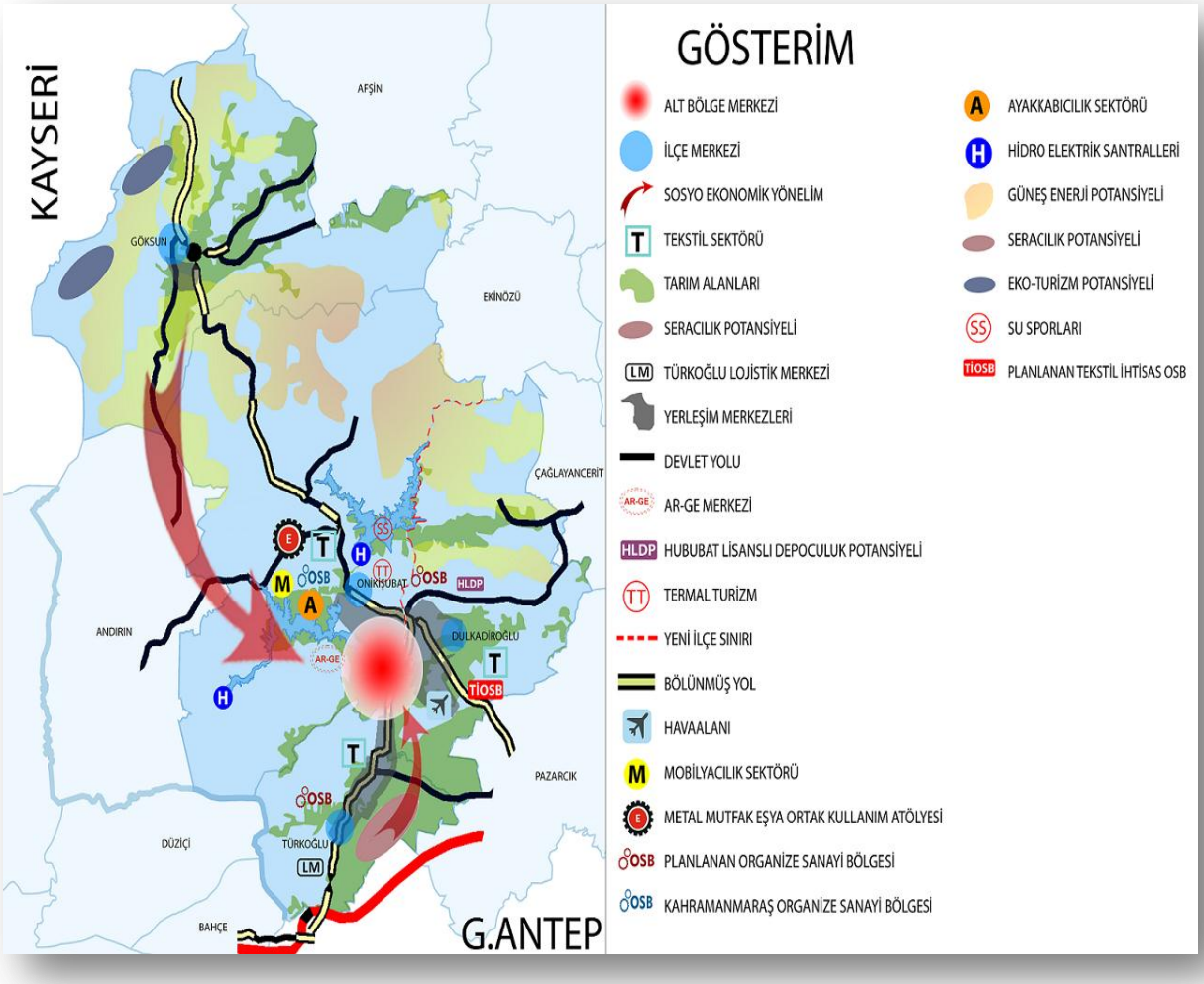

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

Alt Bölgede bulunan Sanayi Siciline Kayıtlı Firmaların büyük bir bölümü Kahramanmaraş il merkezinde olup, bu firmalar ilin ihracat ve istihdam rakamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Kahramanmaraş ilinden İSO 500 Listesine giren firmaların tamamı Kahramanmaraş il merkezinde ve tekstil sektöründe yer almaktadır. Kahramanmaraş il merkezinde bulunan Organize Sanayi Bölgesi faaliyet gösterirken, yine il merkezinde Tekstil İhtisas OSB ve Türkoğlu ilçesinde OSB kurulması çalışmaları devam etmektedir.

DOĞAKA Bölge Planında Ana Gelişim Aksında ve Temel Bileşenler Analizinde ilk sıralarda yer alan Kahramanmaraş il merkezi, sosyal imkânları, ekonomisi gibi özellikleri ile baskın bir şekilde alt bölgenin merkezi haline gelmektedir. Alt bölgenin merkezi, ekonomik ve sosyal sektörlerde yalnızca Göksun ve Türkoğlu ilçeleri için değil tüm ilçeler için önemli bir çekim merkezi olan Kahramanmaraş il merkezidir. Türkoğlu ilçesi ile Kahramanmaraş il merkezi arasında kurulacak olan Organize Sanayi Bölgesi, Türkiye'nin en büyük tekstil firmaları ve gıda sanayisi düşünüldüğünde, hâlihazırda yoğun sanayisi bulunan bölgeyi ekonomik ve işgücü açısından daha da önemli bir cazibe merkezi haline getirecektir. Göksun ilçesi ise yoğun sanayi bölgesinde yer alan Kahramanmaraş İl Merkezi ve Türkoğlu'na göre önemli farklılıklar barındırmaktadır. İlçenin gelişmiş bir sanayisi bulunmamakta, il merkezine uzak mesafede yer almakta ve Küçük Sanayi Sitesinin bulunmasına rağmen ekonomisi genel itibariyle birincil tarıma dayanmaktadır. Türkoğlu, yakın konumunun da etkisiyle ihtiyaçlarını sosyal ve ekonomik sektörlerde gelişmiş olan Kahramanmaraş il merkezinden karşılamaktadır. Göksun ilçesi ise yeterli ekonomik gelişmeyi sağlayamadığından ve kendi başına alt bölge oluşturabilecek kapasitede olamamasına rağmen konumunun il merkezine uzak olmasının da etkisiyle il merkeziyle yeterli etkileşim içinde de değildir. Ancak bazı ekonomik ve sosyal sektörlerde Kahramanmaraş il merkezini tercih etmektedir.

Kahramanmaraş il merkezi Yukarı Mezopotamya İnanç ve Gastronomi Turizmi Koridoru içerisinde yer almakta ve bu bakımdan turizm sektöründe, önemli doğal kaynakları ile yenilenebilir enerji sektöründe, artan yatırımlar ile metal mutfak eşyası sektöründe önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyellerin değerlendirilmesi amacıyla turizm altyapısına yönelik yatırımlar, doğal kaynakların değerlendirilmesine yönelik tanıtım, pazarlama ve teşvik destekleri ve metal mutfak eşya sektöründe yeni teknolojiye sahip, inovatif üretimin geliştirilmesine yönelik ortak kullanım atölyelerinin kurulması, sektörün pazar payının geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Kahramanmaraş sanayisinin büyüme aksında yer alan Türkoğlu ilçesi; uygun ulaşım imkânları, elverişli alanları ile sanayi yatırımlarını çekmektedir. Bununla birlikte Türkoğlu'nda kurulması planlanan Lojistik Merkez ve Organize Sanayi Bölgesi de Kahramanmaraş il merkezi ile Türkoğlu ilçelerini sınırları içine alan yoğun sanayi bölgesinin gelişimine katkı sağlayacak ve şu an Temel Bileşenler Analizine göre Göksun ilçesinin gerisinde olan Türkoğlu ilçesinin sosyoekonomik olarak ön sıralara yükselmesi fırsatını doğuracaktır. Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanan Göksun ilçesinde ise birincil tarım desteklerinin sağlanması ve işbirliği organizasyonlarının desteklenmesi bunun yanı sıra turizm sektöründe eko-turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ekonomik çeşitliliğin artırılması adına önem taşımaktadır.

7.2.8. Elbistan, Afşin, Ekinözü, Nurhak Alt Bölgesi

Elbistan, Afşin, Ekinözü ve Nurhak ilçelerinden oluşan ve TR63 Bölgesi nüfusunun % 8,2'sine sahip bu alt bölgenin nüfus yoğunluğu TR63 Bölgesi ortalamasının oldukça altındadır. TR63 Bölgesinde en fazla tarım alanına sahip alt bölgenin ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bölgede yer alan Afşin-Elbistan Termik Santrali Türkiye'nin en büyük termik santralidir. Elbistan'da Ticaret ve Sanayi Odası ile Hayvan Borsası bulunmaktadır. Afşin ilçesinde önemli bir turizm destinasyonu olan Eshab-ı Kehf Külliyesi ve Ekinözü ilçesinde sağlık turizmine yönelik içmeler bulunmaktadır.

Elbistan ilçesi nüfus, SGK'ya kayıtlı çalışan işçi sayısı, TSO'lara kayıtlı en fazla üyeye sahip olması, sağlık, eğitim, konaklama gibi altyapı olanakları en gelişmiş ilçedir. Afşin, Ekinözü ve Nurhak ilçeleri ticaret, günlük alışveriş, bankacılık, ikamet, eğitim, sağlık, sosyal faaliyetler ve kamu hizmetlerinin

karşılanması açısından Elbistan ilçesini tercih etmektedir. Elbistan ilçesi K-Ortalama Kümeleme Analizinde Afşin ile aynı grupta yer almasına rağmen, İlçelerin Sosyal ve Ekonomik İlişkilerinin Fonksiyonel Analizine göre daha merkezi konumda ve çevre ilçelerle daha fazla etkileşim içindedir. Bunun yanı sıra Temel Bileşenler Analizine göre sosyoekonomik açıdan daha gelişmiş olması sebebiyle Alt Bölgenin merkezi olarak öne çıkmaktadır. Elbistan sanayisi, toplam nüfusu, sağlık altyapısı gibi göstergelerle TR63 Bölgesi Ana Gelişim Aksının önemli bir merkezi olmasının yanı sıra, Ekinözü ve Nurhak gibi az gelişmiş merkezler için de önemli bir çekim merkezidir.

Harita 27. Elbistan, Afşin, Ekinözü, Nurhak Alt Bölge Haritası

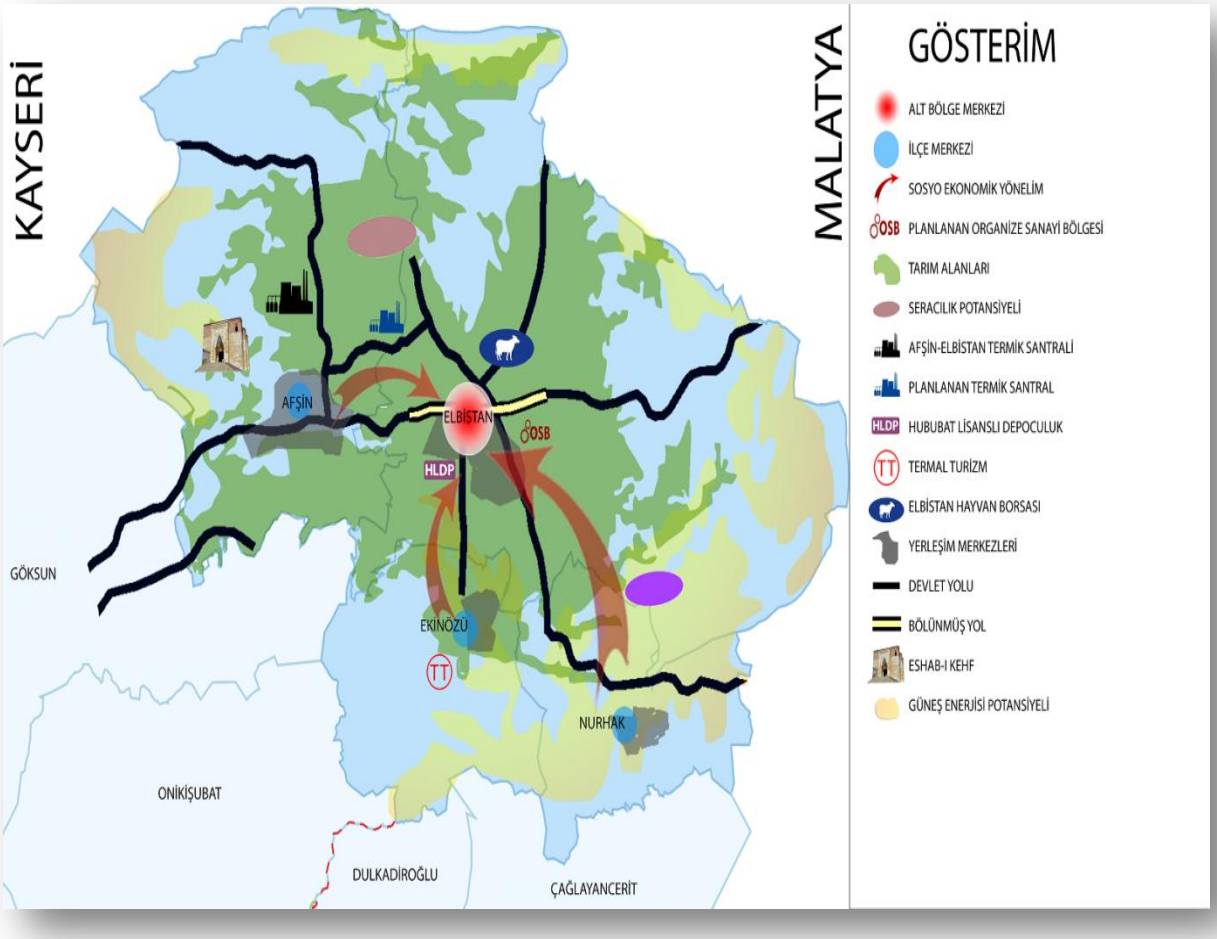

Kaynak: DOĞAKA tarafından hazırlanmıştır.

TR63 Bölgesinde en fazla tarım alanına sahip alt bölgede en fazla şekerpancarı, buğday ve arpa üretilmektedir. Bölgenin hakim sektörü tarım ve tarıma dayalı sanayi olmakla birlikte, termik santralin varlığı sanayi sektörünü de önemli bir sektör haline getirmektedir. Elbistan ilçesinde Organize Sanayi Bölgesi kurulumu planlanan alt bölgede Elbistan Küçük Sanayi Sitesinde (KSS) 499 ve Afşin KSS'de 100 işletme bulunmaktadır. Ayrıca Elbistan Hayvan Borsasının varlığı da hayvancılık alanında geliştiğinin göstergesidir. Ancak mevcut Hayvan Borsasının geliştirilmesi ve modernizasyon çalışmalarıyla teknik altyapının sağlanması gereklidir.

Afşin-Elbistan arasında yer alan bölgede bulunan rezervler önemli bir enerji üretimi potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi potansiyeli de bulunmaktadır.

Bölgeye yapılacak enerji yatırımları ekonominin gelişimine katkı sağlayacak ve önemli bir işgücü imkanı sağlayacaktır. Hakim sektör olan tarımın geliştirilmesi amacıyla Ekinözü ve Nurhak ilçelerinde birincil tarım desteğinin sağlanması, Elbistan ve Afşin ilçelerinde tarıma dayalı sanayiye yönelik yatırımların desteklenmesi önem taşımaktadır. Afşin-Elbistan Termik Santrali ve ileride kurulabilecek potansiyel santraller bölge için önemli iki fırsatı öne çıkarmaktadır: Birincisi kurulabilecek organize sera bölgelerinin ısınma ihtiyacının karşılama olanağı, ikinci ise santralin atıklarının kullanılarak ürün üretimi. Söz konusu iki potansiyele yönelik fizibilite çalışmalarının yapılması bölgenin ekonomik çeşitlilik alternatiflerinin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca Afşin ve Ekinözü ilçeleri inanç ve sağlık turizmi için bölgenin önemli merkezleridir. Afşin ilçesinde yer alan Eshab-ı Kehf Külliyesinin tanıtımı ve konaklama altyapısının geliştirilmesi ve Ekinözü ilçesinde yer alan Ekinözü İçmelerine yönelik altyapı olanaklarının geliştirilmesi bölge turizmine katkı sağlayacaktır.

8. TR63 BÖLGESİ GZFT ANALİZLERİ

8.1. Tarım Sektörü

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Bölgenin Türkiye'nin en önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olması
2. Sulanabilir tarım arazilerinin toplam tarım arazisi içindeki oranının fazla olması
3. Avantajlı iklim özellikleri
4. Kara, demir, hava ve denizyolu ağlarının varlığı
5. Zengin tıbbi ve aromatik bitki varlığı, tarımsal ürün çeşitliliği
6. Coğrafi işaret almış yerel ürünlerin varlığı
7. Ortadoğu'ya yakınlık ve tarıma dayalı ihracatta lojistik avantajların varlığı
8. Bölgenin yaş meyve-sebze dış ticaretinde Türkiye ölçeğinde önemli rol oynaması
9. Üniversitelerde tarım ile ilgili AR-GE çalışmalarının yapılıyor olması
10. Tarımsal üretimde ortalama verimliliğin Türkiye ortalamasının üzerinde olması

ZAYIF YÖNLER

1. Modern hayvancılığın yapılmadığı Bölgede büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının az olması
2. Hayvancılık sektöründeki girdi maliyetlerinin sektörü olumsuz etkilemesi
3. Tarımsal faaliyetlerde geleneksel yöntemlerin kullanılması
4. Tarımda teknoloji kullanımının küçük çaplı üreticiler için büyük maliyetler oluşturması
5. Tarım parsellerinin küçük olması sebebiyle ürün standardizasyonunun düşük olması
6. Tarımsal eğitim eksikliği
7. Soğuk hava depolarının yetersizliği
8. Tarım sektöründe büyük yatırım yapacak girişimci yetersizliği
9. Üreticilerin örgütlenme bilincinin düşük olması
10. Fuar gibi tanıtım organizasyonlarına ilginin düşük olması
11. Ürün havzalarının/ürünlerde ihtisaslaşmış bölgelerin olmaması
12. Tarımsal pazarlama sorunu
13. Tarımsal kredi kullanımının düşük olması
14. Teşvik belgeli yatırım sayısının az olması
15. Verimli tarım ürünü elde etmeyi sağlayacak fiziki altyapı olanaklarının düşük olması
16. Tarıma dayalı sanayinin yetersizliği
17. Katma değeri yüksek ürünlere yönelim isteğinin yetersiz olması

FIRSATLAR

1. Reyhanlı Barajı ile Amik Ovası'nın ve Orta Ceyhan-Menzelet Projesi ile ilgili bölgedeki tarım arazilerinin sulamaya açılacak olması
2. Kültür balıkçılığı için uygun alanların olması
3. Tarıma Dayalı İhtisas OSB'lerin kurulacak olması (Altınözü Zeytincilik İhtisas OSB, Altınözü Enek Hayvancılık OSB, Osmaniye Hayvancılık İhtisas OSB, Osmaniye Zeytincilik İhtisas OSB)
4. Tarımsal üretimde modern tarım tekniklerinin kullanımına ve yenilikçi üretim süreçlerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve uygulama programlarının düzenlenecek olması
5. Hatay ve Osmaniye illerinde Hayvancılık Organize Sanayi Bölgesi için planlama çalışmalarının olması
6. Bölgede lisanslı depoculuk için fizibilite çalışmalarının başlatılmış olması
7. Arazi toplulaştırması ve üretim havzaları konusunda mevzuat düzenlemeleri ile birlikte ürün verimliliği ve standardizasyonunun artacak olması

8. Seracılık için elverişli tarım alanlarının olması ve organize sera bölgelerinin planlanması
9. Seracılık için jeotermal kaynakların kullanılma potansiyeli
10. Yeni kurulacak termik santrallerden çıkan sıcak suların seracılıkta kullanılabilme durumu
11. Hatay ve Kahramanmaraş illlerinin Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kapsamında olması
12. Ortadoğu'da yaşanan siyasi belirsizliğin son bulması ile Bölgenin tarımsal ürün ihracatının artıracak olması
13. Tarımsal üretimde ve pazarlamada standartların geliştirilmesine yönelik üretici örgütlülük bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve uygulama programlarının düzenlenecek olması
14. Kahramanmaraş ili, Elbistan ilçesinde hayvan borsasının geliştirilmesine yönelik altyapı varlığı
15. Ekolojik yayla turizmi ve eko-köy projelerinin uygulanması için potansiyelin olması
16. SODES/KÖYDES gibi programlarla kırsal yerleşim bölgelerinin altyapı ve üstyapı imkanlarının geliştirilmesi
17. Diğer sektörlere göre ilk yatırım maliyetlerinin düşük olması

TEHDİTLER

1. Ortadoğu'da yaşanan siyasi belirsizliğin artarak Bölgenin tarımsal ürün ihracatının düşmesi
2. Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı
3. Yüksek girdi fiyatları (Mazot, gübre, yem vb.)
4. Tarımsal üretimin geleneksel yöntemlerle sürdürülmesi ve yenilikçiliğe kapalı üretim anlayışı
5. Üreticilerin alternatif ürün yetiştiriciliğine sıcak bakmaması
6. Tarım arazilerinin parçalanmaya devam etmesi
7. Tarıma dayalı sanayinin gelişmemesi
8. Katma değeri yüksek ürün üretiminin istenilen seviyelere çıkartılamaması
9. Asi Havzasının taban suyu seviyesinin düşmesi
10. Özellikle genç nüfusun tarımsal istihdam sürecinden ayrılmasına bağlı işgücü eksikliği
11. Dolu, yüksek sıcaklık, sel gibi doğal afetler
12. Enerji ve sanayi tesislerinin doğal su kaynaklarını ve çevreyi kirletmesi

8.2. Turizm Sektörü

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Türkiye ve Dünyada önemi gittikçe artan kültür, inanç ve termal turizme yönelik zengin kaynakların olması
2. Zengin doğal, tarihi, kültürel ve inanç turizm varlıkları
3. Çok modlu erişim analizlerinde TR63 Bölgesinin, Türkiye'nin erişilebilirliği yüksek Düzey 2 bölgeleri arasında yer alması
4. Özellikle Hatay ilinde çok kültürlü yapı içinde insanların uyum içinde yaşıyor olması
5. Uzun sahil şeridi
6. Termal kaynaklara ve tesislere sahip olunması
7. Zengin mutfak kültürü
8. Bölgede havayolu erişilebilirliğinin olması
9. Bölge illerinin turizm stratejisi ve eylem planlarının olması
10. Bölgenin iklim açısından 4 mevsim turizme elverişli olması
11. Özellikle Hatay ilinin zengin mutfak kültürünün bulunması ve ilin bu kimliğinin yurtiçinde bilinirliğinin olması

ZAYIF YÖNLER

1. İl merkezlerinde kent ve turizm altyapı sorunları, düzensiz kentleşme ve turizme yönelik mimari yaklaşım eksikliği
2. İlçelerde turizm tesis altyapısının zayıf olması veya olmaması
3. Mevcut tesislerin standartlarının düşük olması
4. Turizm danışma bürolarının fiziki ve donanımsal yetersizlikleri, turizm varlıklarına ilişkin tanıtım materyallerinin eksikliği
5. Turizmde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının az olması
6. Toplam ziyaretçi sayısı içinde yabancı ziyaretçi sayısının az olması
7. Tesislerin düşük doluluk oranları ve konaklama sürelerinin az olması
8. Deniz yolu ile yolcu taşımacılığının yapılmaması, altyapı eksiklikleri
9. Festival, fuar ve kongre gibi Bölge turizmine katkı sağlayabilecek etkinliklerin yetersizliği
10. Bölge sanayisinin çevre uyumu gözetilmeksizin gelişmiş olması ve ilgili tesislerin ortaya çıkarmış olduğu görüntü, çevre ve deniz kirliliği
11. Turizme yönelik girişimlerin Bölgede istenilen yoğunlukta gerçekleşmemesi
12. Şehirlerdeki görüntü kirliliği
13. Turizm endüstrisinin geliştirilmesine yönelik nitelikli insan gücü yetiştiren eğitim kurumlarının yetersizliği

FIRSATLAR

1. Gelişmekte olan ülke vatandaşlarının artan turizm ziyaretleri ve harcamaları
2. Ortadoğu'ya yakın konum ve akrabalık bağları
3. Ortadoğu'da meydana gelen siyasi belirsizliklerin son bulması ile turizm hacminin artıracak olması
4. Türkiye'de havayolunu kullanan yolcu sayısının yıldan yıla artması ile iç turizm hacmini olumlu yönde etkilemesi
5. Hatay ili, Samandağ ilçesinin 2014-2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi taslak metninde Turizm Kenti olarak, 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde ise Kurvaziyer Turizmi Bölgesi olarak yer alması
6. Turizm sektörüne yönelik destek çeşitliliği

7. Bölgede inşası sürmekte olan 4 ve 5 yıldızlı otel yatırımlarının bulunması
8. Komşu Düzey 2 Bölgeleri ile birlikte inanç ve gastronomi turizmi koridoru oluşturma çalışmaları
9. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, büyük yatırımlar gerektirmeden, kolaylıkla turizm sektörü için kullanılabilecek olması
10. Bölgede koruma altına alınmış turizm merkezlerinin ve milli parkın bulunması
11. Turizm için deniz yolunun kullanılabilme ve Deniz ve Yat Turizmi potansiyeli
12. Bölge içinde yer alan barajların ve göllerin su sporları için kullanılabilme potansiyeli
13. Arsuz, Samandağ ve Yayladağı kıyıları dalış turizmi için elverişli olması
14. Kahramanmaraş ilinde kış turizmi potansiyelinin olması
15. Bölgede turizm için değerlendirilebilecek termal kaynakların varlığı, Termal ve Geriatri Turizm potansiyeli
16. Hatay ilinin Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planında inanç ve gurme turizm aksında yer alan illerden biri olması
17. Bölgede doğa ve kırsal turizm faaliyetlerinin desteklenecek olması

TEHDİTLER

1. Ortadoğu'da yaşanan siyasi belirsizliklerin devam etmesi ve artması
2. Suriye krizinden sonra meydana gelen Hatay ilinin güvenlik sorunu olduğu imajı
3. Bölgede yer alan doğal, tarihi, kültürel ve inanç turizm varlıklarının altyapı ve üstyapı sorunlarının giderilememesi
4. Erzin-İskenderun kıyı şeridinde ağır sanayi yatırımlarının deniz turizmine zarar vermesi
5. Hızlı ve plansız kentleşmenin turizm potansiyelini olumsuz etkilemesi
6. Mevcut turizm tesislerinin altyapı sorunlarının giderilememesi
7. Bölgenin turizm teşviklerinden yeterli payı alamaması

8.3. Sanayi Sektörü

GÜÇLÜ YÖNLER

1. TR63 Bölgesinden İSO 500 listesine giren firma sayısının yıldan yıla artış göstermesi
2. Kişi başına Sanayi elektrik tüketiminin Türkiye ortalamalarının üzerinde olması
3. Bölgedeki OSB sayısının ve alanının Türkiye içindeki payının artıyor olması
4. Erişilebilirlik analizlerinde ulaşım olanakları bakımından TR63 Bölgesinin, Türkiye'nin önde Düzey 2 bölgeleri arasında yer alması
5. Türkiye'de en fazla Demir-Çelik üretiminin yapıldığı bölge olması
6. Bölgede yer alan demir-çelik sektörü kuruluşlarının uluslararası piyasalara entegrasyonun gelişmiş olması
7. Bölgede demir-çelik yan sanayinin gelişmiş olması
8. Otomotiv Filtre, Metal Mutfak Eşya, Gıda (Dondurma), Tekstil sektörlerinin uluslararası piyasalara entegrasyon konusunda gelişmiş olması
9. Özelleştirme sonrasında İskenderun Limanında yatırımların hızlanması
10. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde Üniversite-Sanayi-Kamu İşbirliği Geliştirme Merkezi'nin ve Mustafa Kemal Üniversitesi'nde Üniversite-Sanayi İşbirliği Geliştirme Merkezi'nin olması
11. Ulusal ve bölgesel destek mekanizmalarının varlığı (Yeni teşvik sistemi, istihdam teşviki, DOĞAKA ve KOSGEB gibi kuruluşların sağladığı destekler v.b.)
12. İskenderun ve Dörtyol Bölgesinde özel sektöre ait birçok limanın bulunması
13. Yoğun sanayi bölgelerinde demiryolu altyapısının olması
14. Demir-Çelik, mobilyacılık, metal mutfak eşya, ayakkabıcılık, gıda sanayi, tekstil sektörlerinde bilgi birikimi ve üretim kapasitesinin yüksek olması
15. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde TR63 Bölgesinin ana gelişme koridorunda yer alması

ZAYIF YÖNLER

1. Yeni sanayi yatırımlarına yönelik arsa üretiminde güçlüklerle karşılaşılması (yer seçimi, kamulaştırma, kurum görüşleri…)
2. Bölge genelinde patent, faydalı model gibi katma değer sağlayacak ürünlerin az ve AR-GE ve yenilikçiliğin bölge genelinde zayıf olması
3. Bölgede faaliyet gösteren sektörlerin çoğunda orta ve düşük düzey teknoloji kullanımı, altyapı yetersizlikleri
4. Mevcut sanayi yapısının çevresel duyarlılığı ön planda tutmamasıyla birlikte çevre ve yaşam kalitesinin düşmesi
5. Bölgedeki rekabetçi sektörlerin yeterli sayıda nitelikli işgücüne sahip olmaması
6. Bölgede sanayi kuruluşlarının çoğunlukla aile şirketleri olması
7. İşletmelerde ulusal ve uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesine yönelik ortak iş yapma kültürünün zayıf olması
8. Kayıt dışı istihdam ve üretimin yaygın olması, denetimlerin yetersizliği.
9. Bazı sektörlerin şehrin içinde, dağınık atölyelerde faaliyet göstermesi nedeniyle büyüme imkânı bulamaması
10. Mevcut sektörlerde katma değer yüksek ürün çeşitliliğinin olmaması
11. Üniversite sanayi işbirliğinin yetersiz olması
12. Mesleki eğitim ile sanayi koordinasyonunun yeterli düzeyde olmaması
13. Altyapı eksikliğinden dolayı yaşanan elektrik kesintilerinin alt sektörleri olumsuz yönde etkiliyor olması
14. Bölgede üretilen sanayi ürünlerinin markalaşamaması ve fason üretim yoluna başvurulması

FIRSATLAR

1. Kahramanmaraş ilinde Metal Mutfak Eşya, Hatay ilinde ise Mobilyacılık sektöründe kümelenme çalışmalarının başlamış olması
2. Ayakkabıcılık, demir-çelik ve tekstil sektörlerinde yüksek kümelenme potansiyelinin olması ve bu alanlara yönelik küme analiz çalışmalarının planlanıyor olması
3. Bölgede ihtisas OSB'lerin yapılması için ön çalışmaların gerçekleştiriliyor olması
4. Hatay ilinde Mobilyacılık ve Ayakkabıcılık İhtisas KSS'lerin kurulacak olması
5. OSB'lerde sanayi yatırımı için yer talebinin fazla olması
6. Afşin Elbistan Bölgesine yönelik uluslararası yatırım ilgisinin olması
7. Planlama ve yapım aşamasında olan projelerin yapımından bölgedeki işletmelerinde yüklenici olarak yararlanabilmesi
8. Hatay ilinin Türkiye'nin önde gelen Lojistik filolarına sahip olması
9. Teknopark gibi katma değer yaratacak yatırımların gerçekleşiyor olması
10. Bölgede var olan demir-çelik sektörünün, beyaz eşya ve otomotiv sanayi için altlık sağlıyor olması
11. Bölgenin endüstriyel simbiyoz uygulamalarına müsait olması, komşu Düzey 2 Bölgeleri ile simbiyotik ilişki tespit edilen alanlarda işbirliği yapılacak olması
12. Ortadoğu'da ki siyasi belirsizliklerin son bulması ile iş hacminin artacak olması
13. Üniversiteler bünyesinde bölgesel sanayi kuruluşlarının ihtiyaçları doğrultusunda tematik araştırma merkezlerinin kurulması ve etkin kullanımı desteklenecek olması
14. 2014-2023 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi taslak metninde Hatay ilinin Endüstriyel Büyüme Odağı; Kahramanmaraş ve Osmaniye ikincil sanayi kentleri olarak gösterilmesi
15. Marka, patent, faydalı model gibi yenilikçiliğe yönelik faaliyetlerin desteklenecek olması
16. Firmaların teknoloji yeteneğini üst düzeye çıkaracak ar-ge ve katma değer artırıcı modernizasyon yatırımlarına destek olması
17. Firmaların özgün ürün ve üretim modeli tasarımları öncelikli olarak teşvik edilecek olması
18. Bölgedeki sanayi kuruluşlarının ihracat kapasitesini ve ürün-pazar çeşitliliğini artırmayı amaçlayan Hedef Ülke Hedef Sektör Programı'nın uygulanacak olması
19. OSB'ler ve sanayi yoğunluklu bölgelerin lojistik bağlantılarının iyileştirilecek olması
20. Yatırım Destek Ofislerinin daha etkin tedbirler ile yatırımcılara destek olması

TEHDİTLER

1. Ortadoğu'da yaşanan siyasi belirsizlikler
2. Çevresel duyarlılığın yükselmesiyle birlikte mevcut sanayi yapısının çevreyi tehdit etmesi
3. Küresel ekonomik krizin devam etmesi
4. Yatırımlarda bürokratik sürecin karmaşık yapısı
5. Enerji iletim hatlarındaki altyapı eksikliği
6. Kayıt dışı istihdam ve üretimin devam etmesi
7. Bölgede marka, patent ve faydalı model gibi yenilikçiliğe yönelik faaliyetlerin istenilen seviyeye erişmemesi, AR-GE ve yenilikçiliğe kapalı bir anlayışın olması
8. Alt sektörlerde ortak iş yapma kültürünün istenilen gelişimi sağlayamaması
9. Bölgede ağırlığı bulunan demir-çelik sektörünün üretim için ithalata bağımlı olması

8.4. Enerji Sektörü

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Afşin-Elbistan bölgesindeki zengin linyit yatakları ve bu linyit yatakları üzerinde kurulu olan Türkiye'nin linyit ile çalışan en büyük termik santraline sahip olunması
2. Yapılan yatırımlar neticesinde bölgede elde edilen Termik Santral enerji gücünün Türkiye'deki ağırlığının daha da artıyor olması
3. Bölgede bulunan hidroelektrik santrallerinin kapasitelerinin büyüklüğü
4. Türkiye'nin en büyük 5 Rüzgar Enerji Santralinden biri olan Bahçe RES'in bölgede bulunması
5. Mevcut Durum itibariyle Rüzgar Enerjisinden elde edilen enerji miktarında Hatay ve Osmaniye illerinin Türkiye'nin ilk 5 şehri arasında bulunması
6. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde Enerji Araştırma Geliştirme Merkezi'nin kurulmuş olması
7. Hatay'da yeni termik santral yatırımlarının yapılıyor olması
8. Bölgede hidroelektrik santrallerine yönelik yatırımların devam etmesi
9. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde TR63 Bölgesinin ana gelişme koridorunda yer alması

ZAYIF YÖNLER

1. Türkiye'de teknolojik altyapının henüz yeterli seviyede olmaması sebebiyle Bölgenin Güneş enerjisi potansiyelinin henüz ekonomiye kazandırılamaması
2. TR63 Bölgesi elektrik iletim ve dağıtım hatlarının modernizasyonuna ihtiyaç duyması, altyapı yetersizliği nedeniyle bölgede sık sık elektrik kesintilerinin yaşanması
3. Bölgede var olan jeotermal kaynaklarının enerji üretimine elverişsiz olması
4. İşletmelerin enerjinin verimli kullanımına yönelik üretim olanaklarıyla ilgili bilgi eksikliği
5. Yatırımcıyı enerji yatırımları konusunda bilgilendirecek doküman eksikliği

FIRSATLAR

1. Afşin Elbistan Bölgesi'nde enerji kaynaklarına uluslararası yatırımcıların ilgi göstermesi
2. Bölgenin termik santrallerinden üretilen enerji miktarının Türkiye içindeki payının artacak olması
3. TR63 Bölgesindeki rüzgâr enerjisi potansiyelinin, mevcut kullanılan kapasitenin çok üstünde olması
4. Bölgede yıllık güneşlenme süresinin Türkiye ortalamasından yüksek olması itibariyle enerji üretimine uygun güneş enerjisi potansiyelinin olması
5. TR63 Bölgesinin Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesine yakın olması
6. TR63 Bölgesinin büyük bir kısmının Kayagazı potansiyeline sahip olan alanlar arasında gösterilmesi
7. Hatay İl Çevre Düzeni Planında, Erzin ilçesinde Enerji Üretim ve Depolama alanlarına yönelik yatırımlara yer verilmiş olması
8. Bölgede ulusal ve uluslararası ham petrol boru hatlarının olması
9. Var olan jeotermal kaynakların seracılık uygulamalarında kullanılabilme potansiyeli
10. Termik santrallerde ortaya çıkan sıcak suyun seracılık uygulamalarında kullanılabilme potansiyeli
11. OSB ve KOBİ'lerin yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak ihtiyaç duydukları enerjiyi kendilerinin üretebilmesine yönelik destek programlarının olması
12. Enerji üretime yönelik olarak bölgedeki mevcut ve yapımı devam eden atık su ve katı atık depolama tesislerindeki biyokütle ve gaz potansiyelinin olması
13. TR63 Bölgesi'nde enerji üretimine yönelik yeni yatırımlarının hayata geçirilebilmesi için yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla yasal düzenlemelerin yapılıyor olması

14. Yenilenebilir enerji kaynaklarının üretime kazandırılabilmesine yönelik araştırma, analiz ve fizibilite çalışmalarının yapılacak olması ve bu alana yönelik nitelikli işgücünün yetiştirilecek olması

TEHDİTLER

1. Termik santraller ile ilgili kamuoyundaki önyargı
2. Güneş enerjisi ile ilgili yatırımların kanuni düzenlemelerin gecikmesi nedeniyle başlayamaması
3. Yatırım maliyetlerinin yüksek olması
4. İşletmelerin bilgi eksikliğinden dolayı yeni enerji yatırımlarına ilgi göstermemesi
5. Uluslararası konjonktürün yatırım ortamını tehdit etmesi

8.5. Lojistik Sektörü

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Bölgenin jeostratejik konumu
2. Bölgenin Kara, Deniz, Hava ve Demiryolu olmak üzere tüm ulaşım modlarında yüksek erişim imkanlarına sahip olması
3. Bölgenin Akdeniz'e çıkış noktası olan İskenderun Limak Limanı olmak üzere, İskenderun ve Dörtyol Bölgesinde özel sektöre ait birçok limanının bulunması
4. Hatay ilinin Türkiye'nin en büyük kara taşımacılığı filolarından birine sahip olması
5. Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapısına sahip olunması
6. İskenderun Limanından Ro-Ro taşımacılığına başlanmış olması
7. Limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları ile çok modlu taşımacılık sisteminin geliştirilmesine uygun olması
8. Nitelikli eleman yetiştirmeye yönelik Mustafa Kemal Üniversitesi bünyesinde Lojistik bölümünün varlığı
9. Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesinin TCDD tarafından Lojistik Merkezi Olarak Kabul edilmiş olması
10. İskenderun limanın özelleştirilmesiyle birlikte yeni yatırımların yapılmaya başlanması
11. İskenderun Lojistik Köyü ile Antakya ve Osmaniye Lojistik Destek Merkezleri Master planlarının yapılmış olması
12. Bölgenin demir çelik üretimindeki kapasitesinin taşımacılık sektörüne büyük bir potansiyel yaratması
13. OSB'lerin varlığı ve doluluk oranlarının yüksek olması
14. Bölgedeki yüksek tarımsal üretim kapasitesinin gerek bölge, gerek ülke, gerek dünya pazarına ulaştırılmasının önemli taşımacılık ve depolama kapasitesi yaratması

ZAYIF YÖNLER

1. Mevcut demiryolu ağının iyileştirmeye muhtaç olması ve bölge için yetersiz kalması
2. Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapılarının fiziki ve teknolojik altyapılarının yetersiz olması
3. İskenderun Limak Limanı'nın şehir trafiği içinde kalıyor olması
4. Havaalanlarının lojistik hizmet için yeterli altyapıya sahip olmaması
5. Bazı OSB'lerin demiryolu ile bağlantılarının olmaması
6. Deniz taşımacılığı tesis altyapısının yeterli seviyede olmaması
7. Bölge içerisinde bazı ilçelerde karayolu standartlarının düşük olması

FIRSATLAR

1. Hassa-Dörtyol Tünel Projesi'nin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından onaylanmış olması
2. TCDD tarafından hazırlanan Lojistik Köyler Projesi'nde Türkoğlu ilçesinin Lojistik Merkez olarak yer alıyor olması
3. Karayolu altyapısı iyileştirme çalışmaları
4. Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri ve Irak'ın kuzeyi için Akdeniz'e en kolay erişimin İskenderun Limanı üzerinden sağlanıyor olması
5. GAP bölgesi gibi önemli ticaret hacmine sahip bir bölgenin Dörtyol-Hassa projesi ile TR63 Bölgesi liman ve depoculuk hizmetlerini kullanabilme potansiyeli
6. Başta Afşin-Elbistan olmak üzere enerji yatırımlarının, kurulu sanayi yapısının lojistik sektörü açısından fırsatlar ve yatırım ortamı oluşturması

7. Türkiye'nin kuzey-güney (Samsun-Mersin/İskenderun) ulaşım koridoru boyunca metropolleri ve turizm odaklarını birbirine bağlayan yüksek standartlı demiryolu hatlarıyla birbirine bütünleşmiş yatırımlarının yapılacak olması
8. Hızlı Tren projesinin ilerleyen yıllarda bölgenin içinden geçecek olması
9. Ortadoğu 'da meydana gelen siyasi belirsizliklerin son bulması ile iş hacmini artıracak olması
10. 2013 Yılı Yatırım Programı'nda TR63 Bölgesi'nde bölünmüş yol çalışmasının yatırımlarının devam etmesi
11. TR63 Bölgesi'nde enerji lojistiği sektörünün geliştirilmesi amacıyla yatırımcılara yönelik analiz ve bilgilendirme çalışmalarının yapılacak olması
12. Bölgedeki demiryolu hatlarının modernizasyon çalışmalarının devam etmesi

TEHDİTLER

1. Başta Suriye olmak üzere, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan iç karışıklıkların artarak Bölgenin taşımacılık sektörü kapasitesini zayıflatması
2. Düzey 2 bölgelerinin kendi lojistik planlarını, komşu Düzey 2 Bölgelerini göz ardı ederek bütünleşik ve stratejik olmayacak şekilde hazırlaması
3. Lojistik sektörünün şehir içi trafiği olumsuz yönde etkilemesi
4. Yayladağı ve Cilvegözü sınır kapılarının fiziki ve teknolojik altyapılarındaki yetersizliklerin devam etmesi
5. Deniz taşımacılığı tesis altyapısının yeterli seviyeye ulaşmaması

8.6. Kentsel Altyapı

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Bölge illerinin tamamında Çevre Düzeni Planlarının yapılmış olması
2. Bölge illerinde doğalgaz kullanımına geçilmiş ve yaygınlaşıyor olması

ZAYIF YÖNLER

1. Kentsel altyapı tesislerinin yetersiz olması ve bu tesislerden yararlanan nüfusun Türkiye ortalamasının altında olması
2. Hatay ve Kahramanmaraş illerinin içme ve kullanma suyu kirlilik oranının yüksek olması
3. Mevcut sanayi tesislerinin katı atık, bacı gazı emisyonları gibi kirletici faktörler nedeniyle çevreyi tehdit etmesi
4. Sanayi tesislerinde atık su arıtma tesisinin bulunmaması, yer altı ve yer üstü su kaynaklarının bu yetersizlikten dolayı kirletilmesi
5. Deniz kirliliği sorunu olması
6. Bilinçsiz ve kontrolsüz kullanılan gübre ve tarım ilaçlarının içme ve kullanma suyu üzerinde risk oluşturması
7. Asi ve Ceyhan havzalarının endüstriyel, tarımsal, evsel faaliyetlerden ötürü kirleniyor olması
8. Kent içi ulaşım altyapısının zayıf olması, otopark ve trafik sorununun bulunması
9. Derelerin ıslah edilmemiş olması
10. Nitelikli kentsel üstyapının ve çevre düzeninin yetersizliği
11. Doğalgaza geçişin yapılmadığı yerlerde kış aylarında kömür kullanımından dolayı hava kirliliği sorunu olması
12. Katı atık bertarafının çevre kirliliğinin önlenmesine ve çevrenin korunmasına engel teşkil edecek şekilde açıkta yakma, gömme, dereye ve göle dökme gibi uygun olmayan yöntemlerle yapılması

FIRSATLAR

1. Avrupa Birliği uyum sürecinde çevre faslının açılmasıyla birlikte çevre konusunda farkındalığın ve tedbirlerin artması
2. Avrupa Birliği'nin ulusal yenilebilir enerji politikalarını ve çevreye duyarlı, yerli, ucuz, temiz enerjiyi destekliyor olması
3. Asi ve Ceyhan Havza Koruma Eylem Planlarının ve Kıyıtema Projesi İskenderun Körfezi Pilot Bölgesi uygulamalarının sağlayacağı katkı
4. Hatay ve Kahramanmaraş illerinin 2014 Mart itibariyle büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşması ile birlikte hizmet sunma kapasitesi düşük olan çok sayıda küçük belediyenin kapanacak olması ve hizmette standardizasyonu sağlayacak tek bir belediyenin hizmet verecek olması
5. İnşa halindeki baraj, gölet ve sulama tesisleri ile bölgenin su kaynakları varlığının artacak olması
6. Yenilenebilir ve alternatif enerji kaynaklarının kullanılması ile enerji verimliliğinin ve sürdürülebilirliğin sağlanarak doğal hayatın ve çevrenin korunması
7. Kanalizasyon ve atık su arıtma yatırımlarının finansmanı için ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde yürütülen SUKAP ile uluslararası kredi ve hibe programlarının olması
8. Kentsel dönüşüm uygulamalarının ulusal stratejilerde önceliklendirilmiş olması

TEHDİTLER

1. Küresel ısınmanın etkisi ile iklim değişikliğinin meydana gelmesi
2. Sanayi tesislerinin yerleşim merkezlerinde yakın mesafede olması itibariyle çevresel tehdit oluşturuyor olması
3. İskenderun Körfezinin endüstriyel faaliyetlerinden kaynaklı olarak kirleniyor olması ve körfez ekosisteminde bozulma meydana geliyor olması
4. Birinci derecede deprem bölgesi içerisinde yer alan yerleşim bölgelerine yönelik yeterli seviyede iyileştirme ve yenileme çalışmalarının yapılmaması
5. Hızlı ve plansız kentleşme
6. Atık suların kanalizasyon şebekesinden arıtılmadan denize deşarj edilmesi
7. Hava Kalitesi Yönetimine göre yapılan ölçümlerde Elbistan ve İskenderun ilçelerinin hava ölçüm değerlerinin sanayi kaynaklı olarak yüksek çıkması
8. Akıntı sistemleri sebebiyle İskenderun Körfezinin Doğu Akdeniz ülkelerinin her türlü atıklarına açık bir bölge olması

8.7. Sosyal Altyapı

GÜÇLÜ YÖNLER

1. Okul öncesi eğitimde Türkiye ortalamalarının üzerinde okullaşma oranı
2. Üniversitelerin meslek yüksekokulları vasıtasıyla ilçelere yayılması
3. Özellikle Hatay ilinde farklı kültürlere sahip insanların uyum içinde yaşıyor olması
4. Bölgenin genç nüfus bakımından zengin olması
5. Bölge genelinde sağlık ve eğitim tesis yatırımlarının devam etmesi

ZAYIF YÖNLER

1. Eğitimde altyapı ve teknolojik donanım eksiklikleri ve derslik başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı
2. Sağlık hizmetleri fiziki olanaklarının ve insan kaynaklarının yetersizliği
3. Sosyal ve kültürel aktivitelerin yetersiz olması, mevcut tesislerin ihtiyacı karşılayamaması
4. Dezavantajlı grupların, engellilerin sosyal hayata katılımına yönelik altyapı eksiklikleri
5. Yeşil alan ve rekreasyon alanlarının yetersiz yetersizliği
6. Spor tesislerinin sayı ve alan olarak yetersiz olması
7. Hizmet sunumunun istenilen kalite düzeyinde olmaması
8. Gençlik merkezlerinin ve çocuk kulüplerinin eksikliği
9. Bazı bölgelerde memur sirkülasyonu
10. Yeterli miktarda festival organizasyonlarının yapılmaması
11. Sosyal Sermaye Seviyesine göre TR63 Bölgesinin 3. derece gelişmiş bölge olması
12. Nitelikli işgücü eksikliği

FIRSATLAR

1. SODES ve KÖYDES gibi programlarla kırsalda sosyal ve fiziki altyapı sorunların giderilmesi
2. Lojistik, enerji gibi farklı alanlarda yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkması
3. Farklı aktivitelere hizmet edebilecek doğal ve kültürel zenginliklere sahip olunması (Deniz, yayla, tarihi eserler v.b.)
4. Okul öncesi eğitim altyapısının iyileştirilecek olması ve toplumsal farkındalığı artırıcı faaliyetlere devam edilmesi
5. TR63 Bölgesi'nde kurulu sanayi yapısı ve potansiyel gelişme alanları başta olmak üzere nitelikli işgücünün temini için mesleki eğitim işlevselliğinin artırılacak olması
6. Mesleki eğitim kuruluşlarının ulusal meslek standartları konusunda akreditasyon yatırımları düzenlenecek olması
7. Sosyal, beşeri ve kurumsal kapasite artırımına yönelik ulusal ve uluslararası programların olması

TEHDİTLER

1. Hızlı kentleşmenin sosyal altyapıyı olumsuz yönde etkilemeye devam etmesi
2. Ortadoğu'da yaşanan siyasi belirsizliklerin sosyal yapıyı olumsuz etkilemesi
3. Sosyal altyapı tesislerine yönelik yatırımların yetersizliği
4. Kırsaldan kent merkezine gerçekleşen göçün sosyal yapıyı olumsuz yönde etkilemesi